

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής
Πολιτικής
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Εκπαίδευση, Ανθρώπινο Δυναμικό και
Πολιτικές Απασχόλησης

Προσδοκίες των φοιτητών του τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου για την είσοδο του στην αγορά εργασίας.

Ευγενία Καστρισιού

Κόρινθος, 2023

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Κουτσαμπέλας Χρήστος - Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Φωτόπουλος Νικόλαος - Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Δημόπουλος Κώσταντίνος - Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	3
Abstract	4
Κατάλογος Διαγραμμάτων	6
Κατάλογος Πινάκων	7
Εισαγωγή.....	8
1. Θεωρητικό Πλαίσιο	10
1.1 Θεωρία ανθρώπινου κεφαλαίου	10
1.2 Σύντομη ιστορική αναδρομή.....	11
1.3 Η εκπαίδευση ως επένδυση.....	13
1.4 Σχέση εκπαίδευσης – παραγωγικότητας – μισθών	17
1.5 Οφέλη και κόστη της εκπαίδευσης.....	19
1.6 Προφίλ εισοδήματος – ηλικίας	22
1.7 Οικονομική απόδοση της εκπαίδευσης.....	24
1.8 Νεανική απασχόληση στην Ελλάδα (παρουσίαση βασικών τάσεων και δεικτών)	25
1.9 Μετάβαση από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας	32
2 Βιβλιογραφική Επισκόπηση	36
2.1 Προσδοκίες φοιτητών και πρόσφατων αποφοίτων	36
2.2 Μελέτες της πραγματικής (actual) οικονομικής απόδοσης της εκπαίδευσης (εστίαση σε ελληνικές μελέτες).	40
3. Μεθοδολογία Έρευνας.....	45
4. Αποτελέσματα έρευνας.....	48
4.1. Η περιγραφική Ανάλυση των Δεδομένων.....	48
4.2 Ανάλυση σχέσης μεταξύ των προσδοκιών των φοιτητών και του εκπαιδευτικού επιπέδου γονέων.	69
5. Συμπέρασμα	76
Περιορισμοί της έρευνας	78
Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.....	78
Προτάσεις Πολιτικής	78
Παράρτημα.....	84

Περίληψη

Η παρούσα εργασία διεξήχθη στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος «Εκπαίδευση, Ανθρώπινο Δυναμικό και Πολιτικές Απασχόλησης» του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, με σκοπό να διερευνήσει τις προσδοκίες των φοιτητών, του Τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, από την αγορά εργασίας.

Στην εργασία χρησιμοποιείτε ως θεωρητικό πλαίσιο, η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου, στην οποία γίνεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή, γίνεται αναφορά στην εκπαίδευση ως επένδυση, στη σχέση εκπαίδευσης – παραγωγικότητας – μισθών, στα οφέλη και τα κόστη της εκπαίδευσης, στο προφίλ εισοδήματος – ηλικίας, στην οικονομική απόδοση της εκπαίδευσης, την νεανική απασχόληση στην χώρα και στην μετάβαση από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας. Στη συνέχεια, γίνεται βιβλιογραφική επισκόπηση ερευνών, σχετικά με τις προσδοκίες των φοιτητών, την πραγματική απόδοση της εκπαίδευσης και των συνθηκών που επικρατούν στην αγορά εργασίας.

Για τους σκοπούς της εργασίας, διενεργήθηκε έρευνα, με ερωτηματολόγιο που κοινοποιήθηκε στους φοιτητές του τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Αφού συγκεντρώθηκαν, καταγράφηκαν και αναλύθηκαν τα αποτελέσματα, παρουσιάζονται τα σχετικά συμπεράσματα. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της έρευνας οι φοιτητές διαμορφώνουν σχετικά ρεαλιστικές προσδοκίες για τους μελλοντικούς μισθούς και την απασχόλησή τους, εύρημα συμβατό με τη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου.

Λέξεις κλειδιά: προσδοκίες των φοιτητών, πραγματική απόδοση εκπαίδευσης, τριτοβάθμια εκπαίδευση, ανθρώπινο κεφάλαιο, εξωτερικότητες, διαρθρωτική ανεργία.

Abstract

The present study was conducted in the framework of the Master's program "Education, Human Resources and Employment Policies" of the University of Peloponnese in order to investigate the expectations students of the Department of Social and Educational Policy of the University of Peloponnese have from the labour market.

The paper uses as a theoretical framework, the human capital theory, in which a brief historical review is made, a reference is made to education as an investment, the relationship between education - productivity - wages, the benefits and costs of education, the income - age profile in the economic performance of education, youth employment in the country and the transition from education to the labor market. A literature review of research is then conducted on student expectations, actual returns to education and labour market conditions.

For the purpose of the study, a survey was conducted, with a questionnaire that was shared to the students of the Department of Social and Educational Policy of the University of Peloponnese. After the results were collected, recorded and analyzed, the relevant conclusions are presented. According to the conclusions of the survey, students' expectations on expected wages and employment are relatively realistic, a finding which is in line with the human capital theory.

Keywords: student expectations, actual educational performance, higher education, human capital, externalities, structural unemployment

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες, σε όλους όσους συνέβαλλαν στην εκπόνησή της.

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Κουτσαμπέλα Χρήστο, για την ευγενική του υποστήριξη, την επιστημονική του καθοδήγηση και την καλή συνεργασία. Τον ευχαριστώ επίσης, για την παρότρυνση που άσκησε στους φοιτητές, για να συμμετάσχουν στην έρευνα.

Παράλληλα θα ήθελα να ευχαριστήσω και τους φοιτητές του Τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου που συμμετείχαν στην έρευνα για την παρούσα εργασία.

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1 Σύγκριση οφέλους και κόστους της εκπαίδευσης.	22
Διάγραμμα 2 Προφίλ Εισοδήματος Ηλικίας.....	23
Διάγραμμα 3 Ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά επίπεδο εκπαίδευσης	27
Διάγραμμα 4 Ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα και την ΕΕ	28
Διάγραμμα 5 Ποσοστό ανεργίας ανά μορφωτικό επίπεδο	29
Διάγραμμα 6 Χρόνος αναζήτησης εργασίας	34
Διάγραμμα 7 Φύλο.	49
Διάγραμμα 8 Τόπος Κατοικίας.....	50
Διάγραμμα 9 Λύκειο Αποφοίτησης.	51
Διάγραμμα 10 Μέσος όρος απολυτηρίου λυκείου.....	52
Διάγραμμα 11 Ανώτερο Επίπεδο Εκπαίδευσης Μητέρας.	53
Διάγραμμα 12 Ανώτερο Επίπεδο Εκπαίδευσης Πατέρα.....	53
Διάγραμμα 13 Επάγγελμα Μητέρας.	54
Διάγραμμα 14 Επάγγελμα Πατέρα.....	55
Διάγραμμα 15 Επιρροές για επιλογή σπουδών.	56
Διάγραμμα 16 Ενδιαφέρον για αντικείμενο σπουδών.	57
Διάγραμμα 17 Προσδοκία για δημιουργία οικογένειας κατά την επιλογή σπουδών.	58
Διάγραμμα 18 Έτος φοίτησης.	58
Διάγραμμα 19 Μέσος όρος βαθμολογίας σπουδών.	59
Διάγραμμα 20 Συχνότητα παρακολούθησης διαλέξεων.	60
Διάγραμμα 21 Κατεύθυνση Σπουδών.....	60
Διάγραμμα 22 Επαγγελματικά σχέδια πριν την επιλογή σπουδών.	61
Διάγραμμα 23 Προσδοκίες για ολοκλήρωση σπουδών.	62
Διάγραμμα 24 Προσδοκίες για φοίτηση σε Μεταπτυχιακό.....	63
Διάγραμμα 29 Προβλέψεις για χρόνο ανεργίας.....	64
Διάγραμμα 30 Προσδοκίες για τύπο απασχόλησης.	65
Διάγραμμα 31 Προσδοκίες συσχέτισης πρώτης εργασίας με αντικείμενο σπουδών.	66
Διάγραμμα 32 Ώρες εργασίας ανά εβδομάδα.....	68

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 Προσδοκίες Μισθών.	67
Πίνακας 2 Σχέση εκπαιδευτικού επιπέδου γονέων με προσδοκίες φοιτητών για εισαγωγή σε Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών.....	70
Πίνακας 3 Μισθολογικές προσδοκίες ανά φύλο.	71
Πίνακας 4: Μέσες τιμές μισθολογικών προσδοκιών.....	72
Πίνακας 5 Σχέση εκπαιδευτικού επιπέδου γονέων με μισθολογικές προσδοκίες φοιτητών κατά την είσοδο στην αγορά εργασίας.	73
Πίνακας 6 Σχέση εκπαιδευτικού επιπέδου γονέων με μισθολογικές προσδοκίες φοιτητών μετά από 4 χρόνια εργασίας.	74
Πίνακας 7 Σχέση εκπαιδευτικού επιπέδου γονέων με μισθολογικές προσδοκίες φοιτητών μετά από 20 χρόνια εργασίας.....	75

Εισαγωγή

Οι εκπαιδευτικές επιλογές κάθε ατόμου είναι ιδιαίτερα σημαντικές, γιατί αποτελούν προσδιοριστικό παράγοντα ατομικών, κοινωνικών, και οικονομικών αποτελεσμάτων και είναι εκείνες που θα οδηγήσουν, σε μια ομαλή μετάβαση από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας.

Οι επιλογές αυτές αποτελούν μια επένδυση, μέσω των οποίων εξασφαλίζονται οι απαραίτητοι πόροι, για την οικονομική ευημερία του ατόμου και την αποφυγή υλικής αποστέρησης, ενώ ταυτόχρονα διαμορφώνεται η προσωπικότητά του, αναπτύσσονται οι πνευματικές και διανοητικές του ικανότητες και γίνεται παραγωγικός και χρήσιμος για τον εαυτό του και για την κοινωνία.

Η εισαγωγή ενός ατόμου στη τριτοβάθμια εκπαίδευση στη χώρα μας, είναι αποτέλεσμα της βαθμολογικής του επίδοσης, σε συνδυασμό, με τη σειρά προτίμησης που θα τοποθετήσει τις σχολές και τον αριθμό των διαθέσιμων θέσεων που θα υπάρχουν σε αυτές. Συνήθως τα περισσότερα άτομα σε αυτήν την ηλικία, δεν έχουν ενημέρωση για τις συνθήκες που επικρατούν στην αγορά εργασίας, ούτε ολοκληρωμένη αντίληψη, για τις ικανότητες και τις προτιμήσεις τους, προκειμένου να διαμορφώσουν άποψη και να αποφασίσουν για τις εκπαιδευτικές τους επιλογές. Μόνος στόχος τους είναι η εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στη συνέχεια κατά τη διάρκεια των σπουδών τους, διαμορφώνουν προτιμήσεις και προσδοκίες για το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό τους μέλλον.

Στην παρούσα εργασία, θα γίνει μια προσπάθεια διερεύνησης των προσδοκιών, των φοιτητών του Τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Στόχος της εργασίας είναι να διερευνήσει και να καταγράψει, να αναλύσει και να παρουσιάσει, τις προσδοκίες των φοιτητών του τμήματος.

Η εργασία αποτελείται από πέντε ενότητες. Η πρώτη ενότητα είναι το θεωρητικό πλαίσιο και περιλαμβάνει την παρουσίαση της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου, καθώς και ζητήματα σχετικά με τη νεανική απασχόληση στην Ελλάδα και τη μετάβαση από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας. Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζεται η βιβλιογραφική επισκόπηση σχετικών εμπειρικών ερευνών. Η τρίτη ενότητα αναφέρεται στο σκοπό, τη μεθοδολογία, τα ερευνητικά ερωτήματα, καθώς και το πλαίσιο στο οποίο εφαρμόστηκε. Η τέταρτη ενότητα περιλαμβάνει τα εμπειρικά αποτελέσματα. Στην πέμπτη ενότητα αναφέρονται τα συμπεράσματα. Ενώ στο τέλος, περιλαμβάνονται περιορισμοί της έρευνας, προτάσεις για περαιτέρω έρευνα και προτάσεις πολιτικής.

1. Θεωρητικό Πλαίσιο

1.1 Θεωρία ανθρώπινου κεφαλαίου

Η σύνδεση της εκπαίδευσης με την οικονομία αποτέλεσε αντικείμενο έρευνας, για πολλούς επιστήμονες που ασχολούνται με την εκπαίδευση και την οικονομική ανάπτυξη, οδηγώντας στη διατύπωση διαφόρων θεωριών, για το πως η εκπαίδευση επιφέρει οικονομική ανάπτυξη σε μια χώρα.

Η πιο γνωστή από αυτές αλλά και η πιο σημαντική, είναι η θεωρία του «Ανθρώπινου Κεφαλαίου» η οποία εμφανίστηκε μετά το Β Παγκόσμιο Πόλεμο, μέσα από μια προσπάθεια να ερμηνευτούν οι διαφορετικοί ρυθμοί ανάπτυξης μεταξύ των χωρών. Συγκεκριμένα ο Αμερικανός οικονομολόγος Robert Solow υποστήριξε ότι μέρος της οικονομικής ανάπτυξης μπορεί να εξηγηθεί από την τεχνολογική πρόοδο. Ωστόσο, ήταν ο Theodore Schultz (θεμελιωτής της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου) που θεώρησε αυτή την προσέγγιση ως ανεπαρκή, καθότι δεν εξηγεί τι παράγει την τεχνολογική πρόοδο. (Ψαχαρόπουλος, 1999). Η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι σε κάθε χώρα πηγές πλούτου, δεν είναι μόνο το υπέδαφος και οι πρώτες ύλες της, αλλά και το ανθρώπινο κεφάλαιο, το οποίο υπάρχει μέσα σε αυτήν και αποτελεί καθοριστικό παράγοντα οικονομικής της ανάπτυξης.

Ο όρος ανθρώπινο κεφάλαιο, περιλαμβάνει τις γνώσεις, δεξιότητες-ικανότητες, που ενσωματώνονται στα άτομα, μέσα από την εκπαίδευση και την εμπειρία τους, οι οποίες θεωρούνται κεφάλαιο και στη συνέχεια, αποτελούν, βασικό παραγωγικό προσόν, επένδυση, οικονομικό πόρο, για τους κατόχους τους και τους καθιστούν παραγωγικότερους, όχι μόνο για τον εαυτό τους, αλλά και για το εργασιακό τους περιβάλλον και την κοινωνία γενικότερα.

Η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου αποτελεί το βασικότερο θεωρητικό υπόδειγμα ανάλυσης της Οικονομικής της Εκπαίδευσης και *βασική αρχή της είναι «ότι τα άτομα επενδύουν σε εκπαίδευση με στόχο να αυξήσουν τις παραγωγικές δυνατότητες της κοινωνίας».* (Γιαννακόπουλος & Ντεμούσης, 2015 σελ. 9).

Τα παραπάνω επιβεβαιώνει η έρευνα «Νεανική Ανεργία και Απασχόληση Στην Ελλάδα» του Οργανισμού Έρευνας & Ανάλυσης ΔΙΑΝΕΟΣΙΣ (2022) αναφέροντας πως *«...Η επίτευξη υψηλών ρυθμών ανάπτυξης σε μια οικονομία, συνδέεται με ένα υψηλό ποσοστό επιστημονικού δυναμικού, που μπορεί να εκμεταλλευτεί την τεχνολογική πρόοδο, επιτρέποντας την αύξηση της παραγωγικότητας.»* (Κανελλόπουλος, Κατσίμη, Μακαντάση, Τσακλόγλου, & Χολέζας, 2022, p. 9).

1.2 Σύντομη ιστορική αναδρομή

Ο Σκωτσέζος οικονομολόγος και φιλόσοφος, Adam Smith, από το 1776, έθεσε τις βάσεις για την περιγραφή ενός πλαισίου, κατά το οποίο η εκπαίδευση και η αποτελεσματική αξιοποίησή της, συμβάλλει στις προσπάθειες βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης των ατόμων, σε ατομικό και σε κοινωνικό επίπεδο.

Το 1961 ο Αμερικανός οικονομολόγος Theodore William Schultz δημοσίευσε στο American Economic Review ένα άρθρο, με τίτλο «Investment in Human Capital» που είχε μεγάλη επίδραση στην ανάπτυξη της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου και γενικότερα στα σύγχρονα οικονομικά. Το άρθρο αυτό, το προηγούμενο έτος, είχε παρουσιασθεί στην προεδρική ομιλία του, στην 73η ετήσια συνάντηση της Αμερικανικής Ένωσης Οικονομολόγων, καθιερώνοντάς τον, εκπρόσωπο της θεωρίας της συμβολής του ανθρώπινου κεφαλαίου, στην διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης. Στο άρθρο αυτό

υποστήριζε ότι η επένδυση στην εκπαίδευση δεν είναι καταναλωτικής, αλλά παραγωγικής μορφής. Το 1979 του απονεμήθηκε το βραβείο Νόμπελ, παρόλο που η θεωρία του περί ανθρώπινου κεφαλαίου αρχικά δεν είχε μεγάλη αποδοχή.

Ο Schultz διέκρινε τέσσερις ιδιότητες για την μορφή αυτού του κεφαλαίου που είναι : α) αποτελεί αξία ενσωματωμένη στο άτομο, β) αποτελεί κεφάλαιο καθώς προσφέρει μελλοντικά κέρδη και απόδοση, γ) δεν διαχωρίζεται από τον κάτοχο του, δ) δεν ενοικιάζεται, δεν πουλιέται, δεν μεταβιβάζεται, δεν κληρονομείται, όπως οι άλλες μορφές φυσικού κεφαλαίου. Επίσης, ταξινόμησε τις ωφέλειες που απορρέουν από την παιδεία, σε παρούσα κατανάλωση και σε μελλοντική (Schultz, 1961).

Παράλληλα, ο Αμερικανός οικονομολόγος, Gary Stanley Becker, (1964) στο βιβλίο του «Human Capital» πρόσθεσε και την συμβολή της υγείας, στην διαμόρφωση αυτού του κεφαλαίου. Σύμφωνα με την άποψή του, το ανθρώπινο κεφάλαιο, καθορίζεται από την εκπαίδευση και την ιατρική περίθαλψη. Επίσης η εκπαίδευση αποτελεί εργαλείο οικονομικής αναδιανομής. Το αναβαθμισμένο ανθρώπινο κεφάλαιο, εξηγεί τη διαφορά εισοδήματος για τους αποφοίτους πανεπιστημίων και αποτελεί ένα σημαντικό πόρο, όπου επιδρά στην αύξηση της παραγωγικής διαδικασίας. Το 1992 του απονεμήθηκε το βραβείο Νόμπελ για την ευρύτερη συμβολή του στην οικονομική θεωρία, σημαντικό μέρος της οποίας υπήρξε η ανάπτυξη της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου.

Συνεπώς, το Ανθρώπινο Κεφάλαιο ορίζεται ως ένα «άυλο» περιουσιακό στοιχείο. Περιλαμβάνει τόσο το απόθεμα ενσωματωμένης ανθρώπινης γνώσης, όσο και της εκπαίδευσης, πληροφόρησης, υγείας, επιχειρηματικότητας, προσόντων και άλλων προσωπικών χαρακτηριστικών, που αποκτώνται μέσω των ατομικών επενδύσεων στην εκπαίδευση, και την υγεία, καθώς και μέσω της έρευνας και της

ανάπτυξης μέσω συμμετρικών και ασύμμετρων δικτύων γνώσης (Γιαννακόπουλος & Ντεμούσης , 2015).

Η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου, αποτελεί πλέον μια δομημένη και ολοκληρωμένη επιστημονική προσέγγιση, για την οικονομική ανάλυση διαφόρων οικονομικών και κοινωνικών φαινομένων, όπως για παράδειγμα, η ανάλυση μισθολογικών διαφορών σε διαφορετικά επίπεδα εκπαίδευσης και τύπους επαγγέλματος. Επιπλέον, η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου, προσφέρει τη δυνατότητα πρόβλεψης των σύγχρονων τάσεων, στη σύνθεση της οικογένειας, τη γονιμότητα και το προσδόκιμο ζωής, καθώς και τον αντίκτυπο αυτών των τάσεων, στην οικονομική δραστηριότητα και την καινοτομία (Γιαννακόπουλος & Ντεμούσης , 2015).

1.3 Η εκπαίδευση ως επένδυση

Ο οικονομικός ρόλος της εκπαίδευσης έχει ισχυροποιηθεί τα τελευταία χρόνια γιατί οι σύγχρονες κοινωνίες και οικονομίες βασίζονται όλο και περισσότερο στην ανάπτυξη τους στην οικονομία της γνώσης.

Είναι γενικά αποδεκτό ότι η γνώση αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης. Έρευνα του ΟΟΣΑ επισημαίνει ότι όλες οι μορφές γνώσης παίζουν σημαντικό ρόλο στις οικονομικές διαδικασίες. Οι χώρες που αναπτύσσονται και διαχειρίζονται αποτελεσματικά τους πόρους γνώσης τους, έχουν καλύτερες επιδόσεις από τις χώρες με λιγότερη γνώση (OECD, 1996).

Σύμφωνα με τον Jarvis, η κοινωνία είναι ένα σύστημα που συνεχώς μεταβάλλεται. Η εκπαίδευση είναι ο αποδέκτης των πιέσεων που ασκούν οι άλλοι κοινωνικοί θεσμοί, αλλά ταυτόχρονα ασκεί και εκείνη πιέσεις σε άλλους θεσμούς. Τα άτομα δέχονται και ταυτόχρονα ασκούν πιέσεις στον κόσμο τους, αλληλοεπιδρώνοντας, επιζητώντας μια θέση

στη κοινωνία και συμβάλλοντας και προωθώντας τις αλλαγές μέσα σε αυτή.

Μέσα από την εκπαίδευση τα άτομα αποκτούν γνώσεις, αναπτύσσουν ικανότητες και διαμορφώνουν αξίες που τα βοηθούν να αντιληφθούν και να κατανοήσουν το κοινωνικό, πολιτικό και ιστορικό περιβάλλον. Αποκτούν τη δυνατότητα να σκέφτονται, έχοντας μια αντίληψη των παραγόντων που επηρεάζουν και κατευθύνουν τις εξελίξεις, στους διάφορους τομείς της ζωής τους, ενώ ταυτόχρονα, αποκτούν επίγνωση του ρόλου τους και των πράξεων τους, σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Αποσαφηνίζουν τα ενδιαφέροντα, τις κλίσεις, τις δεξιότητες και τις φιλοδοξίες τους, συνειδητοποιώντας τις δυνατότητές τους. Παράλληλα, οι γνώσεις που αποκτούν αποτελούν άξονα ατομικής και κοινωνικής ευημερίας, και οικονομικής ανάπτυξης. Η εκπαίδευση, αυξάνει την παραγωγικότητα και τα οικονομικά οφέλη των ατόμων και επομένως θεωρείται επένδυση, τόσο για τα άτομα, όσο και για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, χωρίς να αμφισβητούνται τα παιδαγωγικά, πολιτιστικά και λοιπά χαρακτηριστικά της.

Στην ανάπτυξη εμπειρικών προσεγγίσεων με εφελτήριο τη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου, πολύ σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η πρωτοποριακή δουλειά του Jacob Mincer, (1974) και της διατύπωσης της συνάρτησης απολαβών, (Mincer equation). Σύμφωνα με αυτή τη συνάρτηση, που αποτέλεσε μεθοδολογικό εργαλείο, για τη μελέτη της σχέσης μεταξύ αμοιβών και εκπαίδευσης, καθώς και για τη διερεύνηση, των μισθολογικών ανισοτήτων, ο μισθός συναρτάται με το επίπεδο εκπαίδευσης του ατόμου και την εργασιακή του εμπειρία, καθώς και με προσωπικά χαρακτηριστικά. (π.χ. εμπειρική διερεύνηση του έμφυλου μισθολογικού χάσματος) (Γιαννακόπουλος & Ντεμούσης, 2015).

Η εκπαίδευση, συνεπώς, αποτελεί τη βάση του ανθρώπινου κεφαλαίου, είναι μια μορφή συσσώρευσης κεφαλαίου, με μετρήσιμο κόστος και απόδοση, και είναι ο βασικός μηχανισμός παραγωγής, διάχυσης και βελτίωσής του. Είναι μια επενδυτική διαδικασία που παρουσιάζει ομοιότητες αλλά και σημαντικές διαφορές, με μια επένδυση σε εξοπλισμό.

Οι ομοιότητες είναι ότι, το κόστος σε αυτή την επένδυση περιλαμβάνει άμεσες δαπάνες, όπως αυτές σε δίδακτρα και εκπαιδευτικό υλικό, που θα αποδώσουν στο μέλλον, επιστρέφοντας τα χρήματα που δαπανήθηκαν, στον κάτοχο της επένδυσης, αλλά και στην οικονομία της χώρας του. Συγχρόνως περιλαμβάνει και κόστος ευκαιρίας, γιατί το άτομο θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει το χρόνο που αφιερώνει στην εκπαίδευση, σε άλλες δραστηριότητες, που θα του απέφεραν εισόδημα.

Οι διαφορές είναι ότι, οι δεξιότητες που αποκτώνται από την επένδυση στην εκπαίδευση, δεν μπορούν να διαχωριστούν από τον κάτοχό τους και κατά συνέπεια, δεν μπορούν να μεταπωληθούν, να υποθηκευθούν, να κατασχεθούν και εμφανίζουν υψηλά επίπεδα κινδύνου, ενώ η δυνατότητα διασποράς αυτού του κινδύνου είναι περιορισμένη. Μια ακόμα σημαντική διαφορά, είναι η δυσκολία αποτίμησης της επένδυσης αυτής, για το λόγο ότι η συνολική πραγματική της αξία, συνοδεύεται από παράγοντες και επιπτώσεις που είναι δύσκολο να αποτιμηθούν. Είναι αυτονόητο ότι μια οικογένεια δεν μπορεί να χρηματοδοτήσει την εκπαίδευση ενός παιδιού, προσφέροντας ως εγγύηση τις γνώσεις που θα αποκτήσει το παιδί στο μέλλον (Γιαννακόπουλος & Ντεμούσης, 2015).

Η απόδοση της επένδυσης στην εκπαίδευση, εξαρτάται από τις μελλοντικές προσπάθειες του ατόμου στην αγορά εργασίας, ο βαθμός της οποίας δεν μπορεί να εκτιμηθεί τη στιγμή της επένδυσης. Με άλλα λόγια, η επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο είναι μια επένδυση με

μεγαλύτερο κίνδυνο, σε σύγκριση με μια επένδυση σε υλικό κεφάλαιο. Άλλωστε, το οικονομικό κόστος της επένδυσης στην εκπαίδευση βαρύνει συνήθως τους γονείς, ενώ τα μελλοντικά οφέλη αποκομίζουν τα παιδιά. Αντίθετα, στην περίπτωση μιας επιχείρησης, ο ιδιοκτήτης πληρώνει το κόστος της επένδυσης και εισπράττει ο ίδιος τις αποδόσεις της στο μέλλον (Γιαννακόπουλος & Ντεμούσης , 2015).

Άλλη μία διάκριση μεταξύ υλικού και ανθρώπινου κεφαλαίου. Ο κάτοχος του φυσικού κεφαλαίου, είναι αυτός που αποφασίζει εάν το υλικό κεφάλαιο που κατέχει μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην παραγωγική διαδικασία, ή να μετατραπεί σε μετρητά/χρηματικό κεφάλαιο. Αντίθετα, ένα εκπαιδευμένο άτομο δεν μπορεί μόνο του, να χρησιμοποιήσει το ανθρώπινο κεφάλαιο που διαθέτει στην παραγωγική διαδικασία. Πρέπει πρώτα να έχει ενταχθεί και να απασχολείται στην αγορά εργασίας, προκειμένου να θεωρηθεί «μισθωτός». Έτσι, οι κάτοχοι ανθρώπινου κεφαλαίου δεν μπορούν μόνοι τους να ελέγξουν την αγορά (π.χ. να αποκτήσουν μονοπωλιακή ισχύ), ενώ οι κάτοχοι υλικού/χρηματικού κεφαλαίου μπορούν (Γιαννακόπουλος & Ντεμούσης , 2015 σ 21).

Παράλληλα η εκπαίδευση αποτελεί και έναν από τους βασικούς πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης, για την αντιμετώπιση των συνθηκών φτώχειας και υλικής αποστέρησης, αλλά και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και της εργασίας. (ΓΣΕΕ, 2022). Είναι χαρακτηριστικό ότι η απόκτηση ποιοτικής εκπαίδευσης αποτελεί έναν από τους 17 βασικούς στόχους της Ατζέντας 2030.

Οι στόχοι για την βιώσιμη ανάπτυξη, είναι μία δέσμη στόχων που αφορούν την μελλοντική διεθνή ανάπτυξη. Υιοθετήθηκαν στις 25 Σεπτεμβρίου 2015, από 193 χώρες, κατά την 70^η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών. Αποτελούν μία συλλογική προσπάθεια για ένα δικαιότερο, υγιή, πιο ειρηνικό και ευημερούντα κόσμο.

Ειδικότερα, μέσω της υλοποίησης των 17 βασικών Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης¹ (στο εξής ΣΒΑ) και των 169 σχετικών υποστόχων, επιδιώκεται η διαμόρφωση εκείνων των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών, οι οποίες θα διασφαλίσουν την αξιοπρέπεια και την ευημερία των ανθρώπων, την περιβαλλοντική ισορροπία και την κοινωνική συνοχή (ΓΣΕΕ, 2022 σ. 134).

1.4 Σχέση εκπαίδευσης – παραγωγικότητας – μισθών

Βασική υπόθεση της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου είναι ότι η σχέση μεταξύ εκπαίδευσης και αμοιβών, είναι θετική, αφού η εκπαίδευση αυξάνει την παραγωγικότητα (Ψαχαρόπουλος, 1999).

Η εκπαίδευση, τη στιγμή που πραγματοποιείται, είναι μια διαδικασία δαπανηρή και χρονοβόρα, της οποίας τα αποτελέσματα αντισταθμίζονται, από τις μελλοντικές αυξημένες αποδόσεις που θα λάβει ο εκπαιδευόμενος όταν θα ενταχθεί στην αγορά εργασίας.

«Το γεγονός ότι η εκπαίδευση είναι ακριβή, σημαίνει ότι μακροχρονίως οι εκπαιδευμένοι εργαζόμενοι πρέπει να αμείβονται περισσότερο (αλλιώς δεν θα εκπαιδεύονται) (Walter J. Wessels, 2004 σ. 562).»

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1960, η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου παρείχε το πλαίσιο για τη διερεύνηση της επίδρασης της εκπαίδευσης, στην αύξηση της παραγωγικότητας και στους μισθούς. Μελέτες για τη σχέση εκπαίδευσης και μισθών, σε πολλές χώρες, επιβεβαιώνουν τη θετική συσχέτιση μεταξύ των δύο, καθώς τα μορφωμένα άτομα κερδίζουν κατά μέσο όρο, περισσότερα, σε

---

¹ 1.Μηδενική φτώχεια, 2.Μηδενική πείνα, 3.Καλή υγεία και ευημερία 4. Ποιοτική εκπαίδευση 5.Ισότητα των φύλων 6.Καθαρό νερό και αποχέτευση 7.Φτηνή και καθαρή ενέργεια, 8.Αξιοπρεπής εργασία και οικονομική ανάπτυξη 9.Βιομηχανία, καινοτομία και υποδομές, 10.Λιγότερες ανισότητες 11.Βιώσιμες πόλεις και κοινότητες 12.Υπεύθυνη κατανάλωση και παραγωγή 13.Δράση για το κλίμα 14.Ζωή στο νερό 15.Ζωή στη στεριά 16.Ειρήνη, δικαιοσύνη και ισχυροί θεσμοί 17.Συνεργασία για τους στόχους

σύγκριση με τα λιγότερο μορφωμένα ή με τα άτομα που κατέχουν λιγότερα προσόντα (Menon, 2008a).

Η βασική οικονομική θεωρία, προβλέπει ότι η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας οδηγεί σε ανάλογες αυξήσεις των μισθών. Τα εμπειρικά δεδομένα δείχνουν ότι μακροχρόνια υπάρχει θετική συσχέτιση (έστω και ασθενής σε ορισμένες περιπτώσεις) μεταξύ της παραγωγικότητας της εργασίας και των μισθών (Κουτσαμπέλας, 2021-2022).

Όμως η σχέση της εκπαίδευσης με την παραγωγικότητα και τους μισθούς, δεν έχει τα ίδια αποτελέσματα σε όλες της χώρες. Αυτό οφείλεται στο ότι πέραν της εκπαίδευσης, τη σχέση αυτή επηρεάζουν και άλλοι σημαντικοί παράγοντες.

«Η παραδοχή ότι οι δεξιότητες και τα προσόντα του ανθρώπινου δυναμικού, διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο στην παραγωγικότητα, αποτελούν μέσο για τη μείωση της ανεργίας και οδηγούν την οικονομία σε θετική αναπτυξιακή πορεία, φαίνεται να μην έχει καθολική ισχύ, καθώς η οικονομική επίδραση της εκπαίδευσης δεν είναι η ίδια σε κάθε χώρα» (Γούλας & Λιντζέρης, 2017 σελ. 82-97).

«Τη σχέση εκπαιδευτικού κεφαλαίου και οικονομίας, επηρεάζουν καθοριστικά δημογραφικοί, κοινωνικοοικονομικοί και τεχνολογικοί παράγοντες αλλαγής.» (Λιντζέρης, 2020 σελ 44).

Η εκπαίδευση των ατόμων και ιδιαίτερα τα υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης, λειτουργούν και ως σηματοδότηση υψηλών ικανοτήτων και επιπέδων παραγωγικότητας, προς τους εργοδότες τους. Σύμφωνα με τη θεωρία της σηματοδότησης, που πρότειναν οι Kenneth Arrow, Michael Spence και Joseph Stiglitz στις αρχές της δεκαετίας του 1970, τα υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης προσδίδουν υψηλότερες αμοιβές, όχι επειδή αυξάνουν την παραγωγικότητα, αλλά επειδή πληροφορούν τον πιθανό εργοδότη για το επίπεδο παραγωγικότητας, που θα πρέπει

να αναμένει από τον υποψήφιο εργαζόμενο (Γιαννακόπουλος & Ντεμούσης , 2015).

Αν συγκρίνουμε τη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου, με τη θεωρία της σηματοδότησης, στις οποίες έχει ασκηθεί μεγάλη κριτική, στην πρακτική τους εφαρμογή, θα δούμε, ότι οι δύο προσεγγίσεις δεν είναι ανταγωνιστικές, αλλά δρουν μάλλον με συμπληρωματικό τρόπο.

Πάντως, ανεξάρτητα από το αν η εκπαίδευση αναπτύσσει μια σχέση αιτιότητας με την παραγωγικότητα αυξάνοντάς την, μπορεί με βεβαιότητα να βελτιώσει το εισόδημα και ως εκ τούτου, αποτελεί μια καλή επένδυση για μεμονωμένους εργαζόμενους (Psacharopoulos, 1994).

Συνεπώς η οικονομική αξία της εκπαίδευσης για τα άτομα είναι διττή:

α) Αύξηση της παραγωγικότητας

β) Αξιόπιστο «σήμα» προς δυνητικούς εργοδότες.

Τέλος είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι και οι δύο προσεγγίσεις αναγνωρίζουν την ύπαρξη συλλογικών κερδών από την εκπαίδευση (Κουτσαμπέλας, 2021-2022).

1.5 Οφέλη και κόστη της εκπαίδευσης

Τα οφέλη που προκύπτουν από την εκπαίδευση είναι τα ιδιωτικά, που αφορούν το ίδιο το άτομο που αποκτά περισσότερη εκπαίδευση και τα δημόσια, που αφορούν τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας.

Τα κοινωνικά οφέλη της εκπαίδευσης διαφέρουν ανάλογα με τη φάση ζωής στην οποία βρίσκεται το άτομο. Στην παιδική ηλικία τα αποτελέσματα της εκπαίδευσης αφορούν συμπεριφορές, συναισθήματα, γνωστικές δεξιότητες. Στην ενηλικίωση προστίθενται τα οφέλη της βελτίωσης της προσωπικής υγείας, της αποτροπής

εγκληματικής συμπεριφοράς και χρήσης ουσιών, της οργάνωσης και λειτουργίας του νοικοκυριού, της κοινωνικής ευαισθησίας, της κοινωνικής συνοχής, και της διαμόρφωσης ανεξάρτητων και υπεύθυνων πολιτών, που συμμετέχουν στην κοινωνική ζωή, ενδυναμώνοντας έτσι τη δημοκρατία.

Η κοινωνική απόδοση μπορεί να υπερβαίνει την ατομική απόδοση εάν με την εκπαίδευση δημιουργούνται θετικές εξωτερικότητες. Οι θετικές εξωτερικότητες, είναι συμπεριφορές και δράσεις που επηρεάζουν θετικά το κοινωνικό σύνολο, ενώ οι αρνητικές εξωτερικότητες, επηρεάζουν αρνητικά την ανθρώπινη δραστηριότητα.

Οι θετικές εξωτερικότητες, ενισχύονται από την εκπαίδευση και στη συνέχεια ενισχύουν την ανάπτυξη. Ασκούν επιρροές σε πολλούς τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, καθώς διαχέονται και σε άλλα μέλη της κοινωνίας, πέραν του εκπαιδευμένου ατόμου, επηρεάζοντας θετικά την ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία (Ψαχαρόπουλος, 1999).

Αυτά τα οφέλη ονομάζονται «κοινωνικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα», είναι χαμηλού κόστους και παράγουν δημόσιο όφελος, το οποίο δεν λαμβάνεται υπόψη κατά την ατομική επιλογή για επένδυση σε εκπαίδευση. Επομένως τα οφέλη της εκπαίδευσης δεν είναι μόνο οικονομικά, αλλά εκτείνονται σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής.

Για τους περισσότερους ανθρώπους κόστος σημαίνει πληρωμή κάποιου χρηματικού ποσού. Στην πραγματικότητα όμως, η έννοια του κόστους είναι πιο διευρυμένη. Δεδομένου ότι οι πόροι είναι περιορισμένοι, οποιαδήποτε παραγωγική διαδικασία, δεσμεύει πόρους που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σε κάποια άλλη παραγωγική διαδικασία. Το έμμεσο αυτό κόστος ονομάζεται κόστος ευκαιρίας (ή εναλλακτικό κόστος). Η έννοια του κόστους ευκαιρίας είναι πολύ

σημαντική στα οικονομικά της εργασίας. (Κουτσαμπέλας, 2021-2022).

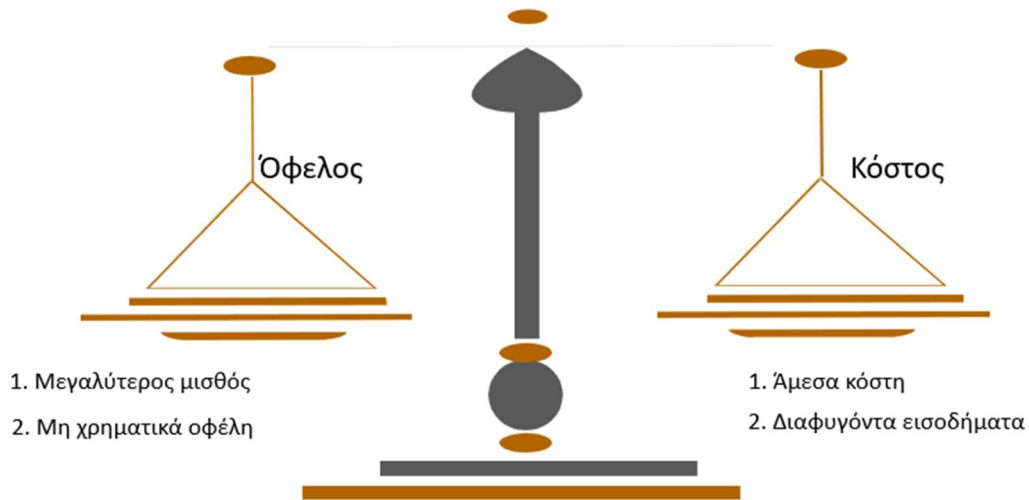
Η ανάλυση κόστους οφέλους (CBA Cost-Benefit Analysis) είναι μια διαδικασία οικονομικής εκτίμησης, η οποία προσδιορίζει την απόδοση μιας επένδυσης και ταυτόχρονα είναι ένα σημαντικό εργαλείο της διαδικασίας λήψης αποφάσεων. Μια επένδυση κρίνεται συμφέρουσα και αποδοτική και ένα άτομο αποφασίζει να την υλοποιήσει, αν τα κέρδη που προκύπτουν από αυτή είναι περισσότερα από το κόστος της.

Τα κόστη και τα οφέλη της εκπαίδευσης υπολογίζονται με δύο τρόπους, ο ένας είναι από την πλευρά του ατόμου (ιδιώτη) που επενδύει στην εκπαίδευση και ο άλλος από την πλευρά του κράτους (κοινωνία).

Το «ιδιωτικό» κόστος περιλαμβάνει τις δαπάνες εκπαίδευσης σε ατομικό επίπεδο, διδάκτρα, δαπάνες για την προμήθεια υλικών απαραίτητων στην εκπαιδευτική διαδικασία (ιδιωτικό άμεσο κόστος) και το διαφυγόν -μετά τη φορολόγησή του- εισόδημα (ιδιωτικό έμμεσο κόστος). Δαπάνες για τροφή και στέγαση δεν περιλαμβάνονται γιατί καταβάλλονται είτε σπουδάζει το άτομο είτε όχι. Στη δημόσια δωρεάν εκπαίδευση, το μόνο κόστος που λαμβάνεται υπόψη είναι το έμμεσο κόστος που περιλαμβάνει τα διαφυγόντα εισοδήματα.

Το «κοινωνικό» κόστος της εκπαίδευσης περιλαμβάνει όλες τις δαπάνες της εκπαίδευσης, ανεξάρτητα από το ποιος τις καταβάλει (άτομο, ομάδα ατόμων, φορολογούμενοι). Το ιδιωτικό κόστος της εκπαίδευσης αποτελεί πάντοτε μέρος του συνολικού κοινωνικού κόστους.

Σύγκριση οφέλους και κόστους της εκπαίδευσης

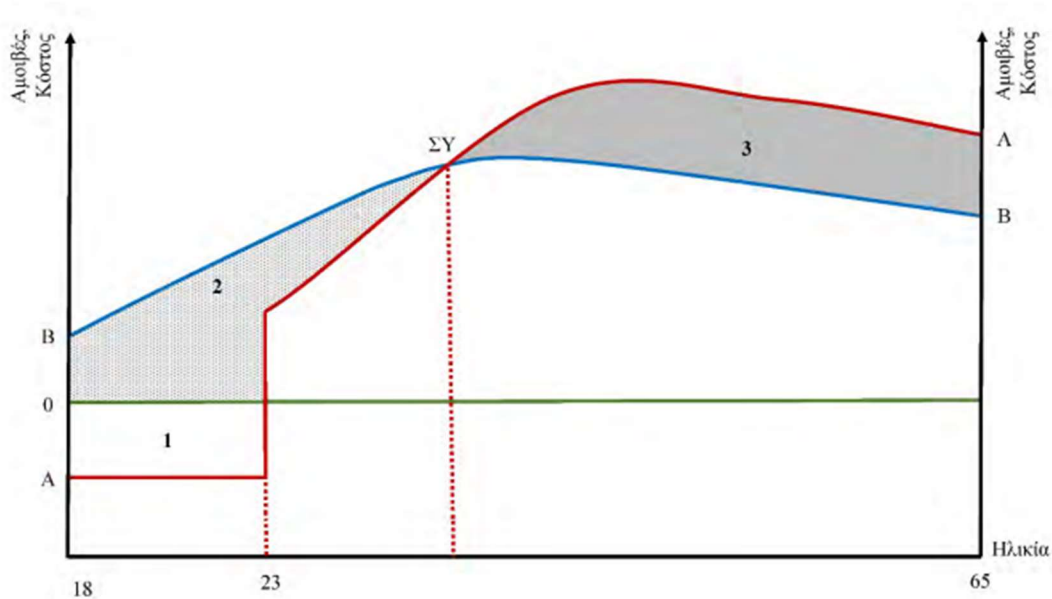

Διάγραμμα 1 Σύγκριση οφέλους και κόστους της εκπαίδευσης.

Πηγή: Κουτσαμπέλας 2021-2022

1.6 Προφίλ εισοδήματος – ηλικίας

Το προφίλ εισοδήματος -ηλικίας εμφανίζει διαφορά, ανάλογα με την εκπαίδευση του ατόμου. Τα άτομα που βγαίνουν στην αγορά εργασίας αμέσως μετά τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, εμφανίζουν εισόδημα, ενώ τα άτομα που σπουδάζουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν εμφανίζουν εισόδημα, αλλά αντίθετα επιβαρύνονται με το κόστος των σπουδών τους. Στη συνέχεια όταν τα άτομα ολοκληρώσουν την τριτοβάθμια εκπαίδευση και βγουν στην αγορά εργασίας, με περισσότερη εκπαίδευση, θα εμφανίσουν μικρότερο εισόδημα από τα άτομα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, γιατί δεν θα έχουν εμπειρία.

Διάγραμμα 2 Προφίλ Εισοδήματος Ηλικίας

Το παραπάνω σχήμα παρουσιάζει τη διαγραμματική σύγκριση του κόστους – οφέλους, που συμβάλλει στη διαμόρφωση των επενδυτικών αποφάσεων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, η γραμμή BB απεικονίζει το εισοδηματικό προφίλ ενός ατόμου του οποίου η εκπαίδευση σταματά στην ηλικία των 18 ετών (μόνο δευτεροβάθμια εκπαίδευση). Η γραμμή AA αντιπροσωπεύει την πορεία του εισοδήματος των ατόμων που συνεχίζουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση μέχρι την ηλικία των 23 ετών. Μεταξύ των ηλικιών 18 και 23 ετών, οι αμοιβές είναι αρνητικές, επειδή το άτομο είναι άνεργο και επωμίζεται το άμεσο κόστος της επιλογής να συνεχίσει τις σπουδές του. Η περιοχή [1] αναφέρεται στο άμεσο κόστος της εκπαίδευσης, η περιοχή [2] είναι το έμμεσο κόστος, το οποίο αντιπροσωπεύει διαφυγόντα εισοδήματα που θα μπορούσε να είχε, εάν δεν είχε συνεχίσει στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και είχε ενταχθεί στην αγορά εργασίας νωρίτερα. Τέλος, η περιοχή [3] αντιπροσωπεύει την αναμενόμενη απόδοση της επένδυσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Γίνεται κατανοητό πως η επένδυση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι κερδοφόρα, μόνο όταν $[3] > [2] + [1]$. Παρατηρούμε επίσης στο

διάγραμμα ότι οι καμπύλες των AA και BB τέμνονται, η κλίση του AA είναι μεγαλύτερη από αυτή του BB και φτάνει στη μέγιστη τιμή της αργότερα από τη BB και τέλος τόσο το AA όσο και το BB μετά από ορισμένη ηλικία εμφανίζουν καθοδική πορεία λόγω της απόσβεσης του αποθέματος ανθρώπινου κεφαλαίου. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η τομή των καμπυλών AA και BB είναι γνωστή, ως σημείο υπερπήδησης (ΣΥ) και όσο πιο νωρίς εμφανίζεται στην επαγγελματική ζωή ενός ατόμου, τόσο μεγαλύτερη είναι η μακροπρόθεσμη απόδοση της επένδυσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Γιαννακόπουλος & Ντεμούσης, 2015).

1.7 Οικονομική απόδοση της εκπαίδευσης

Η οικονομική απόδοση της εκπαίδευσης υπολογίζεται με δύο τρόπους. Ο ένας είναι από την πλευρά του ατόμου, το οποίο σπουδάζοντας επενδύει σε εκπαίδευση και ονομάζεται ιδιωτική απόδοση της εκπαίδευσης και ο άλλος από την πλευρά του κράτους και ονομάζεται κοινωνική απόδοση της εκπαίδευσης. Οι αποδόσεις αυτές εξετάζονται χωριστά. Η ιδιωτική απόδοση της εκπαίδευσης προκύπτει όταν συγκρίνουμε το κόστος και τα οφέλη που αφορούν αποκλειστικά το άτομο και εξετάζονται στο πλαίσιο της ατομικής οικονομικής συμπεριφοράς. Η κοινωνική απόδοση της εκπαίδευσης προκύπτει όταν συγκρίνουμε το κόστος και τα οφέλη που αφορούν την κοινωνία και αφορούν όλες τις δράσεις και τις πολιτικές που είναι σχετικές με τη διαχείριση εκπαιδευτικών επιπέδων και προτύπων (Γιαννακόπουλος & Ντεμούσης, 2015).

Η Απόδοση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης χωρίζεται:

α) Οι ιδιωτικές χρηματικές αποδόσεις, είναι η απόκτηση ενός πτυχίου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, η οποία βελτιώνει τα μελλοντικά εισοδήματα και τις προοπτικές απασχόλησης του ατόμου.

β) Οι ιδιωτικές, μη χρηματικές αποδόσεις αφορούν τη βελτίωση της ευημερίας των ατόμων που έχουν αποκτήσει πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, βελτίωση που δεν αποτελεί μέρος των ωφελειών που μπορούν να μετρηθούν άμεσα, όπως καλύτερες συνθήκες απασχόλησης, ικανοποίηση από την εργασία κ.α.

(γ) Οι κοινωνικές αποδόσεις, οι οποίες μετρούν το βαθμό στον οποίο μπορεί να προκύψει όφελος για άλλα μέλη της κοινωνίας, πέρα και πάνω από τις ιδιωτικές αποδόσεις των ατόμων, που έχουν προχωρήσει στην απόκτηση πτυχίου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης Γιαννόπουλος & Ντεμούσης (2015).

1.8 Νεανική απασχόληση στην Ελλάδα (παρουσίαση βασικών τάσεων και δεικτών)

Ο συνδυασμός των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης, της πανδημίας, της κλιματικής αλλαγής και του πολέμου στην Ουκρανία, δημιούργησαν πληθώρα οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων. Η κατάσταση αυτή, σε συνδυασμό με την ακρίβεια, τις φορολογικές επιβαρύνσεις, τη συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους και την απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, οδήγησαν μεγάλα τμήματα πληθυσμού σε αδυναμία κάλυψης των βασικών τους αναγκών, και τα ανάγκασαν να ζουν σε συνθήκες εξαθλίωσης, αβεβαιότητας και επισφάλειας.

Μια από τις επιπτώσεις των διαδοχικών κρίσεων στην ελληνική οικονομία, ήταν οι πτωτικές τάσεις της απασχόλησης και οι αυξητικές τάσεις της ανεργίας και ιδιαίτερα της ανεργίας των νέων .

Οι νέοι στην Ελλάδα σήμερα, βρίσκονται σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον, περιτριγυρισμένοι από τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, την αβεβαιότητα, την περιστασιακή απασχόληση, την επισφάλεια της απασχόλησης, την ετεροαπασχόληση, την

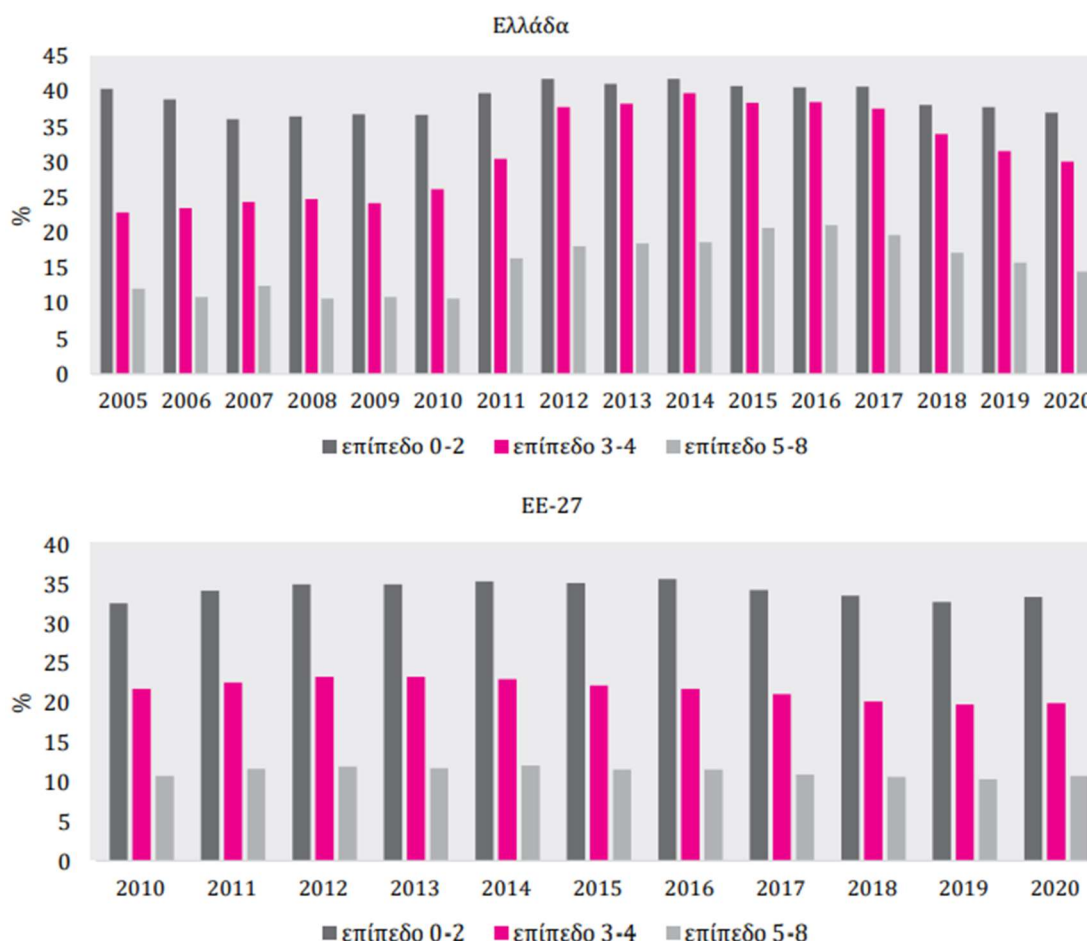
υποαπασχόληση, την ανασφάλιστη απασχόληση, την παραοικονομία, την απασχόληση σε ευέλικτες μορφές απασχόλησης και τις χαμηλές αποδοχές.

Η απασχόληση είναι μια οικονομική δραστηριότητα, που συνδέεται άμεσα με την κοινωνική και οικονομική ζωή και είναι ιδιαίτερα σημαντική, γιατί είναι ένας από τους δείκτες ισορροπίας και ευημερίας. Αποτελεί τον άξονα της ταυτότητας του ατόμου, γύρω από τον οποίο διαμορφώνονται οι λειτουργίες παραγωγής και αναπαραγωγής της κοινωνίας. Αποτελεί το μέσο απόκτησης εισοδήματος και κοινωνικής καταξίωσης και η έλλειψή της, επιφέρει την ανεργία και οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες.

Η ανεργία, η αβεβαιότητα, η ανασφάλεια και η έλλειψη εισοδήματος είναι παράγοντες κινδύνου διατάραξης της ευημερίας. Η ανεργία είναι ένα φαινόμενο που ανατρέπει την πορεία εξέλιξης των νέων, που αποτελούν το πιο δυναμικό κομμάτι, αλλά και το μέλλον της κάθε κοινωνίας, καταδικάζοντάς τους σε αδράνεια. Αδυνατούν να αξιοποιήσουν τις γνώσεις και τις δυνατότητές τους, βιώνουν την απαξίωση, στερούνται εισοδήματος και κινδυνεύουν από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η αβεβαιότητα που υπάρχει στη ζωή τους, δεν τους αφήνει περιθώρια να δημιουργήσουν οικογένεια, με συνέπειες στο δημογραφικό πρόβλημα της χώρας. Ενώ ταυτόχρονα κινδυνεύει και η ψυχική τους υγεία, γιατί χάνουν την αυτοπεποίθησή τους και έρχονται αντιμέτωποι με συναισθήματα άγχους, απογοήτευσης, απαισιοδοξίας, ανασφάλειας και κατάθλιψης.

Ο Δεδουσόπουλος Α. (2000), αναφέρει ότι *«Η ανεργία γίνεται σημαντική στο βαθμό που η εξασφάλιση μιας μισθωτής θέσης απασχόλησης αποτελεί τη σημαντικότερη δυνατότητα αυτών των ομάδων να αποκτήσουν τους αναγκαίους πόρους που επιτρέπουν την επιβίωση, από τη στιγμή δηλαδή που πραγματοποιείται η εξασφάλιση*

εισοδήματος με τη μορφή του μισθού και αποτελεί βασική παράμετρο της βιολογικής και κοινωνικής αναπαραγωγής των εργαζομένων».

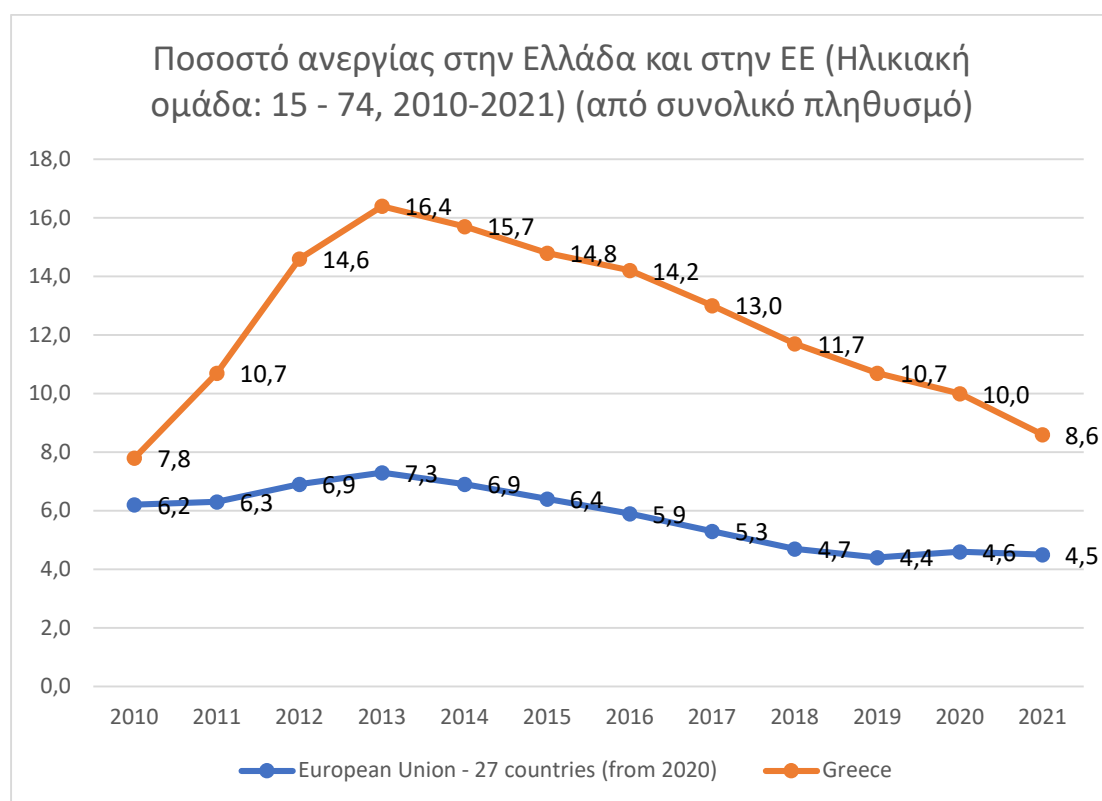
Διάγραμμα 3 Ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά επίπεδο εκπαίδευσης

Πηγή: *Income and Living Conditions, Eurostat (2022) ΓΣΕΕ, 2022*. Σημείωση: Τα δεδομένα αφορούν άτομα ηλικίας 18 ετών και άνω. Για την ΕΕ είναι διαθέσιμα από το 2010

Ένα άλλο πρόβλημα των νέων είναι τα ασφαλιστικά κενά που δημιουργούνται με την ανεργία και την απασχόληση στην παραοικονομία, τα οποία δύσκολα μπορούν να καλυφθούν αργότερα, με αποτέλεσμα να κινδυνεύουν να λάβουν λιγότερη σύνταξη.

Η ανεργία αφήνει ανενεργό και ανεκμετάλλευτο ένα μεγάλο μέρος νέου εργατικού δυναμικού, το οποίο προέρχεται από μια εκπαιδευτική

διαδικασία επένδυσης σε ανθρώπινο κεφάλαιο, που περιμένει τα κέρδη του, μέσω των απολαβών της εργασίας. Τα οποία όμως, λόγω της ανεργίας, διαμορφώνονται σε διαφυγόντα κέρδη, επιφέροντας ζημιά στο άτομο, αλλά και στο κοινωνικό σύνολο, αφού μειώνεται η παραγωγική δύναμη της χώρας. Η απώλεια για την Ελλάδα είναι ότι χάνει οικονομικά και ανθρώπινα επενδυμένα κεφάλαια και ταυτόχρονα μειώνεται η δυνατότητα ανάπτυξης της κοινωνίας και της οικονομίας της.

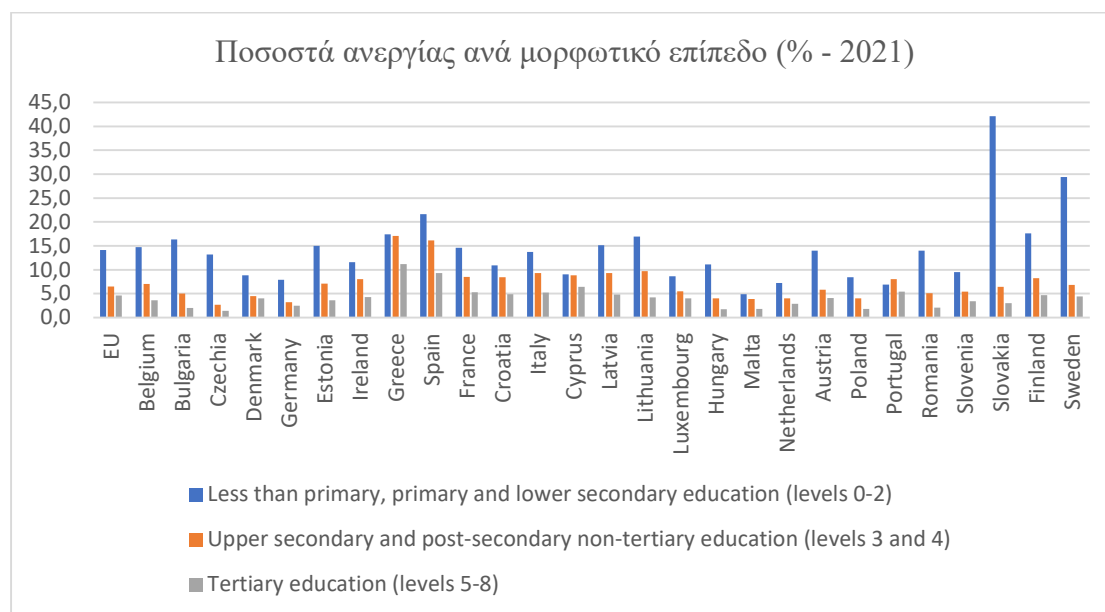

Διάγραμμα 4 Ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα και την ΕΕ

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία από συγγραφέα.

Η ανεργία δημιουργεί και το φαινόμενο της διαρροής επιστημονικού δυναμικού ή αλλιώς «brain drain». Το φαινόμενο αυτό δεν είναι σύγχρονο, εμφανίζεται ταυτόχρονα με την εμφάνιση του φαινομένου της μετανάστευσης και αφορά τη μετακίνηση των νέων ατόμων, με

επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο, από λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, σε χώρες με μεγαλύτερη ανάπτυξη. Το φαινόμενο αυτό εμφάνισε αύξηση, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης και της ανεργίας, με μεγάλες απώλειες επιστημονικού δυναμικού για την Ελλάδα.

Διάγραμμα 5 Ποσοστό ανεργίας ανά μορφωτικό επίπεδο

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία από συγγραφέα.

Ένα άλλο φαινόμενο που έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, αλλά και των επιδράσεων της τεχνολογίας και της ψηφιοποίησης, είναι οι νέοι εκτός εκπαίδευσης και απασχόλησης, που έγιναν γνωστοί ως «NEETs» (Young People Not in Education and Training) οι οποίοι αποκαλούνται επίσης και «απόντες» ή «χαμένη γενιά». Πρόκειται για μια κατηγορία νέων του πληθυσμού, ηλικίας 16-29 ετών, που ζουν χωρίς εργασία στο περιθώριο, και χωρίς καμιά δραστηριοποίηση στην κοινωνία, ενώ βρίσκονται στην πιο δημιουργική ηλικία.

Όσον αφορά τη συχνότητα εμφάνισης ποσοστών NEETs, σχετική έρευνα έχει καταδείξει ότι η εκπαίδευση παρέχει κάποια προστασία, ωστόσο κάτι τέτοιο δεν επιβεβαιώνεται στην χώρα μας, δεδομένου ότι από τους νέους που ολοκλήρωσαν την τριτοβάθμια εκπαίδευση το έτος 2013, ποσοστό 40% περίπου, ήταν NEETs, πολύ μεγαλύτερο ποσοστό, από το μέσο όρο της ευρωπαϊκής ένωσης που ήταν 11,4% (Eurofound, 2018).

Εξαιτίας της αύξησης του φαινομένου, με συνέπεια τη δημιουργία ενός σύγχρονου κοινωνικού περιθωρίου και επειδή, ο δείκτης απασχόλησης καταγράφει τα άτομα που απασχολούνται, ο δείκτης ανεργίας, καταγράφει τα άτομα που αναζητούν εργασία, δημιουργήθηκε δείκτης NEETs προκειμένου να γίνει καταμέτρηση των νέων ηλικίας 15-29 ετών, από το σύνολο του πληθυσμού, που βρίσκονται εκτός αγοράς εργασίας και εκπαίδευσης, προκειμένου να υπάρξουν στοιχεία για σύγκριση.

Σύμφωνα με το Eurofound, ο συνδυασμός σπουδών και εργασίας και η απόκτηση πρώιμης εργασιακής εμπειρίας, παρέχει δεξιότητες και γνώσεις χρήσιμες για τη μετέπειτα πορεία, και ταυτόχρονα αποτελεί παράγοντα, επιτυχούς μετάβασης στην αγορά εργασίας, αλλά και μικρότερο κίνδυνο να παγιδευτεί κάποιος νέος σε καθεστώς NEETs (Eurofound, 2018).

Συνέπεια όλων των ανωτέρω *«είναι η αύξηση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων και η διατάραξη της κοινωνικής συνοχής.»* (Κανελλόπουλος, Κατσίμη, Μακαντάση, Τσακλόγλου, & Χολέζας, σελ 98-99).

Αισιόδοξα θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν τα αποτελέσματα της ετήσιας έκθεσης του Πληροφοριακού Συστήματος «ΕΡΓΑΝΗ», για το 2022, σε σχέση τόσο με την προηγούμενη χρονιά, όσο και με το 2019, στα οποία η απασχόληση και οι αποδοχές των απασχολούμενων

εμφανίζουν αύξηση. Η έκθεση αποτυπώνει την εξέλιξη της μισθωτής απασχόλησης (σχέση εξαρτημένης εργασίας ιδιωτικού δικαίου) και καταγράφει μεταξύ άλλων: Αύξηση του αριθμού των εργαζομένων κατά 13,3 %, από 1.986.336 το 2019 σε 2.249.599 το 2022. Η αύξηση είναι μεγαλύτερη για τις γυναίκες (15,8 %). Αύξηση των μέσων μηνιαίων αποδοχών κατά 12,4 %, ποσοστό που υπερβαίνει την άνοδο του πληθωρισμού που μεσολάβησε. Βελτίωση των αποδοχών όχι μόνο στον κατώτατο μισθό, αλλά και στο σύνολο των εισοδηματικών κλιμακίων, ως αποτέλεσμα του συνδυασμού της ανάπτυξης της οικονομίας, συνολικά και της αύξησης του κατώτατου μισθού ειδικότερα (ΕΡΓΑΝΗ, 2022).

Συνοψίζοντας, οι τάσεις που επικρατούν αυτή τη στιγμή στο πεδίο απασχόλησης είναι:

- 1.Ανατροπή παραδοσιακών μορφών απασχόλησης, μέσα από την αποδυνάμωση της πλήρους και σταθερής απασχόλησης και την ανάδειξη της ευελιξίας και γενικότερα των ελαστικών μορφών απασχόλησης.
- 2.Προσπάθεια για δραστική μείωση του κόστους που συνοδεύει την αμοιβή, την αγορά εργατικής δύναμης, μέσα από τη μείωση των μισθών.
3. Ελαστικοποίηση του χρόνου εργασίας, μέσω μονομερούς προσαρμογής του στις ανάγκες των επιχειρήσεων.
- 4.Αποδιοργάνωση του τρόπου με τον οποίο οι συλλογικές συμβάσεις και διαπραγματεύσεις ελάμβαναν χώρα με βάση το Ευρωπαϊκό κεκτημένο.
- 5.Αποδόμηση του παραδοσιακού προτύπου εργασίας, το οποίο βασιζόταν στο Ευρωπαϊκό κεκτημένο κράτους πρόνοιας (Φωτόπουλος, 2021 - 2022).

1.9 Μετάβαση από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας

Οι οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές των τελευταίων χρόνων, επηρέασαν τις εργασιακές σχέσεις και δημιούργησαν προβλήματα στην απασχόληση των νέων και την ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Οι νέοι δεν διαθέτουν εργασιακή εμπειρία και για το λόγο αυτό, έχουν λιγότερες πιθανότητες, να ενταχθούν στην αγορά, από κάποιους άλλους, που διαθέτουν ήδη κάποια χρόνια εργασιακής εμπειρίας. Έτσι η διαδικασία της μετάβασης διαρκεί αρκετό χρόνο, δημιουργώντας οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα.

Όμως και πριν την οικονομική κρίση, η μετάβαση των νέων στην αγορά εργασίας χαρακτηριζόταν από μικρότερους μισθούς σε σχέση με άλλους εργαζόμενους, κινητικότητα εργασίας, διαστήματα ανεργίας και πάντα υπήρχε η αναζήτηση καλύτερων συνθηκών απασχόλησης.

Για το θέμα αυτό έχουν αναπτυχθεί αρκετές θεωρίες ερμηνείας, με σημαντικότερες: τη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου, τη Θεωρία της κινητικότητας, τη Θεωρία αναζήτησης εργασίας, τη Θεωρία της σύζευξης μέσω ανακύκλωσης, τη Θεωρία του εργασιακού ανταγωνισμού, τις Θεωρίες κατάτμησης της αγοράς εργασίας (Εσωτερικές και επαγγελματικές αγορές εργασίας) και τη Θεωρία διαρθρωτικής ανεργίας και εκπαιδευτικό σύστημα.

Παλαιότερα, κυριαρχούσε ο όρος «επαγγελματική ένταξη», η οποία και ήταν δεδομένη. Όταν άρχισε να παρεμβάλλεται χρόνος μεταξύ της εξόδου από την εκπαίδευση και της επαγγελματικής έναρξης των νέων, δημιουργήθηκε η έννοια της «μετάβασης από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας», και το ενδιαφέρον των ερευνητών στράφηκε στην ανεργία των νέων και στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν για να ενταχθούν στην αγορά εργασίας.

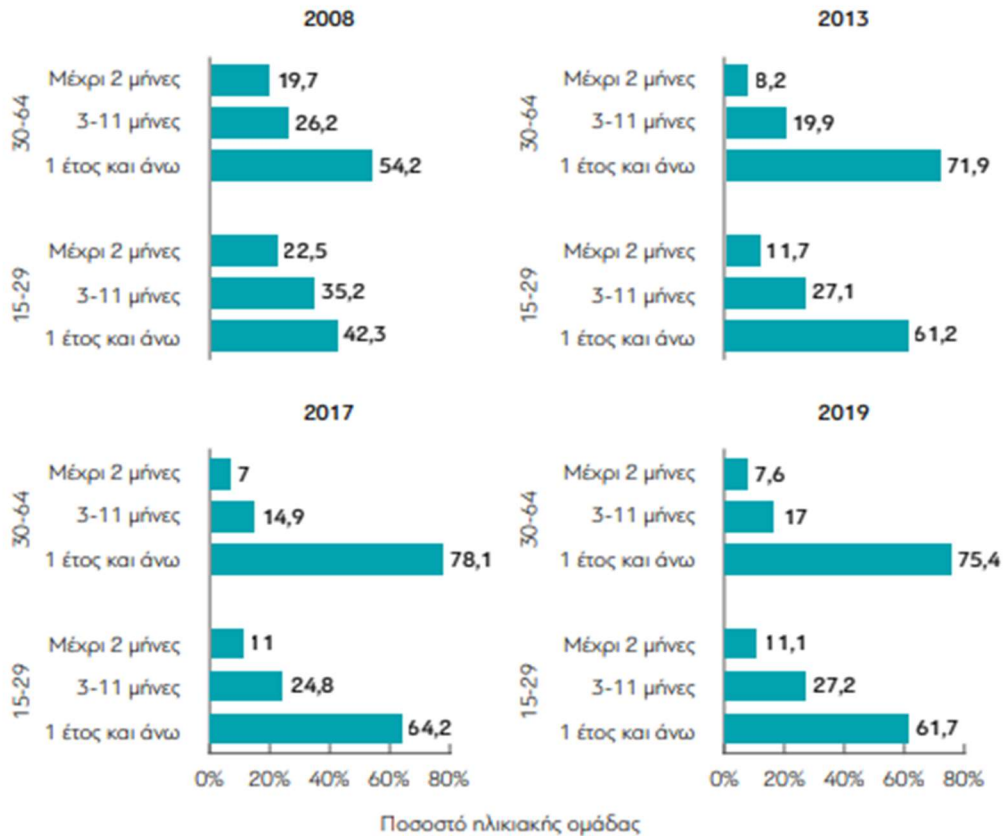
Παράγοντες που επηρεάζουν τη μετάβαση από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας, είναι οι συνθήκες που επικρατούν τη στιγμή εξόδου, το θεσμικό πλαίσιο καθορισμού των μισθών, η σχέση εκπαιδευτικού συστήματος αγοράς εργασίας και η διάρθρωση της αγοράς εργασίας.

Παράγοντες που επηρεάζουν την πιθανότητα απασχόλησης και τους μισθούς των νέων, είναι οι διαφορές στο εκπαιδευτικό επίπεδο, το είδος και η κατεύθυνση σπουδών, το φύλο, και η εργασιακή εμπειρία που κατέχουν.

Η βασικότερη διάκριση μεταξύ των διαφορετικών θεωριών για την ερμηνεία της μετάβασης των νέων στην αγορά εργασίας, προκύπτει από τις διαφορετικές παραδοχές που έχει κάθε θεωρία για τον τρόπο λειτουργίας της αγοράς εργασίας.

Σύμφωνα με την έρευνα «Νεανική Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα» του Οργανισμού Έρευνας & Ανάλυσης ΔΙΑΝΕΟΣΙΣ (2022) τα δεδομένα από την αγορά εργασίας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η ανεργία των νέων στην Ελλάδα συμβαδίζει με προβλήματα ανεργίας για το σύνολο του πληθυσμού, ενώ ως φαινόμενο ήταν παρόν και πριν από την οικονομική κρίση. Αυτό σημαίνει ότι η ανεργία των νέων είναι ένα διαρθρωτικό φαινόμενο που απαιτεί στοχευμένες πολιτικές για να αντιμετωπιστεί (Κανελλόπουλος, Κατσιμή, Μακαντάση, Τσακλόγλου, & Χολέζας, 2022 σελ 17).

Η διαρθρωτική ανεργία είναι μακροχρόνια και επίμονη. Προκαλείται από διαταραχές μεγάλης διάρκειας όπως οικονομική κρίση, ή από χαρακτηριστικά μιας οικονομίας, που δυσκολεύουν την εύρεση απασχόλησης. Οφείλεται σε αλλαγές στο σύνολο της οικονομίας, τεχνολογικές μεταβολές, και όσο πιο επίμονη και μακροχρόνια είναι, τόσο δυσκολότερη είναι αντιμετώπισή της.

Διάγραμμα 6 Χρόνος αναζήτησης εργασίας

Πηγή: Κανελλόπουλος, Κατσίκη, Μακαντάση, Τσακλόγλου, & Χολέζας, 2022

«Η διαρθρωτική ανεργία θεωρείται ένα είδος ανεργίας που αποδίδεται είτε στις ατέλειες λειτουργίας της αγοράς είτε στην αναντιστοιχία των γνώσεων, ειδικεύσεων και δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού με τις ανάγκες του παραγωγικού συστήματος και τις απαιτήσεις των θέσεων εργασίας. (Καραμεσίνη, 2008 σελ 37)

Στο σύγχρονο συνεχώς μεταβαλλόμενο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον, διαμορφώνεται ένα νέο εργασιακό τοπίο, στο οποίο παρατηρείται η επικράτηση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, οι οποίες καλύπτουν ένα σημαντικό μέρος των νέων θέσεων που δημιουργούνται χωρίς να περιλαμβάνουν κανέναν από τους περιορισμούς, των παραδοσιακών μορφών απασχόλησης. Ένα νέο στοιχείο που χαρακτηρίζει τις σύγχρονες εργασιακές σχέσεις είναι η

ελαστικότητα, και η ευασφάλεια (ευελιξία με ασφάλεια) ή Flexicurity. Δεν υπάρχει πουθενά σιγουριά, ασφάλεια και βεβαιότητα, αλλά κυριαρχεί η εργασιακή επισφάλεια, ένα σύγχρονο φαινόμενο που χαρακτηρίζει μια συνεχώς αυξανόμενη μάζα ατόμων, και συνοδεύεται από κοινωνική, εργασιακή, και οικονομική ανασφάλεια.

*«Οι περιοριστικές δημοσιονομικές πολιτικές που ξεκίνησαν το 2010 .....επιφέρουν μειώσεις κοινωνικών δαπανών και μικρές ή μεγαλύτερες αλλαγές στα συστήματα κοινωνικής προστασίας, που συρρικνώνουν τα κοινωνικά δικαιώματα των εργαζομένων και των πολιτών. Τα συνταξιοδοτικά συστήματα και τα επιδόματα ανεργίας υφίστανται τις μεγαλύτερες πιέσεις. Ως αποτέλεσμα, η flexicurity – κεντρική έννοια της ΕΣΑ από τη γένεσή της – **τείνει να καταστεί κενή νοήματος**, σε μία συγκυρία ενίσχυσης της μονεταριστικής και νεοφιλελεύθερης ηγεμονίας και θεαματικής αύξησης της εργασιακής ανασφάλειας στην Ε.Ε.»* (Καραμεσίνη Μ. , 2014, σ. 15).

Ο Σπυριδάκης στο «The Liminal Worker» περιγράφει την επισφάλεια ως μία οριακή κατάσταση επιβίωσης, μία κατάσταση αποσταθεροποίησης, που οφείλεται στις αλλαγές των εργασιακών συνθηκών, την επαγγελματική ανασφάλεια, την ανεργία, αλλά και την κρίση του κράτους πρόνοιας, στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Η ανασφάλιστη εργασία διευρύνεται εξασφαλίζοντας κάποια έσοδα, όμως χωρίς εργασιακά δικαιώματα. Ενώ ο φόβος της απόλυσης οδηγεί τους εργαζόμενους σε συνεχείς υποχωρήσεις (Spyridakis & Sakellariopoulos, 2016).

2 Βιβλιογραφική Επισκόπηση

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται βιβλιογραφική επισκόπηση ερευνών σχετικών με τις προσδοκίες φοιτητών και αποφοίτων, για το μελλοντικό τους εισόδημα, από την αγορά εργασίας. Με στόχο, μέσα από αυτές, την διερεύνηση του θέματος, ώστε να γίνει περισσότερο κατανοητό, και να διαμορφωθούν τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας έρευνας.

2.1 Προσδοκίες φοιτητών και πρόσφατων αποφοίτων

Σε έρευνα των Psacharopoulos & Sanyal (1981) που πραγματοποιήθηκε στις Φιλιππίνες το έτος 1977, σε 10.000 φοιτητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και 5.000 αποφοίτους, διερευνήθηκαν οι αντιλήψεις τους, για τα κόστη και τα οφέλη των σπουδών τους σε σχέση με την πραγματικότητα, και τις αποδοχές τους, κατά την μετάβασή τους στην αγορά εργασίας, 5 και 10 χρόνια μετά, με και χωρίς πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι, οι φοιτητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είχαν ρεαλιστικές αντιλήψεις και προσδοκίες για τα κόστη και τα οφέλη των σπουδών τους, αλλά και για τις αποδοχές που θα λάμβαναν μετά την αποφοίτησή τους και την έξοδό τους στην αγορά εργασίας. Ενώ οι γονείς επηρεάζουν τις προσδοκίες των φοιτητών για τα κέρδη και για το χρόνο αναμονής στην πρώτη θέση εργασίας. Οι ίδιοι ερευνητές πραγματοποίησαν έρευνα στην Αίγυπτο, σε 2.000 φοιτητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και 1.700 αποφοίτους για να συγκρίνουν τις αντιλήψεις τους με τις πραγματικές συνθήκες της αγοράς εργασίας (Psacharopoulos & Sanyal, 1982). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι προσδοκίες των φοιτητών είναι σε αρμονία με τις πραγματικές συνθήκες της αγοράς, και οι αντιλήψεις τους για τις αποδοχές τους είναι ρεαλιστικές. Η ζήτηση για διάφορα πεδία εξειδίκευσης συνδέεται

στενά με τις αναμενόμενες οικονομικές απολαβές, ενώ πολλοί παρακολουθούν μαθήματα χαμηλής ζήτησης (όπως π.χ η γεωπονία) λόγω της διαθεσιμότητας θέσεων εργασίας. Τέλος, η περίοδος ανεργίας που αναμένουν μετά την αποφοίτηση είναι εξαιρετικά σύντομης διάρκειας. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η συγκριτική μελέτη των Anchor et al (2011). Σύμφωνα με την εν λόγω έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε 3139 πρωτοετείς φοιτητές, μεταξύ των ακαδημαϊκών ετών 2004/2005 και 2008/2009 σε τρεις Τσέχικες Οικονομικές Σχολές και στο Πανεπιστήμιο του Ηνωμένου Βασιλείου University of Huddersfield Business, οι φοιτητές θεωρούν την τριτοβάθμια εκπαίδευση ως μια αποδοτική επένδυση. Η αντιληπτή (perceived) απόδοση των σπουδών διαφέρει ανάλογα με το φύλο, τη χώρα και τον τόπο σπουδών. Η αντιληπτή απόδοση αυξάνεται με την εμπειρία, δηλαδή τα οφέλη αυξάνονται όσο αυξάνεται ο χρόνος εργασίας, ενώ και τα δύο φύλα στο Πανεπιστήμιο του Ηνωμένου Βασιλείου αναμένουν μεγαλύτερες αποδόσεις από την εργασία τους, σε σχέση με τους φοιτητές των Πανεπιστημίων της Τσεχίας, των οποίων τις αποδοχές επηρεάζει η πόλη κατοικίας τους (μεγαλύτερες αποδόσεις στις μεγαλύτερες πόλεις).

Οι Menon et al (2012), διεξήγαν ανάλογη έρευνα στην Κύπρο, με δείγμα 476 άτομα (243 φοιτητές και 233 απόφοιτοι των τριών μεγαλύτερων σχολών του Πανεπιστημίου Κύπρου. Τα στοιχεία των φοιτητών συλλέχθηκαν μέσω ερωτηματολογίων σε επιλεγμένους φοιτητές στο τελευταίο ή προτελευταίο έτος των σπουδών τους, κατά τη διάρκεια του δεύτερου εξαμήνου του ακαδημαϊκού έτους 2005-2006. Τα στοιχεία για τους αποφοίτους συγκεντρώθηκαν με τηλεφωνικές συνεντεύξεις, βάσει ερωτηματολογίου, με αποφοίτους των ακαδημαϊκών ετών 2003-2004 και 2004-2005. Επισημαίνεται ότι παρά τη συνολικά ρεαλιστική στάση των φοιτητών, όσον αφορά τις αποδοχές και την απασχόληση, οι προσδοκίες τους διέφεραν από εκείνες των αποφοίτων σε ορισμένες σημαντικές διαστάσεις. Τα

ευρήματα φαίνεται να στηρίζουν κάπως την ερμηνεία του ανθρώπινου κεφαλαίου για την ιδιωτική ζήτηση για τρίτοβάθμια εκπαίδευση, και τη ρεαλιστική στάση των φοιτητών σε σχέση με τα αναμενόμενα οικονομικά οφέλη των ανώτερων σπουδών. Οι μεταπτυχιακές σπουδές, η περιοχή διαμονής της οικογένειας και το τμήμα σπουδών, είναι οι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν την απασχόληση για τους αποφοίτους, ενώ για τους φοιτητές η επίδοση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και οι σπουδές στο τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων. Το φύλο και το οικογενειακό εισόδημα, είναι σημαντικοί παράγοντες τόσο των πραγματικών αποδοχών των αποφοίτων, όσο και των αναμενόμενων αποδοχών των φοιτητών, με τις γυναίκες να αναμένουν να κερδίσουν λιγότερα από τους άνδρες και τους αποφοίτους/φοιτητές με υψηλότερο οικογενειακό εισόδημα να αναμένουν να κερδίσουν περισσότερα από τους ομολόγους τους με χαμηλότερο εισόδημα.

Οι Andonova & Mojsoska-Blazevski (2015) πραγματοποίησαν έρευνα σε 11 σχολές που ανήκουν σε 3 Πανεπιστήμια (1 κρατικό και 2 ιδιωτικά). Το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε σε προπτυχιακούς φοιτητές κατά το εαρινό εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 2012-2013. Επιλέχθηκαν διαφορετικοί τομείς σπουδών τυχαία και ζητήθηκε από τους φοιτητές να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο κατά τη διάρκεια των πρώτων λεπτών μιας διάλεξης. Η μέθοδος αυτή απέδωσε ποσοστό ανταπόκρισης 100% και επιστράφηκαν 496 ερωτηματολόγια. Το βασικό εύρημα είναι ότι οι αναμενόμενοι μισθοί από τους φοιτητές συσχετίζονται σημαντικά με την εκπαίδευση του πατέρα, το έτος σπουδών, τις πηγές πληροφόρησης για τους μισθούς στην αγορά εργασίας, το φύλο, την εθνικότητα, την κανονική εργασία κατά τη διάρκεια των σπουδών, την αντιλαμβανόμενη απασχολησιμότητα, τον τομέα σπουδών και τη χώρα μελλοντικής απασχόλησης. Οι φοιτητές του δείγματος φαίνεται ότι διαμόρφωσαν τις μισθολογικές τους προσδοκίες με παρόμοιο τρόπο με τους Ευρωπαίους φοιτητές όπως

προκύπτει από όμορες έρευνες. Ωστόσο, πρέπει να είμαστε προσεκτικοί όταν εφαρμόζουμε αυτά τα αποτελέσματα στο σύνολο του φοιτητικού πληθυσμού, καθώς το δείγμα δεν είναι αντιπροσωπευτικό.

Τέλος η έρευνα των Wiswall and Zafar (2021) πραγματοποιήθηκε σε 500 προπτυχιακούς φοιτητές με υψηλές ικανότητες από το ιδιωτικό Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης (New York University - NYU). Η μελέτη περιορίστηκε σε φοιτητές πλήρους φοίτησης του NYU που ήταν στο πρώτο και δεύτερο έτος, ήταν τουλάχιστον 18 ετών και ήταν πολίτες των ΗΠΑ. Οι προσδοκίες των φοιτητών μας επιτρέπουν να προσδιορίσουμε τις πτυχές που έχουν μεγαλύτερη σημασία για αυτούς, κατά τη λήψη των αποφάσεων για τις σπουδές τους. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, οι φοιτητές αντιλαμβάνονται τις αποδόσεις του ανθρώπινου κεφαλαίου, όχι μόνο για τα μελλοντικά τους κέρδη από την εργασία, αλλά και σε σχέση με τη δημιουργία οικογένειας. Εκτιμούν ότι η επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο, όχι μόνο θα αποφέρει υψηλότερες αποδοχές για τους ίδιους, αλλά θα τους οδηγήσει και σε επιλογή συζύγων με υψηλότερες αποδοχές. Προσδοκούν ότι οι εκπαιδευτικές επιλογές σε συγκεκριμένες ειδικότητες θα έχουν επίδραση στο χρόνο δημιουργίας οικογένειας και απόκτησης παιδιών. Ακόμα, και τα δύο φύλα διαλέγουν ειδικότητες, με βάση τις εκ των προτέρων αποδόσεις και εμφανίζουν σημαντική συσχέτιση της προβλεπόμενης και της πραγματικής επιλογής ειδίκευσης. Ειδικά για τις φοιτήτριες, οι προσδοκίες για τη δημιουργία οικογένειας φαίνεται να είναι ιδιαίτερα σημαντικές σε σχέση με την επιλογή ειδίκευσης. Σε μια έρευνα παρακολούθησης που διεξήχθη 6 χρόνια μετά την αρχική συλλογή δεδομένων, διαπιστώνετε μια στενή σχέση μεταξύ των παρελθοντικών προσδοκιών και των σημερινών πραγματώσεων.

Συμπέρασμα Βιβλιογραφικής Επισκόπησης

Τα αποτελέσματα των ερευνών εμφανίζουν ομοιότητες και συγκλίνουν στην άποψη ότι οι προσδοκίες των φοιτητών είναι ρεαλιστικές, έχουν επίγνωση των οικονομικών πλεονεκτημάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και είναι σε θέση να κάνουν εκτιμήσεις, για το κόστος και τα οφέλη των σπουδών τους, αλλά και για τις μελλοντικές αποδοχές τους, την αύξηση των οποίων αναμένουν, μετά την εμπειρία που θα αποκτήσουν, μετά την μετάβασή τους στην αγορά εργασίας.

Σύμφωνα με τις έρευνες, παράγοντες από τους οποίους επηρεάζονται οι προσδοκίες των φοιτητών, είναι το εκπαιδευτικό υπόβαθρο των γονέων και το εισόδημα τους, το φύλο, το κοινωνικοοικονομικό και δημογραφικό περιβάλλον, το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, ο τόπος κατοικίας της οικογένειας, και ο κλάδος σπουδών.

2.2 Μελέτες της πραγματικής (actual) οικονομικής απόδοσης της εκπαίδευσης (εστίαση σε ελληνικές μελέτες).

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται βιβλιογραφική επισκόπηση μελετών, σχετικών με την πραγματική οικονομική απόδοση της εκπαίδευσης στην Ελλάδα και συγκεκριμένα, τους παράγοντες που επηρεάζουν τις ιδιωτικές αποδόσεις της εκπαίδευσης, τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στις ιδιωτικές αποδόσεις της εκπαίδευσης, την ανεργία και την απασχόληση.

Το γενικότερο συμπέρασμα που προκύπτει από την βιβλιογραφική επισκόπηση των κάτωθι μελετών, επιβεβαιώνεται η θετική επίδραση της εκπαίδευσης, στις αποδοχές των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ακόμα και σε περιόδους οικονομικής ύφεσης. Όντως σύμφωνα με τους Μητράκο, κ.α. (2010α) η απόφαση των νέων να αποκτήσουν περισσότερη εκπαίδευση είναι απολύτως ορθολογική, εφόσον τα υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης, φαίνεται να αποτελούν σχετικά ασφαλή ασπίδα κατά της ανεργίας, έστω και μακροπρόθεσμα.

Το πρόβλημα της ανεργίας των νέων, είναι κυρίως πρόβλημα μετάβασης από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας. Η πιθανότητα ανεργίας ενός ατόμου ανεξαρτήτου ηλικίας, διαμορφώνεται από πολλούς παράγοντες και αφορά όλες τις βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος. Η διαφορά είναι ότι στους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης το ποσοστό ανεργίας μειώνεται, σε ανεκτά επίπεδα, σε ορισμένα έτη μετά την αποφοίτηση, ενώ στους αποφοίτους των άλλων βαθμίδων, η διαδικασία μείωσης, είναι πολύ βραδύτερη, και συγκλίνει σε υψηλότερα επίπεδα ανεργίας. Όσο υψηλότερο το εκπαιδευτικό επίπεδο, τόσο χαμηλότερο το μακροχρόνιο ποσοστό ανεργίας, ενώ παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις εντός εκπαιδευτικών βαθμίδων. Στις γυναίκες γενικά, και στις γυναίκες αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ειδικά, εμφανίζεται σημαντικά υψηλότερη πιθανότητα ανεργίας από ότι στους άνδρες με αντίστοιχα προσόντα εκπαίδευσης και λοιπά χαρακτηριστικά.

Οι σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μακροχρόνια εξασφαλίζουν καλύτερα αμειβόμενη εργασία και ικανοποιητικές αποδόσεις, σε σχέση με τις αποδοχές των αποφοίτων χαμηλότερων βαθμίδων του εκπαιδευτικού συστήματος, σε παρόμοιο στάδιο της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας, ειδικά στις σχολές και βαθμίδες όπου φαίνεται να υπάρχει μεγάλη ζήτηση από την πλευρά των υποψηφίων. Οι νέοι φαίνεται να ενεργούν ορθολογικά ως προς τις εκπαιδευτικές τους επιλογές. Οι αποδόσεις των ατόμων μπορεί να διαφέρουν σε σημαντικό βαθμό μεταξύ τους, ανάλογα π.χ. με την πνευματική τους ικανότητα, την ποιότητα του εκπαιδευτικού ιδρύματος όπου φοίτησαν και τη φήμη που αυτό διαθέτει στην αγορά εργασίας, τον τομέα απασχόλησης κ.α. (Μητράκος, Τσακλόγλου και Χολέζας, 2010β).

Η αποφοίτηση από την τριτοβάθμια εκπαίδευση αποτελεί, τουλάχιστον μακροχρόνια, ασπίδα κατά της ανεργίας και εξασφαλίζει, καλύτερα αμειβόμενη εργασία και ικανοποιητικές αποδόσεις, ιδίως σε εκείνες τις

σχολές και βαθμίδες όπου φαίνεται να υπάρχει μεγάλη ζήτηση από την πλευρά των υποψηφίων. Οι αποδόσεις είναι συνήθως υψηλότερες στον ιδιωτικό τομέα. Η ανεργία των νέων γενικά, είναι πρόβλημα μετάβασης από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας, ανεξαρτήτως της ηλικίας του ατόμου. Στην περίπτωση των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης το ποσοστό ανεργίας μειώνεται σε ανεκτά επίπεδα ορισμένα έτη μετά την αποφοίτηση. Σε γενικές γραμμές, εντός της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ΤΕΙ, ΑΕΙ, Μεταπτυχιακές σπουδές), όσο υψηλότερο είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο, τόσο χαμηλότερο είναι το μακροχρόνιο ποσοστό ανεργίας (Μητράκος, Τσακλόγλου και Χολέζας, 2010).

Σημαντικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη των Κανελλόπουλος κ.α. (2013) σκοπός της οποίας είναι να διερευνήσει τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην απόδοση της εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τους συγγραφείς, η εκπαίδευση, από ιδιωτική σκοπιά, συνεχίζει να αποτελεί αποδοτική επένδυση και στην περίοδο της οικονομικής κρίσης. Οι απόφοιτοι κάποιων σχολών τα καταφέρνουν καλύτερα από κάποιους άλλους, όμως οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σε σύγκριση με τους αποφοίτους χαμηλότερων εκπαιδευτικών βαθμίδων, έχουν καλύτερες προοπτικές στην αγορά εργασίας.

Η οικονομική κρίση είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της πιθανότητας ανεργίας όμως η αύξηση αυτή διαφέρει μεταξύ των εκπαιδευτικών βαθμίδων, των φύλων, αλλά και των σχολών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Περισσότερο πλήττονται οι απόφοιτοι χαμηλότερων εκπαιδευτικών βαθμίδων, οι άνδρες και οι μεγαλύτεροι σε ηλικία απόφοιτοι. Εξαιρούνται οι κάτοχοι μεταπτυχιακών τίτλων ανεξαρτήτως φύλου και οι γυναίκες απόφοιτες ΤΕΙ, ενώ υπάρχουν πολλές διαφοροποιήσεις μεταξύ των αποφοίτων διαφορετικών σχολών.

Η κρίση αύξησε την ανεργία και μείωσε τις αποδοχές όλων των μισθωτών με σημαντικές διαφοροποιήσεις. Ανεξάρτητα από το φύλο, η μεγαλύτερη μείωση αποδοχών καταγράφεται μεταξύ των κατόχων μεταπτυχιακών τίτλων. Μειώθηκαν ακόμα, οι αποδοχές περισσότερο για τους άνδρες αποφοίτους ΑΕΙ και ΤΕΙ. Αναφορικά με τα έτη από την αποφοίτηση, στην περίπτωση των ανδρών μειώθηκαν κατά κανόνα περισσότερο οι αποδοχές των νέων αποφοίτων, ενώ στις γυναίκες η εικόνα είναι αντίθετη, δηλαδή δεν επαληθεύεται το πρότυπο της μεγαλύτερης μείωσης των αποδοχών για τις νέες αποφοίτους. Σε παρόμοια συμπεράσματα φτάνει ο Χολέζας (2014), σύμφωνα με τον οποίον, οι αποδοχές της εργασίας είναι ο παράγοντας που καθορίζει την επιλογή σπουδών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ακόμα και σε συνθήκες οικονομικής ύφεσης, η τριτοβάθμια εκπαίδευση φαίνεται να εξασφαλίζει καλύτερες προοπτικές απασχόλησης, να λειτουργεί ως ασπίδα προστασίας, και να αποτελεί την ασφαλέστερη επιλογή και από πλευράς αποδοχών και από πλευράς ανεργίας.

Επιβεβαίωση των ιδιωτικών αποδόσεων της εκπαίδευσης αποτελεί, η μετακίνηση από χώρες που πλήττονται από οικονομική ύφεση, σε χώρες που παρουσιάζουν καλύτερες προοπτικές απασχόλησης, η γνωστή ως το φαινόμενο της διαρροής εγκεφάλων στο εξωτερικό, «Brain Drain» εξηγώντας ότι τα άτομα αναζητούν τη μεγαλύτερη δυνατή απόδοση για το ανθρώπινο κεφάλαιο που ενσωματώνουν.

Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ κινδύνου ανεργίας και εκπαίδευσης, ο Χολέζας (2018) δείχνει ότι οι προσδιοριστικοί παράγοντες της πιθανότητας ανεργίας έχουν το ίδιο πρόσημο για τους νέους και τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, αλλά υπάρχουν διαφορές στο μέγεθός τους. Η ανεργία αυξήθηκε σημαντικά κατά τη διάρκεια της κρίσης. Τα έτη από την αποφοίτηση, τα οποία αποτελούν προσέγγιση της εργασιακής εμπειρίας, βλάπτουν τους νέους με δύο τρόπους, όχι μόνο έχουν λιγότερα έτη από την αποφοίτηση, αλλά αντιμετωπίζουν και ένα

πρόσθετο μειονέκτημα από τον τρόπο με τον οποίο οι εργοδότες εκτιμούν το εν λόγω χαρακτηριστικό, επειδή είναι νεότεροι. Η εκπαίδευση ως προσδιοριστικός παράγοντας του ηλικιακού χάσματος ανεργίας είναι σημαντική και μειώνει το ηλικιακό χάσμα, αλλά φαίνεται να είναι λιγότερο σημαντική κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Οι νέοι θεωρούνται συχνά λιγότερο παραγωγικοί σε σύγκριση με μεγαλύτερους σε ηλικία, παρά το υψηλότερο εκπαιδευτικό τους επίπεδο, γιατί η εμπειρία αντισταθμίζει το πλεόνασμα ανθρώπινου κεφαλαίου των νέων. Σε μια οικονομική ύφεση, το μειονέκτημα αυτό ενισχύεται, καθώς η ζήτηση εργασίας και οι διαθέσιμες θέσεις μειώνονται, ενώ ο ανταγωνισμός για τις διαθέσιμες θέσεις εργασίας γίνεται εντονότερος και ευνοεί τα πιο έμπειρα άτομα. Οι νέοι είναι οι πρώτοι που απολύονται, σε σύγκριση με τους παλαιότερους εργαζόμενους γιατί το κόστος απόλυσης είναι χαμηλότερο. Τα επιδοτούμενα προγράμματα εργασίας και η καθιέρωση ενός υποκατώτατου μισθού, για άτομα κάτω των 25 ετών στην Ελλάδα πριν από μερικά χρόνια, (νέοι δέχονται επισφαλείς προσφορές εργασίας) στοχεύουν ακριβώς στην ενίσχυση του κινήτρου των εργοδοτών να προσλαμβάνουν νέους.

Τέλος, ο Χολέζας (2022) αναδεικνύει τη γεωγραφική διάσταση του ζητήματος. Σε ορισμένες περιφέρειες της Ελλάδας, η εκπαίδευση είναι σημαντική για τη διαμόρφωση των προοπτικών απασχόλησης, περισσότερο από ότι σε άλλες. Όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο εκπαίδευσης, τόσο μεγαλύτερη ετερογένεια διαπιστώνεται μεταξύ των περιφερειών, όσον αφορά τις προοπτικές απασχόλησης και την επίδραση της ίδιας της εκπαίδευσης σε αυτές. Η μετα-δευτεροβάθμια εκπαίδευση και ιδιαίτερα όλα τα επίπεδα και οι τύποι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, βελτιώνουν τις προοπτικές απασχόλησης σε σύγκριση με την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στις περισσότερες περιφέρειες. Οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, εμφάνιζαν

μειώσεις στο ασφάλιστρό τους, στη διάρκεια της ύφεσης, στις περισσότερες περιφέρειες και στη συνέχεια κάλυψαν μέρος του χαμένου εδάφους, κατά τη διάρκεια της αργής ανάκαμψης που ακολούθησε. Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές, σε αντίθεση με άλλα επίπεδα εκπαίδευσης, βελτίωσαν τις ευκαιρίες απασχόλησής τους, διαχρονικά στις περισσότερες περιφέρειες, παρά την ύφεση ή ίσως εξαιτίας της.

3. Μεθοδολογία Έρευνας

Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση των προσδοκιών των φοιτητών του τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, για την μετάβασή τους στην αγορά εργασίας.

Για την πραγματοποίηση της έρευνας αυτής, θέσαμε τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

- Ποιες είναι οι επαγγελματικές και μισθολογικές προσδοκίες των φοιτητών κατά τη μετάβαση τους στην αγορά εργασίας αλλά και μεταγενέστερα;
- Διαφοροποιούνται οι προσδοκίες των φοιτητών σε σχέση με τα χαρακτηριστικά τους (π.χ. εκπαιδευτικό επίπεδο των γονιών);

Η μεθοδολογική προσέγγιση που επιλέχθηκε για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας είναι η εμπειρική έρευνα, δηλαδή ποσοτική έρευνα, με σκοπό την ανάδειξη ποσοστών και τάσεων που σχετίζονται με ένα συγκεκριμένο φαινόμενο. Οι ποσοτικές έρευνες βασίζονται στη δυναμική του πλήθους των δεδομένων, που θα συλλεχθούν, προκειμένου να περιθωριοποιηθούν οι ιδιάζουσες περιπτώσεις και να εικαστεί η ύπαρξη μιας γενικής εικόνας μέσα από την αναγωγή (Τσιώλης, 2011). Θεωρούνται επίσης οι καταλληλότερες για θέματα που αφορούν στάσεις και απόψεις των συμμετεχόντων (Creswell, 2011). Η συλλογή δεδομένων έγινε με τη χρήση ερωτηματολογίου, το

οποίο δημιουργήθηκε από τον ερευνητή, μετά από βιβλιογραφική επισκόπηση σχετικών ερευνών και της σχετικής με το θέμα βιβλιογραφίας. Στην εισαγωγή του ερωτηματολογίου δόθηκαν πληροφορίες για τη δεοντολογία και τη μυστικότητα. Η δειγματοληπτική μέθοδος που ακολουθήθηκε είναι η δειγματοληψία χιονοστιβάδας (Snowball Sampling). Αυτό σημαίνει ότι δεν μπορεί να γενικευτεί πέρα από το δείγμα και αναφέρεται σε μια τεχνική δειγματοληψίας στην οποία οι ερευνητές επιλέγουν έναν μικρό πληθυσμό – στόχο ο οποίος στη συνέχεια επεκτείνεται και μεγαλώνει το δείγμα σαν «χιονόμπαλα».

Πριν την αποστολή του ερωτηματολογίου στο δείγμα της έρευνας, έγινε δοκιμή του σε δέκα (10) άτομα, με σκοπό να διαπιστωθεί η αποτελεσματικότητά του και να αξιολογηθεί η κατανόηση των ερωτήσεων που περιλαμβάνει (Creswell, 2011). Η δοκιμή έδειξε ότι το ερωτηματολόγιο ήταν αποτελεσματικό και κατανοητό και μπορούσε να αποσταλεί στο δείγμα της έρευνας.

Το δείγμα της παρούσας έρευνας έχει πληθυσμό σαράντα τριών (43) φοιτητών του τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, στην Κόρινθο, ηλικίας 18 έως 25 ετών που δεν έχουν ενταχθεί ακόμα στην αγορά εργασίας αξιοποιώντας τον τίτλο σπουδών τους. Το χρονικό διάστημα πραγματοποίησης της έρευνας ήταν από 20/12/2022 έως 23/1/2023.

Το ερωτηματολόγιο που σχεδιάστηκε για τους σκοπούς της έρευνας, προωθήθηκε απευθείας στον πληθυσμό - στόχο της έρευνας διαδικτυακά. Αποτελείται από είκοσι τέσσερις (24) ερωτήσεις, οι οποίες κατανέμονται στις εξής ενότητες:

1. Ατομικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά,
2. Την ατομική σχολική απόδοση πριν την είσοδο του συμμετέχοντα στο πανεπιστήμιο.

3. Το μορφωτικό και επαγγελματικό υπόβαθρο των γονέων του συμμετέχοντα.
4. Κριτήρια επιλογής σχολής φοίτησης και πρόοδος φοίτησης.
5. Επαγγελματικές και μισθολογικές προσδοκίες.

Τα δημογραφικά στοιχεία του συμμετέχοντα στην έρευνα καταγράφονται από τις ερωτήσεις 1 έως 3, που ζητούν από τον ερωτώμενο το φύλο, την ηλικία του και το είδος της περιοχής του τόπου κατοικίας του (Αστική, αγροτική ή ημιαστική περιοχή). Οι ερωτήσεις 4 και 5, αφορούν την σχολική απόδοση του φοιτητή, πριν την είσοδο του στο πανεπιστήμιο, οι ερωτήσεις 6 και 7, αφορούν το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονιών και το επάγγελμα τους. Η δεύτερη ενότητα περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικά με τα κριτήρια επιλογής της σχολής φοίτησης και την πρόοδο της φοίτησης των συμμετεχόντων μέχρι τώρα. Η ερώτηση 8, αφορά τη βαθμολογική κατάταξη των παραγόντων που επηρέασαν την επιλογή της σχολής φοίτησης, η ερώτηση 9, το βαθμό ενδιαφέροντός τους για τη σχολή φοίτησης και η ερώτηση 10, το αν οι συμμετέχοντες έλαβαν υπόψη τους την δημιουργία οικογένειας κατά την διαμόρφωση των εκπαιδευτικών τους επιλογών. Οι ερωτήσεις 11 έως 14, σχετίζονται με διάφορα στοιχεία φοίτησης όπως το έτος, το γενικό μέσο όρο φοίτησης, τη συχνότητα παρακολούθησης και την επιλογή κατεύθυνσης σπουδών. Οι ερωτήσεις 15 έως 17, κάποιες παρελθοντικές και μελλοντικές εκτιμήσεις για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους επιλογές. Σχετικά με τις επαγγελματικές και μισθολογικές τους προσδοκίες, οι ερωτήσεις 18 έως 20, αφορούν τις εκτιμήσεις των συμμετεχόντων για το χρονικό διάστημα από την αποφοίτησή τους, ως την είσοδο τους στην αγορά εργασίας, το καθεστώς απασχόλησης (πλήρη ή υποαπασχόληση) και το αν η πρώτη τους εργασία θα είναι σχετική με το αντικείμενο των σπουδών τους. Τέλος, στις ερωτήσεις 21 έως 23, οι συμμετέχοντες καλούνται να προβλέψουν το μισθό τους κατά την είσοδό τους στην αγορά εργασίας, μετά από 4 χρόνια εργασίας και

μετά από 20 χρόνια εργασίας και η ερώτηση 24, τους ρωτά πόσες ώρες την εβδομάδα εργάζονται αν εργάζονται.

4. Αποτελέσματα έρευνας

Χρησιμοποιήθηκε η περιγραφική στατιστική ανάλυση δεδομένων, γιατί θεωρείται κατάλληλη για προβλήματα που αφορούν απόψεις ερωτηθέντων (Creswell, 2011). Μετά την ολοκλήρωση της έρευνας, τα δεδομένα που συλλέξαμε αναλύθηκαν με τη χρήση του πακέτου λογισμικού IBM SPSS Statistics 29 και του Microsoft Excel.

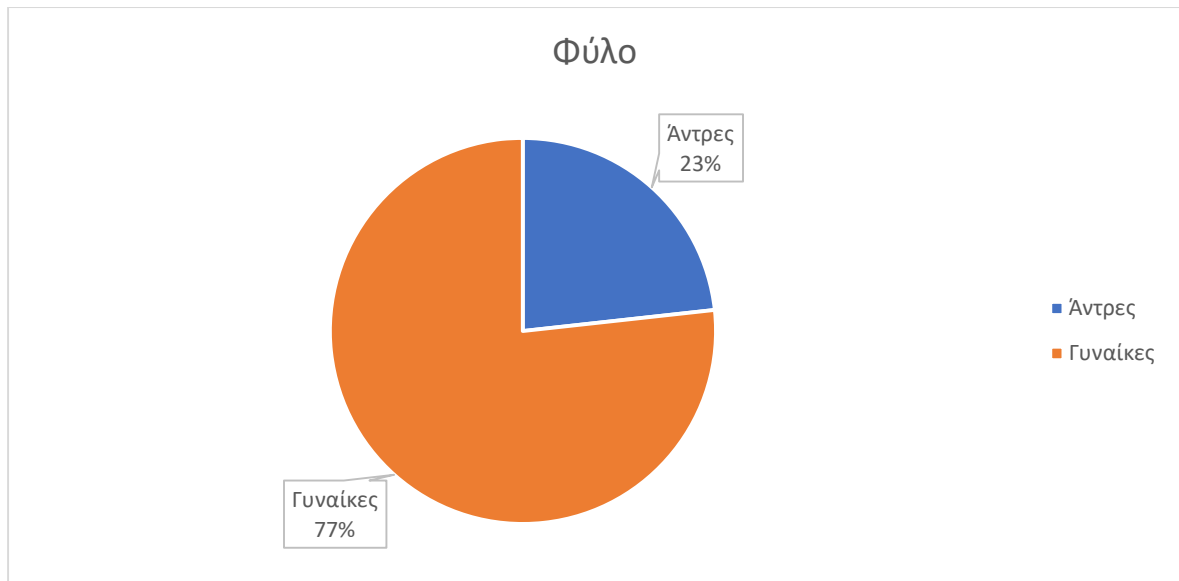
4.1. Η περιγραφική Ανάλυση των Δεδομένων

Δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 43 άτομα τα οποία φοιτούν στο τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

1. **Φύλο:** Από το συνολικό δείγμα που έλαβε μέρος στην έρευνα, συμμετείχαν 33 γυναίκες (76,7%) και 10 άντρες (23,3%). Η αριθμητική υπεροχή γυναικών στους συμμετέχοντες φοιτητές χαρακτηρίζει το εν λόγω τμήμα και ανάλογα ποσοστά γυναικών γενικά παρατηρούνται σε αρκετούς κλάδους των κοινωνικών επιστημών και όχι μόνο (Καραμεσίνη Μ. κ., 2008, σ. 63)

Διάγραμμα 7 Φύλο.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

2. **Ηλικία:** Ο μέσος όρος ηλικίας των συμμετεχόντων είναι τα 21,46 έτη, με μέγιστη ηλικία τα 25 έτη και ελάχιστη τα 18 έτη, όπως ορίσθηκε στον πληθυσμό-στόχο του ερωτηματολογίου και αποτελεί την αναμενόμενη για φοιτητές του τμήματος.

3. **Τόπος Κατοικίας:** Όσον αφορά τον τόπο κατοικίας το 93% του δείγματος κατοικεί σε αστική περιοχή, το 4,7% σε ημιαστική περιοχή και το 2,3% σε αγροτική περιοχή. Ο τόπος κατοικίας φαίνεται να επηρεάζει τις εκπαιδευτικές επιλογές των φοιτητών, καθώς οι μεγάλες πόλεις παρέχουν περισσότερες ευκαιρίες σπουδών, αλλά και τις προσδοκίες για απασχόληση. Αντιθέτως, οι κάτοικοι μικρών και απομακρυσμένων περιοχών, επιβαρύνονται με επιπλέον κόστη σπουδών και έχουν λιγότερες εκπαιδευτικές και επαγγελματικές ευκαιρίες.

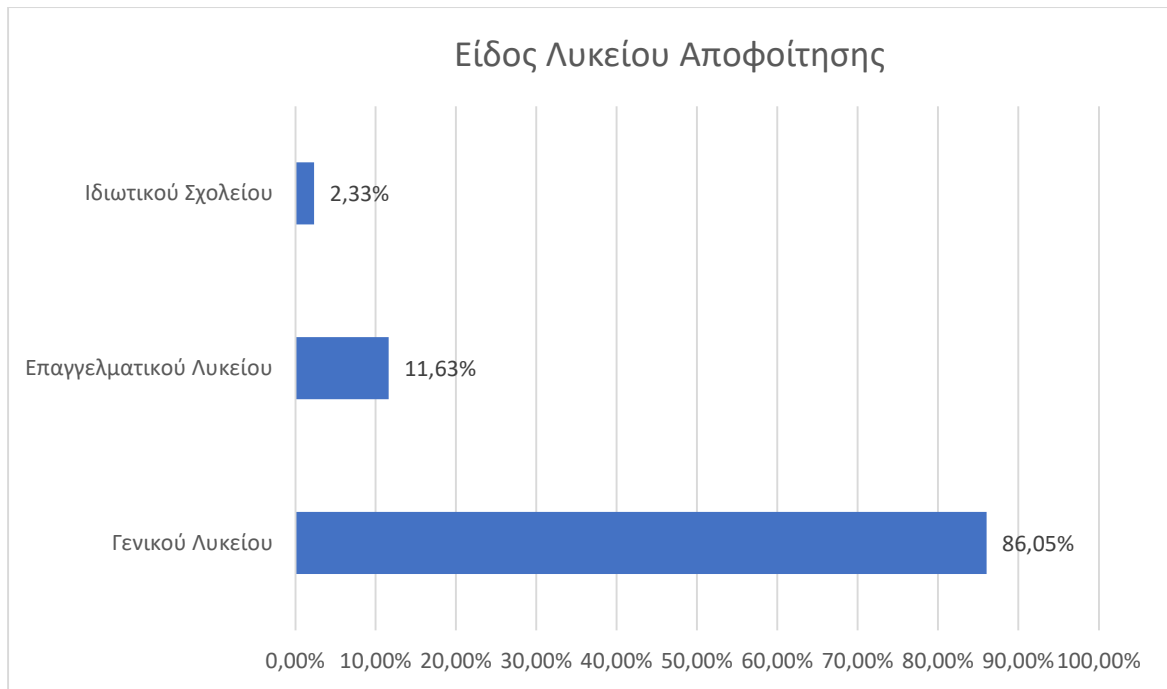

Διάγραμμα 8 Τόπος Κατοικίας.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

Ατομική σχολική απόδοση πριν την είσοδο στο πανεπιστήμιο

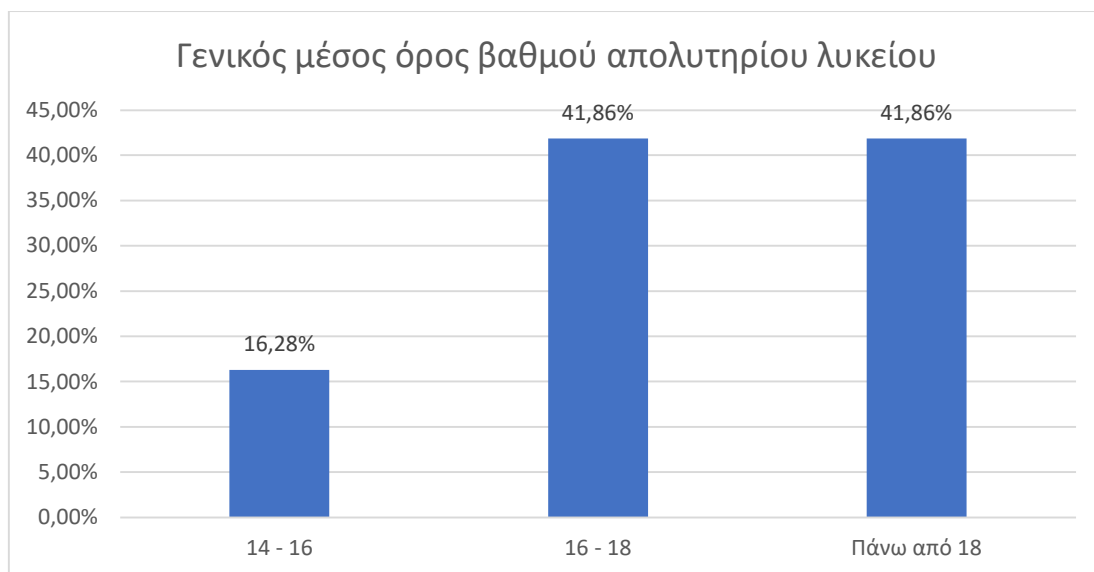
4. **Είδος Λυκείου Αποφοίτησης:** Το 86% του δείγματος είναι απόφοιτοι Γενικού Λυκείου, το 11,6% Επαγγελματικού Λυκείου και το 2,3% Ιδιωτικού Λυκείου. Η σχολική μονάδα αποφοίτησης, χωρίς να είναι απαραίτητο, θα μπορούσε να δίνει στοιχεία σχετικά με το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο του φοιτητή (σε περίπτωση που η φοίτηση σε ιδιωτικό σχολείο οφείλεται σε οικονομική επιφάνεια της οικογένειας). Επιπλέον, η γενική εκπαίδευση θεωρείται πιο καταξιωμένη από την τεχνική.

Διάγραμμα 9 Λύκειο Αποφοίτησης.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

5. Γενικός μέσος όρος βαθμού απολυτηρίου λυκείου: Ο γενικός μέσος όρος του βαθμού του απολυτηρίου λυκείου των συμμετεχόντων είναι για το 41,9% του δείγματος πάνω από 18, το 41,9% κυμαίνεται μεταξύ 16-18, το 16,3% κυμαίνεται 14–16 και κανένας από το δείγμα δεν έχει βαθμό κάτω από 14. Οι επιδόσεις των μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση προσδιορίζουν τις ικανότητες, το ενδιαφέρον, τις αποδόσεις του μαθητή για τις σπουδές, καθώς και την πιθανότητα απασχόλησης στο μέλλον (Μενον, 2012), ωστόσο στην εν λόγω περίπτωση πιθανότατα αντανακλούν και τον πληθωρισμό βαθμών που χαρακτηρίζει τη λυκειακή εκπαίδευση στην Ελλάδα.

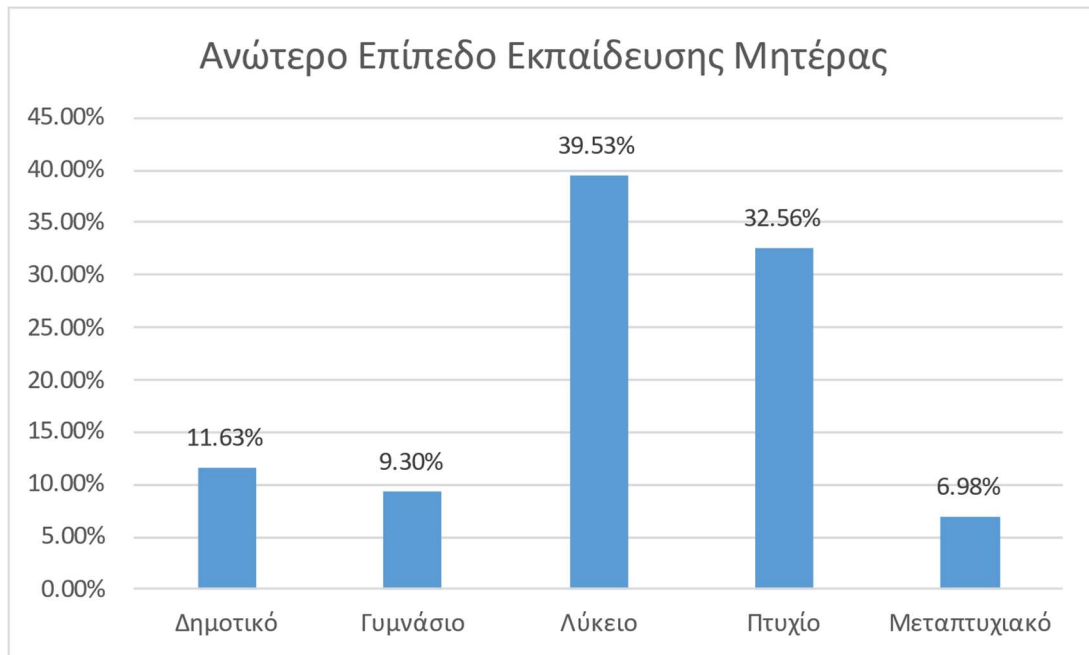
Διάγραμμα 10 Μέσος όρος απολυτηρίου λυκείου.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

Το μορφωτικό και επαγγελματικό υπόβαθρο των γονέων των συμμετεχόντων

6. **Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων:** Το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα και της μητέρας των φοιτητών, παίζει σημαντικό ρόλο στις εκπαιδευτικές επιλογές τους. Το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, μπορεί να αποτελέσει πρότυπο, και να υποστηρίξει τη δημιουργία θετικών εκπαιδευτικών και επαγγελματικών προσδοκιών.

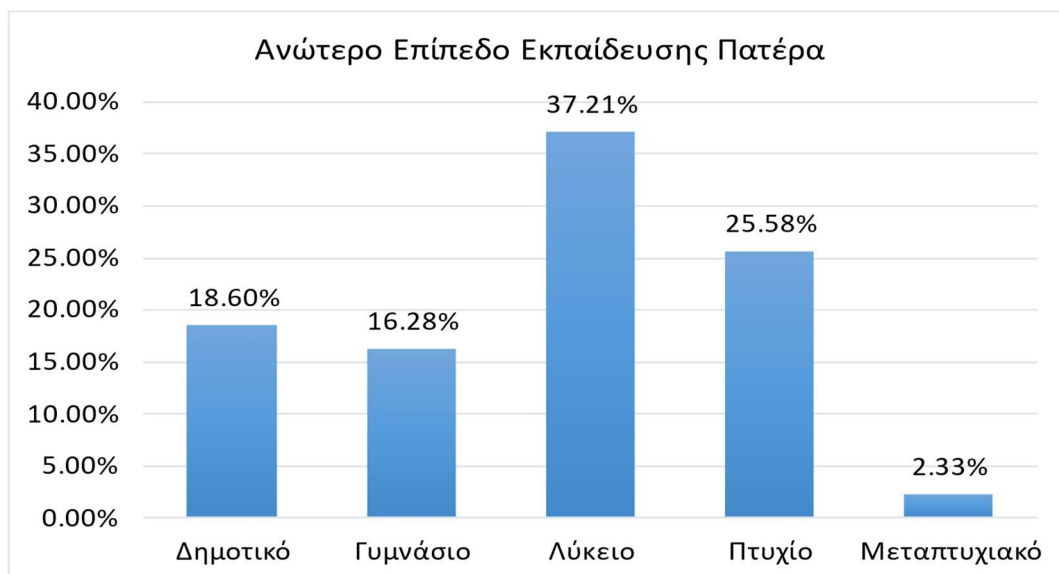
6^α. **Ανώτερο Επίπεδο Εκπαίδευσης Μητέρας:** Το ανώτερο εκπαιδευτικό επίπεδο των μητέρων των συμμετεχόντων είναι, 6,98% και έχει μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών, το 32,56% έχει πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το 39,53% είναι απόφοιτες λυκείου, το 9,30% είναι απόφοιτες γυμνασίου και το 11,63 % είναι απόφοιτες Δημοτικού.

Διάγραμμα 11 Ανώτερο Επίπεδο Εκπαίδευσης Μητέρας.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

6^β Ανώτερο Επίπεδο Εκπαίδευσης Πατέρα: Αντίστοιχα, το ανώτερο εκπαιδευτικό επίπεδο των πατέρων των συμμετεχόντων είναι, 2,33% και έχει μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών, το 25,58% έχει πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το 37,21% είναι απόφοιτοι λυκείου, το 16,28% είναι απόφοιτοι γυμνασίου και το 18,60 % είναι απόφοιτοι Δημοτικού.

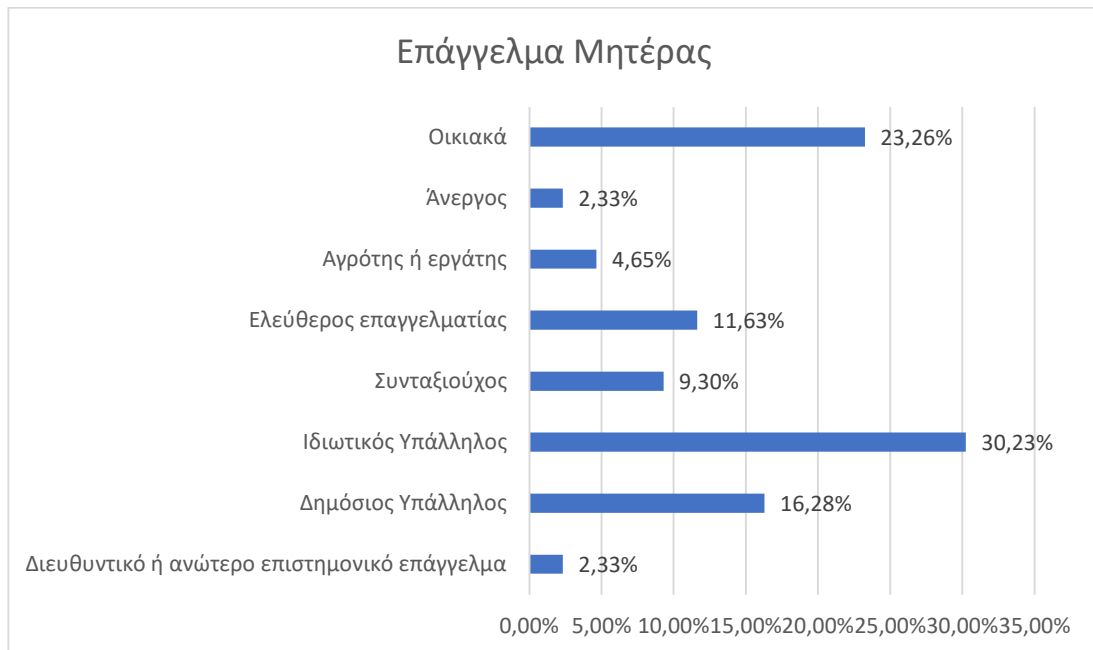

Διάγραμμα 12 Ανώτερο Επίπεδο Εκπαίδευσης Πατέρα.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

7. Επαγγέλματα γονέων: Τα επαγγέλματα των γονέων, όπως και τα εισοδήματά τους, επηρεάζουν τις εκπαιδευτικές επιλογές των φοιτητών αλλά και τις μελλοντικές προσδοκίες τους. Η οικονομική υποστήριξη που έχουν μερικοί φοιτητές, τους προσφέρει σιγουριά και ασφάλεια για να συνεχίσουν τις σπουδές τους, χωρίς άγχος, για την άμεση επαγγελματική τους αποκατάσταση. Αντιθέτως, οι φοιτητές που δεν έχουν οικονομική υποστήριξη από την οικογένειά τους, μπορεί να βιώνουν οικονομική ανασφάλεια και να χρειάζεται να εργαστούν παράλληλα με τις σπουδές τους.

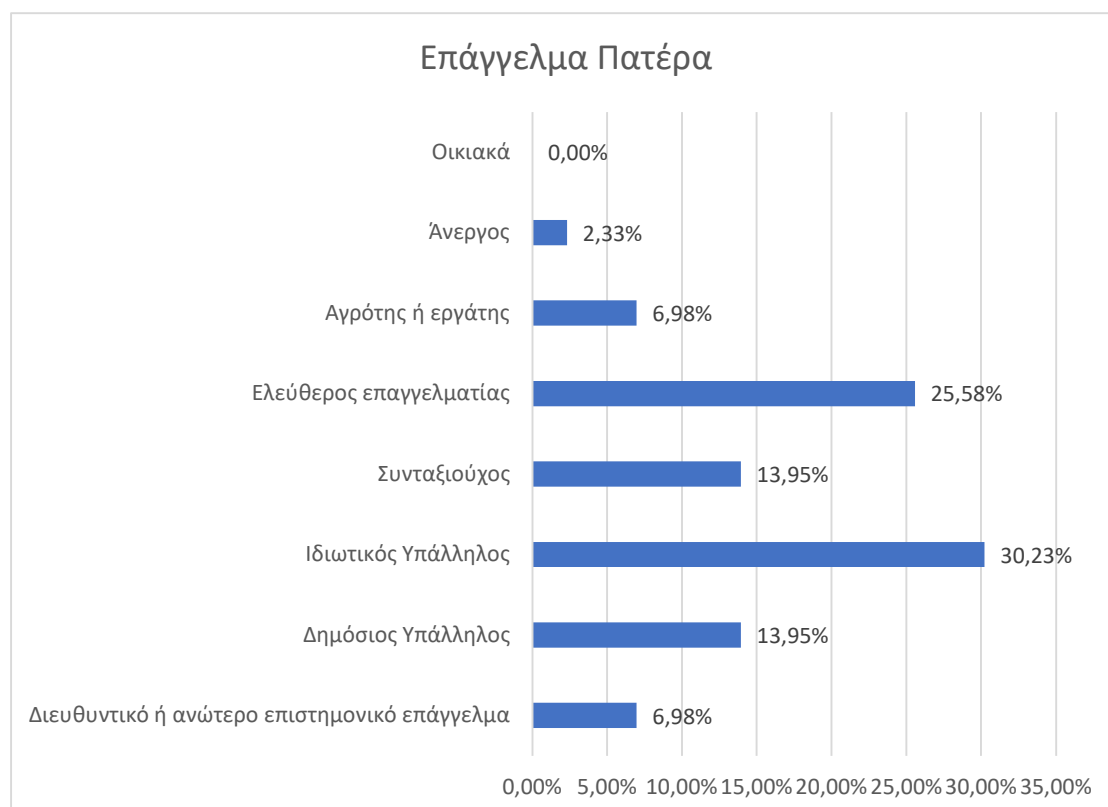
7^α **Επάγγελμα Μητέρας:** Οι συμμετέχοντες στην έρευνα έδωσαν πληροφορίες και σχετικά με την επαγγελματική κατάσταση των μητέρων τους όπου, το 23,26% ασχολείται με τα οικιακά, το 2,33% είναι άνεργες, το 4,65% είναι αγρότισσες, το 11,63% είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, το 9,30% είναι συνταξιούχοι, το 30,23% είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι, το 16,28% είναι Δημόσιοι υπάλληλοι και τέλος το 2,33% ανήκει σε Διευθυντικό ή ανώτερο επιστημονικό επάγγελμα.

Διάγραμμα 13 Επάγγελμα Μητέρας.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

7^β **Επάγγελμα Πατέρα:** Αντίστοιχα η επαγγελματική κατάσταση των πατέρων των συμμετεχόντων είναι η εξής, το 2,33% είναι άνεργοι, το 6.98% είναι αγρότες, το 25.58% είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, το 13.95% είναι συνταξιούχοι, το 30.23% είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι, το 13.95% είναι Δημόσιοι υπάλληλοι και τέλος το 6.98% ανήκει στο Διευθυντικό ή ανώτερο επιστημονικό επάγγελμα.

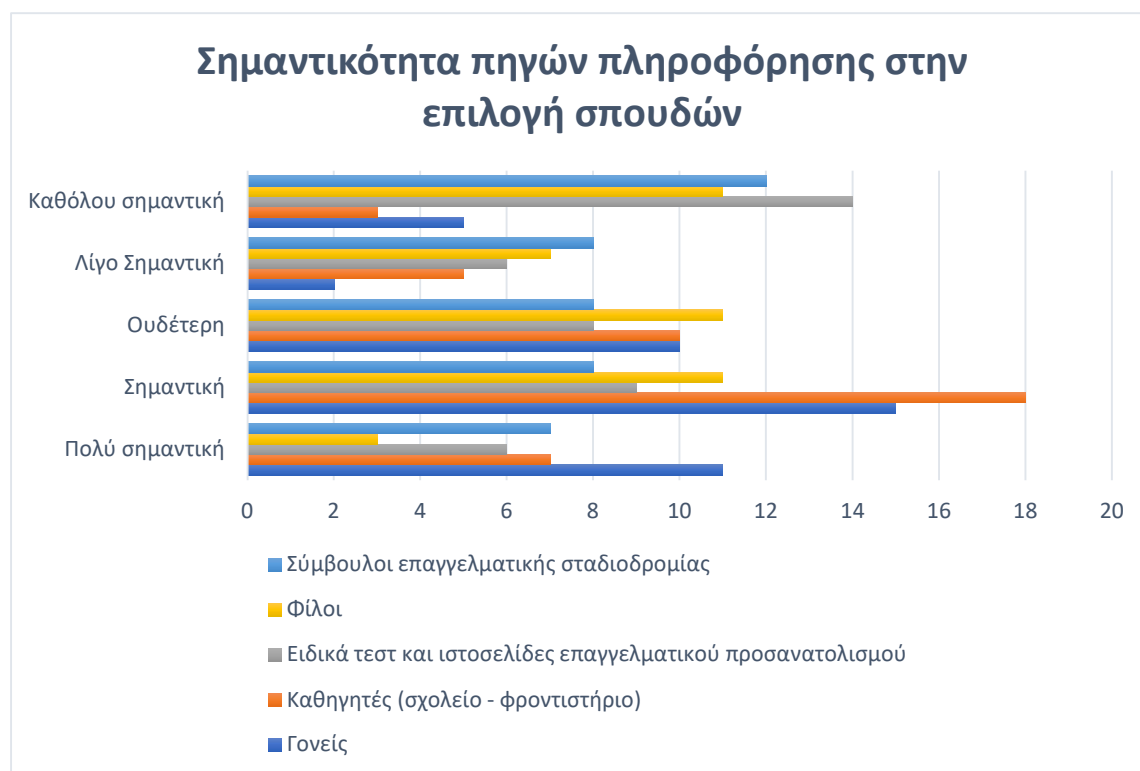
Διάγραμμα 14 Επάγγελμα Πατέρα.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

Κριτήρια επιλογής σχολής φοίτησης και πρόδος φοίτησης

8. **Πηγές πληροφόρησης για την επιλογή σπουδών:** Στην ερώτηση για το ποιες πηγές πληροφόρησης συνέβαλαν περισσότερο στην επιλογή των σπουδών των συμμετεχόντων, οι γονείς και οι καθηγητές σχολείου – φροντιστηρίου φαίνεται να ασκούν τη

μεγαλύτερη επιρροή. Το εν λόγω εύρημα φαίνεται να είναι σε συμφωνία με τη βιβλιογραφία (π.χ. Abbiati & Barone, 2017) σύμφωνα με την οποία οι μαθητές, πριν την εισαγωγή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, δεν εμπλέκονται σε περίπλοκες διαδικασίες συλλογής πληροφοριών, αλλά χρησιμοποιούν απλές μεθόδους πληροφόρησης για να διαμορφώσουν τις προσδοκίες τους.

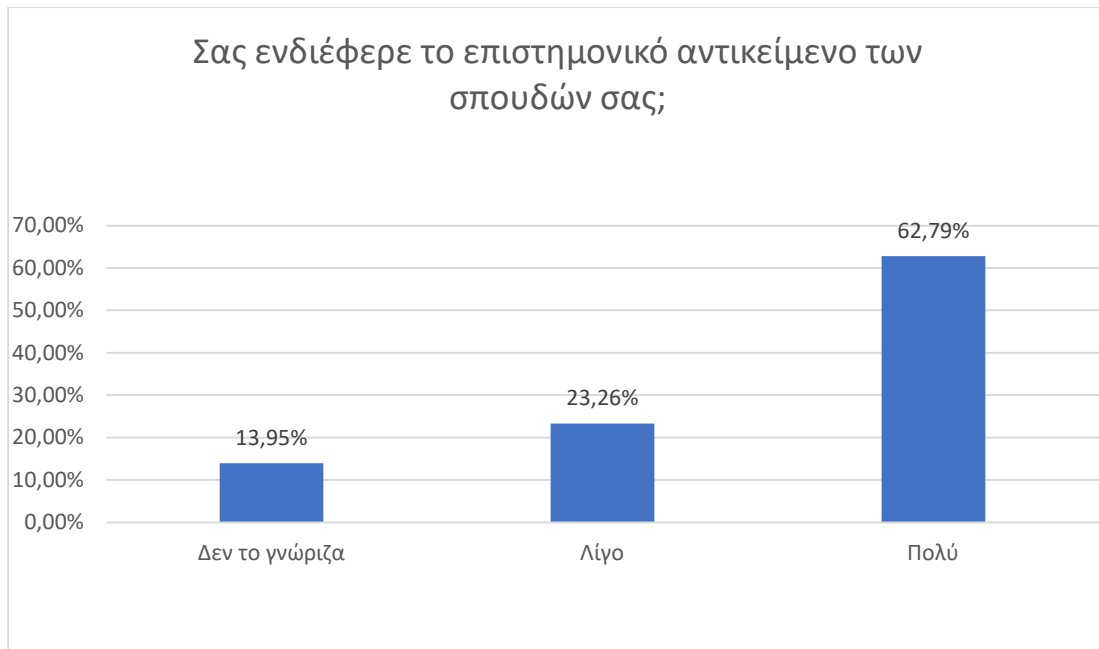

Διάγραμμα 15 Επιρροές για επιλογή σπουδών.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

9. Ενδιαφέρον για αντικείμενο σπουδών: Στο ερώτημα για το αν ενδιέφερε τους συμμετέχοντες το αντικείμενο των σπουδών τους το 62,8% απάντησε πως τους ενδιέφερε πολύ, το 23,3% τους ενδιέφερε λίγο και τέλος το 14% δεν το γνώριζε. Η ισχυρή προτίμηση δείχνει το ενδιαφέρον του φοιτητή για τον συγκεκριμένο κλάδο σπουδών, η ασθενής προτίμηση δείχνει ότι δεν αποτελούσε πρώτη επιλογή του φοιτητή και υπήρχε προτίμηση σε άλλη σχολή και η άγνοια δείχνει ελλιπή πληροφόρηση.

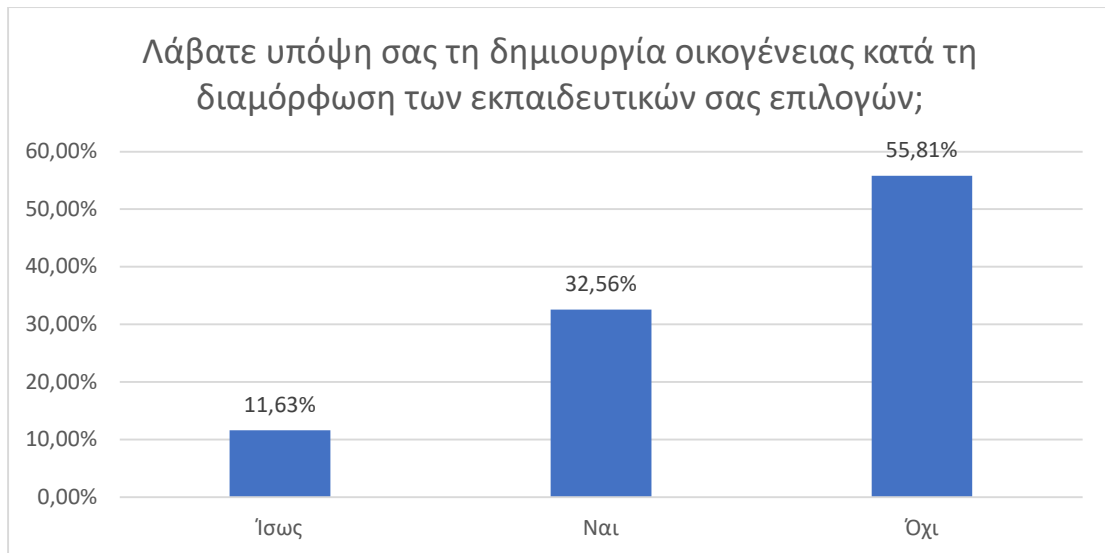

Διάγραμμα 16 Ενδιαφέρον για αντικείμενο σπουδών.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

10. Προσδοκία για δημιουργία οικογένειας κατά τη διαμόρφωση των εκπαιδευτικών επιλογών:

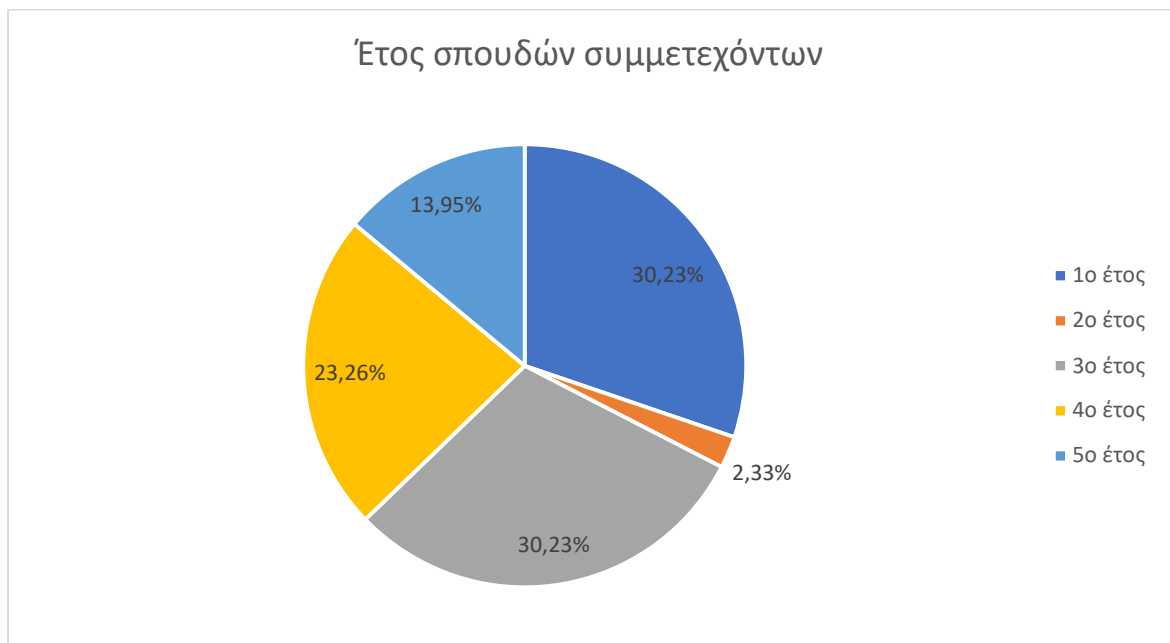
Το 55,8% των φοιτητών δεν έλαβε υπόψη του τη δημιουργία οικογένειας κατά τη διαμόρφωση των εκπαιδευτικών του επιλογών, το 32,6% το έλαβε υπόψη του, ενώ το 11,6% το σκέφτηκε λίγο. Οι εκπαιδευτικές επιλογές σπουδών με άμεση ένταξη στην αγορά εργασίας δημιουργούν προϋποθέσεις για τη δημιουργία οικογένειας. Αντιθέτως, η καθυστέρηση εργασιακής ένταξης δημιουργεί ανασφάλεια και αποτρέπει τη δημιουργία οικογένειας. Σύμφωνα με το Eurofound, η καθυστέρηση της μετάβασης των νέων στην αγορά εργασίας οδηγεί σε καθυστερήσεις στη μελλοντική δημιουργία οικογένειας, επιδεινώνοντας έτσι τα δημογραφικά προβλήματα της χώρας (Eurofound, 2018).

Διάγραμμα 17 Προσδοκία για δημιουργία οικογένειας κατά την επιλογή σπουδών.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

11. Έτος σπουδών συμμετεχόντων: Από τους συμμετέχοντες στην έρευνα το 30,23% βρίσκεται στο 1^ο έτος φοίτησης, το 2,33% στο 2^ο, το 30,23% στο 3^ο, το 23,26% στο 4^ο και το 13,95% στο 6^ο έτος φοίτησης.

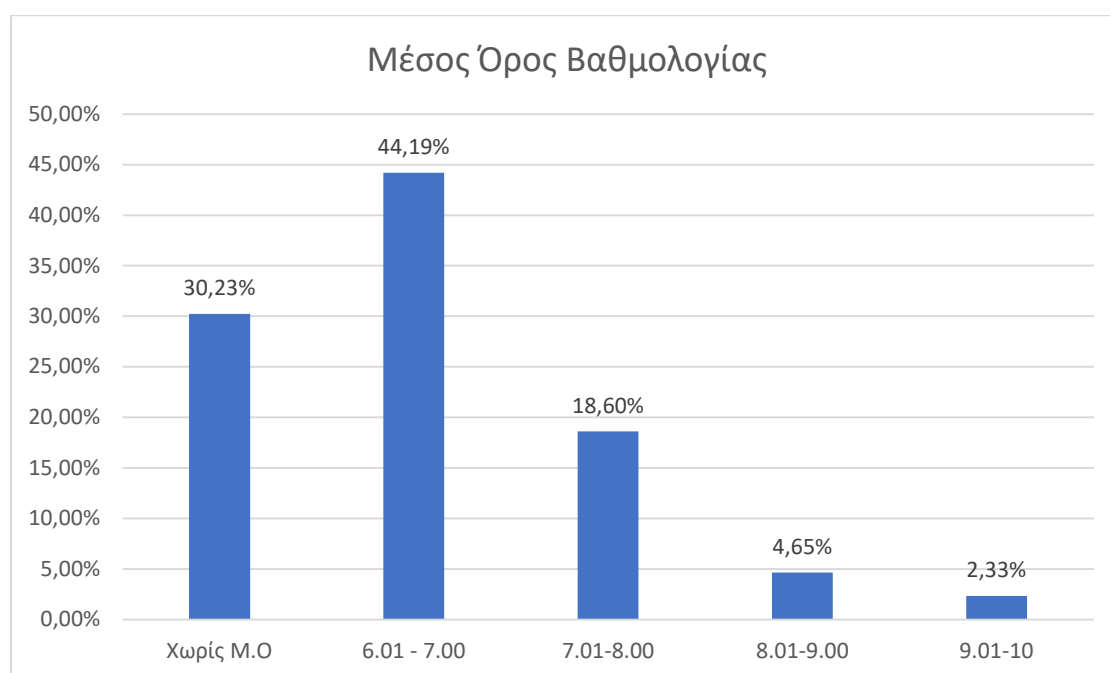

Διάγραμμα 18 Έτος φοίτησης.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

12. **Μέσος Όρος Βαθμολογίας Φοίτησης:** Ο γενικός μέσος όρος του βαθμού φοίτησης μας δίνει στοιχεία για το ενδιαφέρον των φοιτητών για τις σπουδές τους αλλά και τις γνωστικές τους ικανότητες. Από τους συμμετέχοντες στην έρευνα, είναι: 30,23% χωρίς Μ.Ο. λόγω φοίτησης στο πρώτο έτος, το 44,19% κυμαίνεται στο 6,01 - 7,00, το 18,60% κυμαίνεται στο 7,01 -8,00, το 4,65% κυμαίνεται στο 8,01 - 9,00 και το 2,33% κυμαίνεται στο 9,01 -10.

«Ο βαθμός πτυχίου και η πραγματοποίηση μεταπτυχιακών σπουδών, είναι δύο κομβικές μεταβλητές που διαμεσολαβούν στη συνεπίδραση των έμφυτων και επίκτητων γνώσεων και ικανοτήτων, καθώς και της κοινωνικής προέλευσης των πτυχιούχων, στον βαθμό και την ποιότητα της επαγγελματικής τους ένταξης μετά την αποφοίτηση» (Καραμεσίνη Μ. κ., 2008, σ. 221).

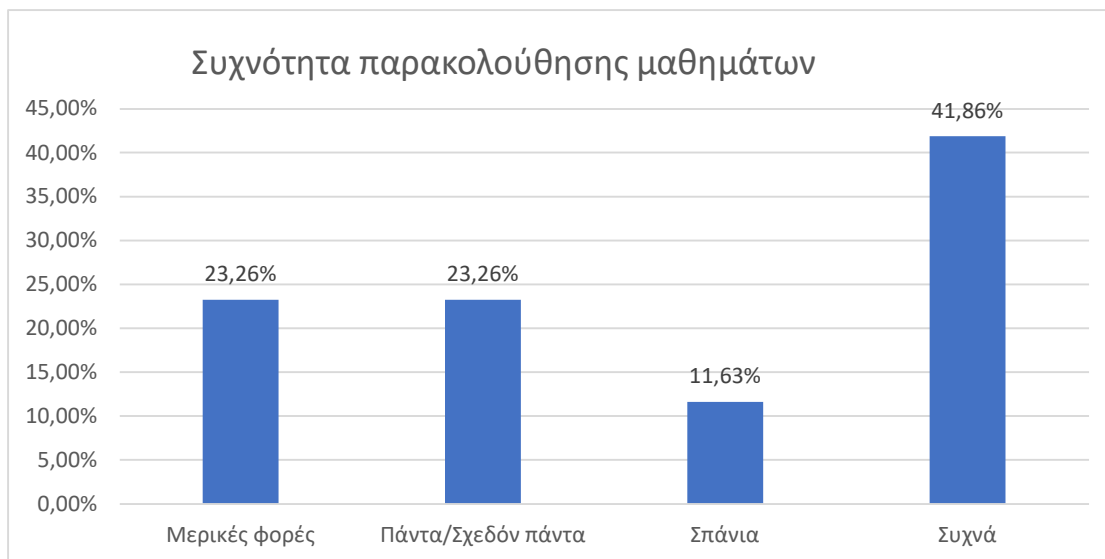

Διάγραμμα 19 Μέσος όρος βαθμολογίας σπουδών.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

13. **Συχνότητα παρακολούθησης διαλέξεων:** Επίσης σχετίζεται με την προτίμηση και το ενδιαφέρον των φοιτητών για το αντικείμενο

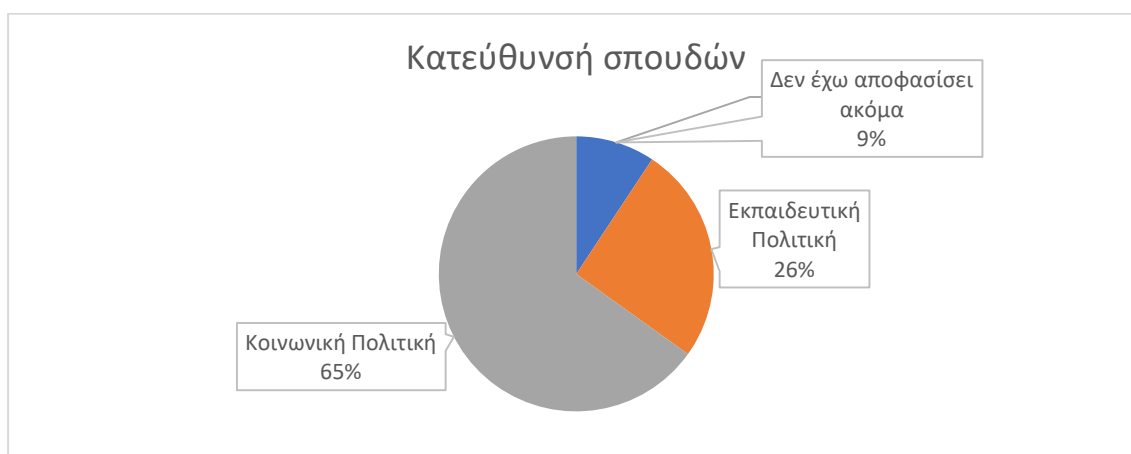
των σπουδών τους. Το 41,9% των συμμετεχόντων παρακολουθεί συχνά τις πανεπιστημιακές διαλέξεις, το 23,3% πάντα/σχεδόν πάντα, το 23,3% μερικές φορές και το 11,6% σπάνια.

Διάγραμμα 20 Συχνότητα παρακολούθησης διαλέξεων.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

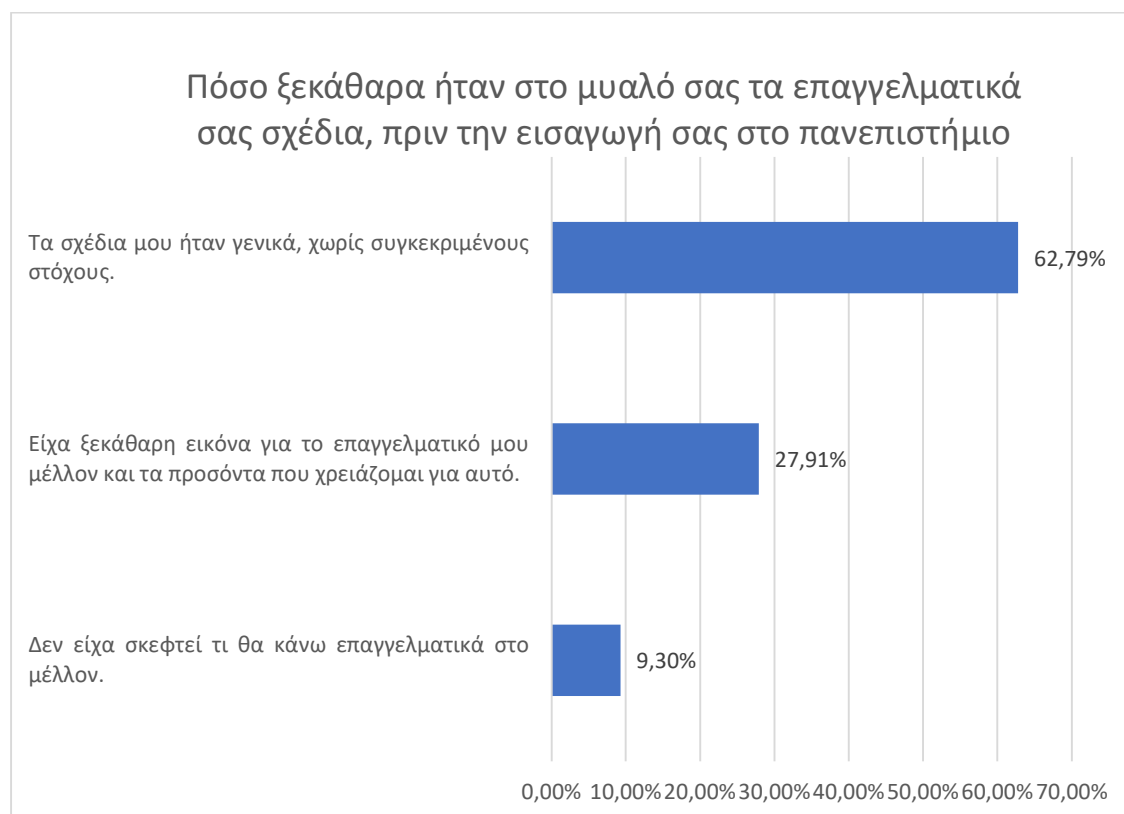
14. **Κατεύθυνση σπουδών:** Εκ των ερωτηθέντων, το 65,1% έχει επιλέξει την κατεύθυνση της Κοινωνικής Πολιτικής, το 25,6% την κατεύθυνση της εκπαιδευτικής Πολιτικής και το 9,3% δεν έχει επιλέξει ακόμα κατεύθυνση.

Διάγραμμα 21 Κατεύθυνση Σπουδών.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

15. **Επαγγελματικά σχέδια πριν την εισαγωγή στο πανεπιστήμιο:** Η ύπαρξη οργάνωσης και σχεδιασμού πριν την εισαγωγή στη τριτοβάθμια εκπαίδευση, δίνει στοιχεία των ικανοτήτων, των προτιμήσεων, του ενδιαφέροντος για σχετική πληροφόρηση, κατά την επιλογή σπουδών και μελλοντικού επαγγέλματος. Από το δείγμα της έρευνας, το 62,8% απάντησε πως τα σχέδια του ήταν γενικά, χωρίς συγκεκριμένους στόχους, το 27,9% είχε ξεκάθαρη εικόνα για το επαγγελματικό του μέλλον και τα προσόντα που χρειάζονται για αυτό, ενώ το 9,3% δεν είχε σκεφτεί τι θα κάνει επαγγελματικά στο μέλλον.

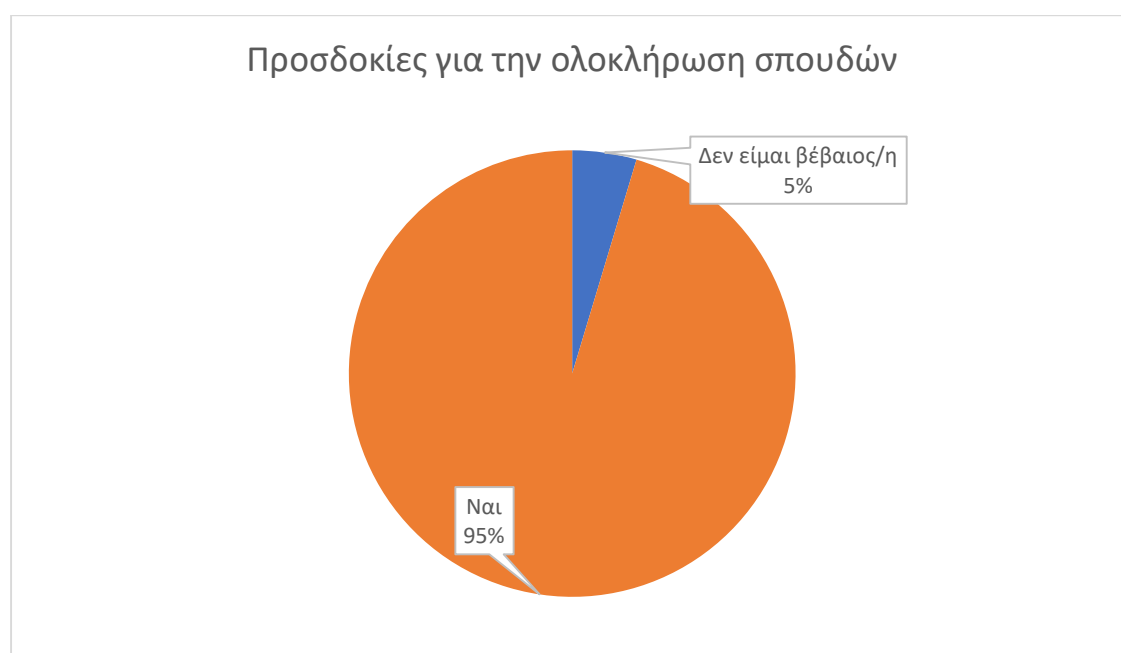
Διάγραμμα 22 Επαγγελματικά σχέδια πριν την επιλογή σπουδών.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

16. **Προσδοκίες για την ολοκλήρωση των σπουδών:** Η ερώτηση για το αν οι συμμετέχοντες εκτιμούν πως θα ολοκληρώσουν τις σπουδές τους στο τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής,

αποτελεί ένδειξη ενδιαφέροντος και απόδοσης της φοίτησης. Στο δείγμα, το 95,3% θα ολοκληρώσει τις σπουδές του, ενώ το 4,7% (2 από τους 43 συμμετέχοντες) δεν είναι βέβαιοι.

«Η κοινωνική προέλευση των αποφοίτων, και συγκεκριμένα το εκπαιδευτικό επίπεδο και το οικογενειακό εισόδημα των γονέων, θεωρήσαμε ότι επιδρά σημαντικά τόσο στα χαρακτηριστικά και τις επιδόσεις των σπουδών (βαθμός πτυχίου, καθυστέρηση ολοκλήρωσης των προπτυχιακών σπουδών και εμπειρία εργασίας κατά τη διάρκειά τους, πραγματοποίηση μεταπτυχιακών σπουδών) όσο και σε εκείνα της μετάβασης (π.χ. χρονικό διάστημα μεταξύ αποφοίτησης και πρώτης σημαντικής απασχόλησης) και της ένταξης (π.χ. αυτοαπασχόληση, εμπειρία σημαντικής εργασίας κ.α.)» (Καραμεσίνη Μ. κ., 2008, σ. 191).

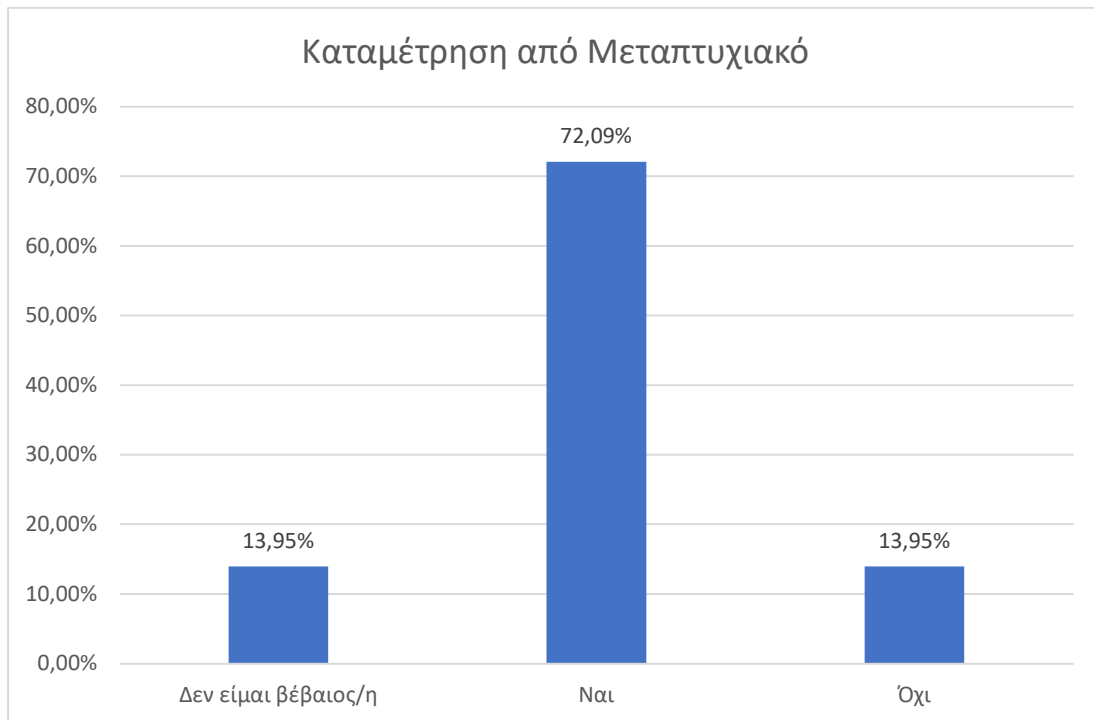

Διάγραμμα 23 Προσδοκίες για ολοκλήρωση σπουδών.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

17. Προσδοκίες για συμμετοχή σε Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα

Σπουδών: Στην πλειονότητά τους οι συμμετέχοντες (72,1%) προτίθενται να συνεχίσουν τις σπουδές τους. Το 14% δεν θα προχωρήσει σε μεταπτυχιακές σπουδές ενώ το υπόλοιπο 14 % δεν έχει αποφασίσει ακόμα. Η τάση συνέχισης των σπουδών ενδεχομένως να αντανakλά την πεποίθηση ότι το πρώτο πτυχίο δεν εξασφαλίζει υψηλή ανταγωνιστικότητα στην αγορά εργασίας. Όπως παρατηρεί η Καραμεσίνη (2008), οι μεταπτυχιακές σπουδές πλέον εντάσσονται ενεργά στις στρατηγικές των αποφοίτων για καλύτερη και ποιοτικότερη ένταξη στην αγορά εργασίας. Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγει και η Menon (2012).

Διάγραμμα 24 Προσδοκίες για φοίτηση σε Μεταπτυχιακό.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

Επαγγελματικές και μισθολογικές προσδοκίες

18. **Προβλέψεις για χρόνο ανεργίας:** Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων το 55,8%, θεωρεί πως θα βρει εργασία σε λιγότερο από ένα χρόνο, από την ολοκλήρωση των σπουδών του, ενώ το 44,2% θεωρεί πως ίσως να μην έχει εύκολη αποκατάσταση και πως θα παραμείνει άνεργο πάνω από ένα χρόνο.

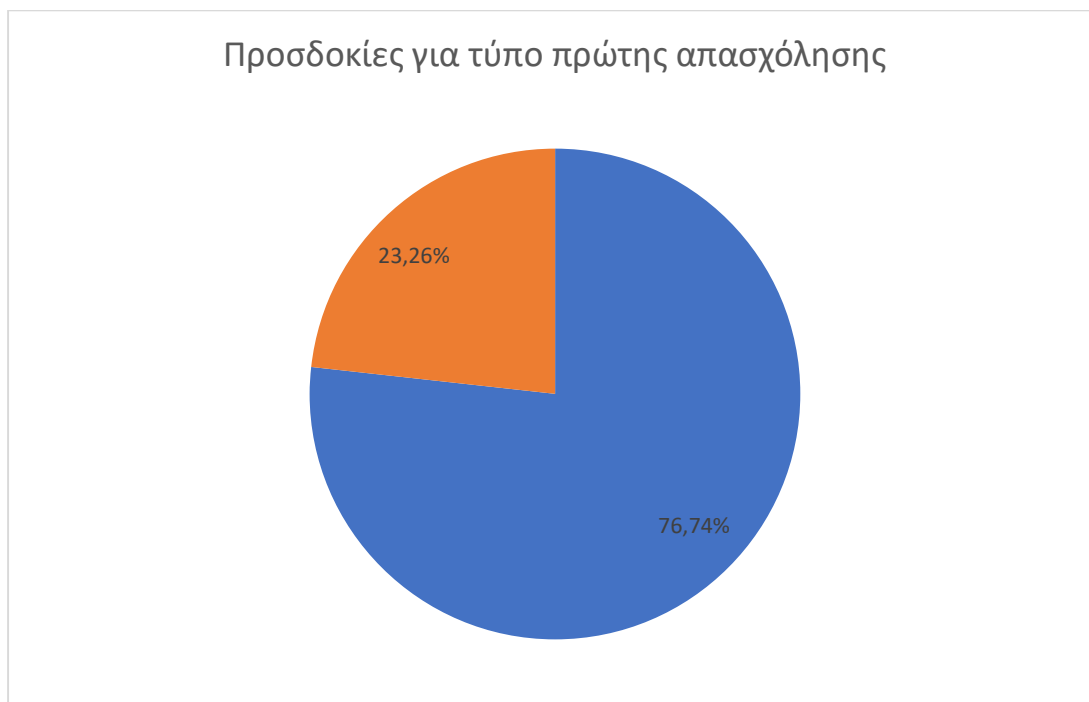
Διάγραμμα 25 Προβλέψεις για χρόνο ανεργίας.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

19. **Προσδοκίες για τύπο πρώτης απασχόλησης:** Οι νέες αντιλήψεις για την απασχόληση, υποστηρίζουν πως κυρίως οι νέοι εργαζόμενοι, στην προσπάθεια να εισέλθουν στην αγορά εργασίας, είναι ευέλικτοι και ευπροσάρμοστοι στις νέες εργασιακές συνθήκες, αναζητώντας στη συνέχεια μια πιο ποιοτική θέση εργασίας. Παρόλα αυτά, στο δείγμα μας, το μεγαλύτερο μέρος των συμμετεχόντων, το 76,7%, υποστηρίζει πως η πρώτη τους εργασία μετά την αποφοίτηση, θα είναι πλήρης απασχόληση, ενώ το 23,3% πιστεύει πως θα

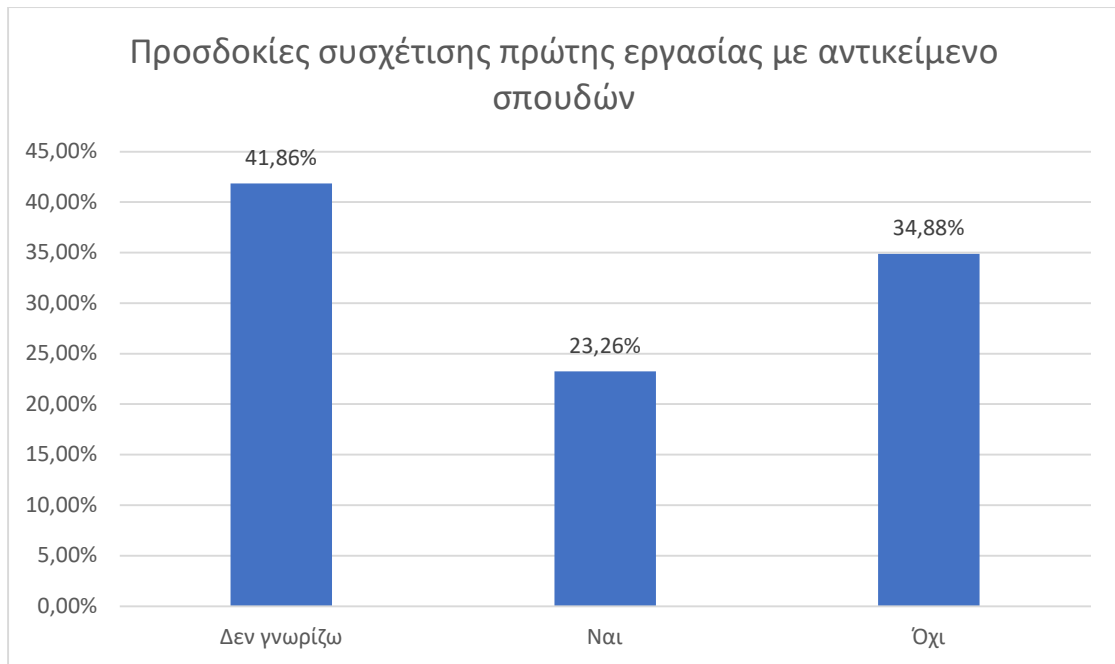
απασχοληθούν μερικώς ή προσωρινά. Αυτή η προσδοκία ενδεχομένως να μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «αισιόδοξη», λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία που παρουσιάσαμε στην ενότητα για τη νεανική απασχόληση.

Διάγραμμα 26 Προσδοκίες για τύπο απασχόλησης.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

20. Προσδοκίες συσχέτισης πρώτης εργασίας με αντικείμενο σπουδών: Στο ερώτημα για το αν η πρώτη εργασία των συμμετεχόντων θα σχετίζεται με το αντικείμενο των σπουδών τους, η πλειοψηφία με 41,9% απάντησε πως δεν γνωρίζει. Το 34,9% θεωρεί πως η πρώτη τους εργασία δεν θα σχετίζεται με το αντικείμενο των σπουδών τους, ενώ το 23,3% πιστεύει πως η πρώτη εργασία θα είναι σχετική.

Διάγραμμα 27 Προσδοκίες συσχέτισης πρώτης εργασίας με αντικείμενο σπουδών.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

21 έως 23. Μισθολογικές προσδοκίες κατά την είσοδο στην αγορά εργασίας, μετά από 4 χρόνια και μετά από 20 χρόνια:

Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα, αλλά και με τη βιβλιογραφία που έχουμε μελετήσει, για τη διεξαγωγή αυτής της έρευνας, μπορούμε να πούμε, ότι οι μισθολογικές προσδοκίες των φοιτητών, φαίνονται αρκετά ρεαλιστικές και κοντά στην πραγματικότητα. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα, απάντησαν πως κατά την είσοδό τους στην αγορά εργασίας, αναμένουν να λαμβάνουν ως ελάχιστο μισθό 300€ και ως μέγιστο 1500€ ,με το μέσο μισθό να διαμορφώνεται στα 713€.

Μετά από 4 χρόνια εργασίας, οι ερωτηθέντες προσδοκούν πως θα λαμβάνουν ως ελάχιστο 600€ και ως μέγιστο 1700€ με το μέσο μισθό να διαμορφώνεται στα 986€.

Τέλος, από τους 43 ερωτηθέντες, μόνο οι 37 αποτύπωσαν τις προσδοκίες τους σχετικά με τον μισθό που προσδοκούν ότι θα λαμβάνουν μετά από 20 χρόνια εργασίας. Ο ελάχιστος μισθός που

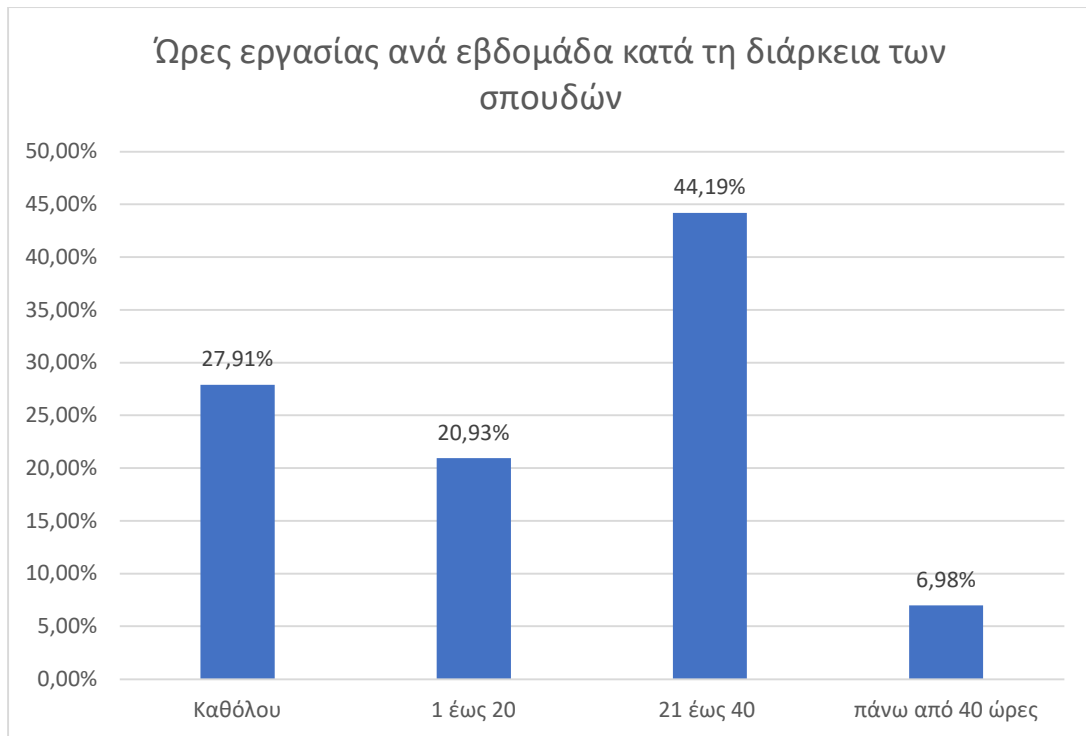
απάντησαν πως πιστεύουν ότι θα λαμβάνουν, είναι 900€ και ο μέγιστος 4.000€ ενώ ο μέσος μισθός διαμορφώνεται στα 1436,50€.

	N	Ελάχιστος Μισθός	Μέγιστος Μισθός	Μέσος Μισθός	Τυπική απόκλιση
Καθαρός μηνιαίος μισθός κατά την έναρξη της εργασίας	40	300	1500	713.03	215.694
Καθαρός μηνιαίος μισθός μετά από 4 χρόνια εργασίας	41	600	1700	985.85	245.418
Καθαρός μηνιαίος μισθός μετά από 20 χρόνια εργασίας	37	900	4000	1436.49	619.996
Valid N (listwise)	37				

Πίνακας 1 Προσδοκίες Μισθών.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

24. Εργασία κατά τη διάρκεια των σπουδών: Η εργασία κατά τη διάρκεια των σπουδών αποτελεί πολύ σημαντική μεταβλητή. Οι φοιτητές που έχουν μια προϋπηρεσία πριν την αποφοίτησή τους διαθέτουν πιο ρεαλιστικές προσδοκίες για τη μετάβασή τους στην αγορά και τις αναμενόμενες από το πτυχίο τους αποδοχές. Στο δείγμα μας, το 27,9% των συμμετεχόντων δεν εργάζεται παράλληλα με τις σπουδές τους. Το 20,9% εργάζεται 1 έως 20 ώρες την εβδομάδα, το 44,2% 21 έως 40 ώρες την εβδομάδα, και το 6,98% εργάζεται πάνω από 40 ώρες ανά εβδομάδα.

Διάγραμμα 28 Ώρες εργασίας ανά εβδομάδα.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

4.2 Ανάλυση σχέσης μεταξύ των προσδοκιών των φοιτητών και του εκπαιδευτικού επιπέδου γονέων.

1. Σχέση εκπαιδευτικού επιπέδου γονέων με προσδοκίες φοιτητών για εισαγωγή σε Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ερωτήσεις 6 και 17).

Προκειμένου να κατανοήσουμε το πώς επηρεάζονται οι προσδοκίες των φοιτητών από τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά τους, προχωρήσαμε σε μία συσχέτιση του επιπέδου μόρφωσης των γονέων, με την προσδοκία των φοιτητών για εισαγωγή σε Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών. Από τα δεδομένα που συλλέξαμε, κατασκευάσαμε μία νέα μεταβλητή, διακρίνοντας το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων σε χαμηλό και υψηλό, με το σημείο διαχωρισμού τους να βρίσκεται στο αν οι γονείς έχουν εισαχθεί στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο) ή όχι (χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο).

Αναλύοντας τον παραπάνω πίνακα βλέπουμε πως από τους φοιτητές των οποίων οι γονείς έχουν χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, το 22,7% δεν είναι βέβαιο αν θα κάνει μεταπτυχιακές σπουδές, το 63,6% είναι βέβαιο πως θα κάνει μεταπτυχιακές σπουδές και το 13,6% δεν θα πραγματοποιήσει μεταπτυχιακές σπουδές.

Αντίστοιχα, από τους φοιτητές των οποίων οι γονείς έχουν υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, το 4,8% δεν είναι βέβαιο πως θα κάνει μεταπτυχιακές σπουδές, το 81% είναι βέβαιο πως θα προχωρήσει σε μεταπτυχιακές σπουδές και το 14,3% δεν θα κάνει μεταπτυχιακές σπουδές.

Διαβάζοντας κάθετα τις στήλες βλέπουμε πως από τη στήλη “δεν είμαι βέβαιος” το 83,3% του συνολικού δείγματος, είναι φοιτητές με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων, ενώ το 16,7% είναι με υψηλό

εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων. Από το συνολικό ποσοστό του "Ναι", το 45,2% είναι φοιτητές με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων και το 54,8% είναι με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων. Τέλος, από το συνολικό ποσοστό του "Όχι", το 50% είναι φοιτητές με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων και το υπόλοιπο 50% είναι με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων. Παρόλα αυτά, τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικά σημαντικά.

			Μεταπτυχιακό			
			Δεν είμαι βέβαιος/η	Ναι	Όχι	Total
Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων	Χαμηλό	Count	5	14	3	22
		% within Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων	22.7%	63.6%	13.6%	100.0%
		% within Μεταπτυχιακό	83.3%	45.2%	50.0%	51.2%
	Υψηλό	Count	1	17	3	21
		% within Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων	4.8%	81.0%	14.3%	100.0%
		% within Μεταπτυχιακό	16.7%	54.8%	50.0%	48.8%

Πίνακας 2 Σχέση εκπαιδευτικού επιπέδου γονέων με προσδοκίες φοιτητών για εισαγωγή σε Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

2. Μισθολογικές προσδοκίες ανά φύλο.

Σχετικά με τις μισθολογικές διαφορές στις προσδοκίες ανδρών και γυναικών παρατηρούνται τα εξής: Κατά την είσοδο στην αγορά εργασίας οι γυναίκες αναμένουν να λαμβάνουν κατά μέσο 727€, ενώ οι άντρες 656€. Μετά από 4 χρόνια εργασίας, οι γυναίκες κατά μέσο όρο πιστεύουν ότι θα λαμβάνουν 977€, ενώ οι άντρες 1017€. Τέλος μετά από 20 χρόνια εργασίας, οι γυναίκες αναμένουν να λαμβάνουν 1407€ ενώ οι άντρες 1356€.

Από τα παραπάνω, φαίνεται πως οι γυναίκες έχουν μεγαλύτερες μισθολογικές προσδοκίες από τους άντρες, στο μεγαλύτερο μέρος της εργασιακής τους καριέρας. Λόγω του μικρού δείγματος, ειδικά όσον αφορά τους άντρες, τα παραπάνω ευρήματα δεν είναι στατιστικά σημαντικά.

	Φύλο	N	Μέσος Όρος	Τυπική απόκλιση
Κατά την έναρξη της εργασίας	Γυναίκα	32	727.219	220.3380
	Άντρας	8	656.250	198.9930
Μετά από 4 χρόνια εργασίας	Γυναίκα	32	977.188	257.6724
	Άντρας	9	1016.667	206.1553
Μετά από 20 χρόνια εργασίας	Γυναίκα	29	1406.948	734.1030
	Άντρας	8	1356.250	322.3103

Πίνακας 3 Μισθολογικές προσδοκίες ανά φύλο.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

Για τις ανάγκες της έρευνας, υπολογίσαμε τη μέση τιμή των μισθολογικών προσδοκιών των φοιτητών, για κάθε μια από τις κατηγορίες που έχουν ερωτηθεί.

Με βάση τις μέσες τιμές, προχωρήσαμε σε διαχωρισμό των μισθολογικών προσδοκιών των φοιτητών σε 'χαμηλούς' και 'υψηλούς' μισθούς.

	Κατά την έναρξη της εργασίας	Μετά από 4 χρόνια εργασίας	Μετά από 20 χρόνια εργασίας
Μέση τιμή	663.3	940.00	1.744

Πίνακας 4: Μέσες τιμές μισθολογικών προσδοκιών

3. Σχέση εκπαιδευτικού επιπέδου γονέων με μισθολογικές προσδοκίες φοιτητών κατά την είσοδο στην αγορά εργασίας (ερωτήσεις 6 και 21).

Κατά την έναρξη της εργασίας τους, από το σύνολο των φοιτητών με γονείς χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, το 36,4% θεωρεί πως θα λαμβάνει χαμηλούς μισθούς, δηλαδή 300€ έως 663€, σε αντίθεση με το υπόλοιπο 63,6% που θεωρεί πως θα λαμβάνει υψηλότερους μισθούς, δηλαδή 664€ έως 1500€.

Αντίστοιχα, από το σύνολο των φοιτητών με γονείς υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, το 33,3% θεωρεί πως θα λαμβάνει χαμηλούς μισθούς, δηλαδή 300€ έως 663€, σε αντίθεση με το υπόλοιπο 66,7% που θεωρεί πως θα λαμβάνει υψηλότερους μισθούς, δηλαδή 664€ έως 1500€. Παρόλα αυτά, τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικά σημαντικά.

			Κατά την έναρξη της εργασίας		
			Χαμηλός Μισθός	Υψηλός μισθός	Total
Εκπαιδευτικό Επίπεδο Γονέων	Χαμηλό	Count	8	14	22
		% within Εκπαιδευτικό Επίπεδο Γονέων	36.4%	63.6%	100.0%
		% within Κατά την έναρξη της εργασίας	57.1%	53.8%	55.0%
	Υψηλό	Count	6	12	18
		% within Εκπαιδευτικό Επίπεδο Γονέων	33.3%	66.7%	100.0%
		% within Κατά την έναρξη της εργασίας	42.9%	46.2%	45.0%

Πίνακας 5 Σχέση εκπαιδευτικού επιπέδου γονέων με μισθολογικές προσδοκίες φοιτητών κατά την είσοδο στην αγορά εργασίας.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

4. Σχέση εκπαιδευτικού επιπέδου γονέων με μισθολογικές προσδοκίες φοιτητών μετά από 4 χρόνια εργασίας (ερωτήσεις 6 και 22).

Μετά από 4 χρόνια εργασίας, από το σύνολο των φοιτητών με γονείς χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, το 45,5% θεωρεί πως θα λαμβάνει χαμηλούς μισθούς, δηλαδή 600€ έως 940€, σε αντίθεση με το υπόλοιπο 54,5% που θεωρεί πως θα λαμβάνει υψηλότερους μισθούς, δηλαδή 940€ έως 1700€.

Αντίστοιχα, από το σύνολο των φοιτητών με γονείς υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, το 57,9% θεωρεί πως θα λαμβάνει χαμηλούς μισθούς, δηλαδή 600€ έως 940€, σε αντίθεση με το υπόλοιπο 42,1% που θεωρεί πως θα λαμβάνει υψηλότερους μισθούς, δηλαδή 940€ έως

1700€. Παρόλα αυτά, τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικά σημαντικά.

			Μετά από 4 χρόνια εργασίας		
			Χαμηλός μισθός	Υψηλός μισθός	Total
Εκπαιδευτικό Επίπεδο Γονέων	Χαμηλό	Count	10	12	22
		% within Εκπαιδευτικό Επίπεδο Γονέων	45.5%	54.5%	100.0%
		% within 4 χρόνια	47.6%	60.0%	53.7%
	Υψηλό	Count	11	8	19
		% within Εκπαιδευτικό Επίπεδο Γονέων	57.9%	42.1%	100.0%
		% within 4 χρόνια	52.4%	40.0%	46.3%

Πίνακας 6 Σχέση εκπαιδευτικού επιπέδου γονέων με μισθολογικές προσδοκίες φοιτητών μετά από 4 χρόνια εργασίας.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

5. Σχέση εκπαιδευτικού επιπέδου γονέων με μισθολογικές προσδοκίες φοιτητών μετά από 20 χρόνια εργασίας (ερωτήσεις 6 έως 23).

Μετά από 20 χρόνια εργασίας, από το σύνολο των φοιτητών με γονείς χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, το 89,5% θεωρεί πως θα λαμβάνει χαμηλούς μισθούς, δηλαδή 900€ έως 1744€, σε αντίθεση με το υπόλοιπο 10,5% που θεωρεί πως θα λαμβάνει υψηλότερους μισθούς, δηλαδή 1745€ έως 4000€.

Αντίστοιχα, από το σύνολο των φοιτητών με γονείς υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, το 77,8% θεωρεί πως θα λαμβάνει χαμηλούς

μισθούς, δηλαδή 900€ έως 1744€, σε αντίθεση με το υπόλοιπο 42,1% που θεωρεί πως θα λαμβάνει υψηλότερους μισθούς, δηλαδή 1745€ έως 4000€. Παρόλα αυτά, τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικά σημαντικά.

			Μετά από 20 χρόνια εργασίας		
			Χαμηλός μισθός	Υψηλός μισθός	Total
Εκπαιδευτικό Επίπεδο Γονέων	Χαμηλό	Count	17	2	19
		% within Εκπαιδευτικό Επίπεδο Γονέων	89.5%	10.5%	100.0%
		% within 20 χρόνια	54.8%	33.3%	51.4%
	Υψηλό	Count	14	4	18
		% within Εκπαιδευτικό Επίπεδο Γονέων	77.8%	22.2%	100.0%
		% within 20 χρόνια	45.2%	66.7%	48.6%

Πίνακας 7 Σχέση εκπαιδευτικού επιπέδου γονέων με μισθολογικές προσδοκίες φοιτητών μετά από 20 χρόνια εργασίας.

Επεξεργασία από συγγραφέα.

5. Συμπέρασμα

Σκοπός της εργασίας ήταν να διερευνήσει τις προσδοκίες των φοιτητών του τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής αναφορικά με την αγορά εργασίας (μισθοί, απασχόληση, συνέχιση των σπουδών αντί για μετάβαση στην αγορά εργασίας). Σύμφωνα με την ανάλυση της έρευνας, στην πλειονότητά τους οι συμμετέχοντες ποσοστό (72,1%) αντιλαμβάνονται τη σημασία των σπουδών και ενδεχομένως θεωρούν πως το πτυχίο μόνο του, δεν επαρκεί για να είναι ανταγωνιστικοί στην αγορά εργασίας. Για το λόγο αυτό, προτίθενται να ενισχύσουν τις προοπτικές απασχόλησής τους και να αυξήσουν την αξία του πτυχίου τους, προσθέτοντας ένα μεταπτυχιακό.

Προκειμένου να εξετάσουμε, την ύπαρξη ή μη σχέσης μεταξύ του εκπαιδευτικού επιπέδου των γονέων και των προσδοκιών των φοιτητών για τη συνέχιση των σπουδών τους, προχωρήσαμε σε μία ανάλυση της σχέσης του επιπέδου εκπαίδευσης των γονέων, με την προσδοκία των φοιτητών, για εισαγωγή σε Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (Πίνακας 4).

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των στοιχείων της παρούσας έρευνας, **υπάρχει σχέση** μεταξύ του εκπαιδευτικού επιπέδου των γονέων και των προσδοκιών των φοιτητών του δείγματος που προτίθενται να προχωρήσουν σε μεταπτυχιακές σπουδές. Συγκεκριμένα, ποσοστό 81% των φοιτητών, που οι γονείς τους είναι υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, προτίθενται να προχωρήσουν σε μεταπτυχιακές σπουδές.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης επιβεβαιώνουν ανάλογες σχετικές μελέτες (π.χ. Γιαννόπουλος και Ντεμούσης, Menon et al 2008).

Δεν μπόρεσαν να επιβεβαιωθούν τα αποτελέσματα σχετικών ερευνών της βιβλιογραφικής επισκόπησης, όσον αφορά την ύπαρξη στατιστικά σημαντικής σχέσης, μεταξύ του εκπαιδευτικού επιπέδου των γονέων και του βαθμού του απολυτηρίου Λυκείου των φοιτητών, ούτε του

εκπαιδευτικού επιπέδου των γονέων και των μισθολογικών προσδοκιών των φοιτητών. (Πίνακες 6 έως 8).

Όσον αφορά τις επαγγελματικές και μισθολογικές προσδοκίες των φοιτητών κατά την είσοδο τους στην αγορά εργασίας, αλλά και μεταγενέστερα, βρίσκουμε τα ακόλουθα:

1. **Ως προς τις επαγγελματικές προσδοκίες των φοιτητών**, το μεγαλύτερο μέρος των συμμετεχόντων, σε ποσοστό 76,7%, πιστεύει, πως η πρώτη τους εργασία από την αποφοίτηση τους θα είναι πλήρης απασχόληση, ενώ ποσοστό 23,3% πιστεύει πως θα απασχοληθεί μερικώς ή προσωρινά. (Διάγραμμα 30)
2. **Ως προς τις προσδοκίες των φοιτητών για τη συσχέτιση πρώτης εργασίας με αντικείμενο σπουδών**, η πλειοψηφία με ποσοστό 41,9% απάντησε πως δεν γνωρίζει. Ποσοστό 34,9% θεωρεί πως η πρώτη εργασία δεν θα σχετίζεται με το αντικείμενο των σπουδών τους, ενώ ποσοστό 23,3% πιστεύει πως η εργασία θα είναι σχετική με το αντικείμενο σπουδών. (Διάγραμμα 31)

Οι επαγγελματικές προσδοκίες των φοιτητών φαίνονται σχεδόν ρεαλιστικές, είναι αρκετά ενημερωμένοι για τις σύγχρονες εργασιακές συνθήκες και την πραγματική κατάσταση που επικρατεί στην αγορά εργασίας σήμερα. Οι φοιτητές προσδοκούν μία θέση εργασίας αντίστοιχη με τον κλάδο των σπουδών τους, πλήρους απασχόλησης, που θα τους προσφέρει έναν ικανοποιητικό μισθό σε σχέση με τις υπάρχουσες συνθήκες στην αγορά εργασίας. Επίσης προσδοκούν μελλοντικά να εξελιχθούν επαγγελματικά και να αυξηθούν οι μισθοί τους αντίστοιχα.

3. **Ως προς τις μισθολογικές προσδοκίες των φοιτητών**. Οι μισθολογικές προσδοκίες των φοιτητών κατά την είσοδο στην αγορά εργασίας, μετά από 4 χρόνια και μετά από 20 χρόνια φαίνονται ρεαλιστικές και κοντά στην πραγματικότητα.

Στο σύνολό τους, τα ευρήματα της ανάλυσης της έρευνας φαίνεται να στηρίζουν την θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου. Γενικά

αναδεικνύουν ότι οι φοιτητές διαμορφώνουν σχετικά ρεαλιστικές προσδοκίες, δηλαδή είναι σε θέση να παραγάγουν εύλογες εκτιμήσεις των μελλοντικών απολαβών τους στην αγορά εργασίας. Το εν λόγω εύρημα συγκλίνει με τις έρευνες της βιβλιογραφικής επισκόπησης. Λόγω του μικρού δείγματος που έχουμε, οι συσχετίσεις δεν είναι στατιστικά σημαντικές και συνεπώς δεν μπορούμε να εξάγουμε κάποιο συμπέρασμα.

Περιορισμοί της έρευνας

Το δείγμα, είναι δείγμα ευκολίας και δεν είναι αντιπροσωπευτικό για τον πληθυσμό. Συνεπώς, περιορισμός της έρευνας, είναι το μέγεθος του δείγματός της, πρόβλημα που προέκυψε από το χαμηλό ποσοστό απόκρισης των φοιτητών.

Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Προτείνεται η διεξαγωγή αντίστοιχης έρευνας σε μεγαλύτερο δείγμα με τη συμμετοχή περισσότερων τμημάτων και σχολών, προκειμένου να διερευνηθούν σε μεγαλύτερο εύρος οι προσδοκίες των φοιτητών, καθώς και τα αποτελέσματα να παρουσιάζουν υψηλό βαθμό εξωτερικής εγκυρότητας. Όπως προέκυψε από την επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, τέτοιου τύπου έρευνα δεν έχει πραγματοποιηθεί ποτέ στην Ελλάδα, αφήνοντας ανοικτά ενδιαφέροντα ερευνητικά ερωτήματα, σε σχέση με τις προσδοκίες των φοιτητών από την αγορά εργασίας και τους παράγοντες που τις επηρεάζουν.

Προτάσεις Πολιτικής

Κρίνεται αναγκαία η ανάπτυξη συμβουλευτικής σταδιοδρομίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η οποία θα παρέχει στους μαθητές, γνώσεις για θέματα σταδιοδρομίας και αντίστοιχα στους φοιτητές της

τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, παροχή πληροφόρησης και γνώσης
σχετικής με την αγορά εργασίας.

Βιβλιογραφία

Διεθνής Βιβλιογραφία:

- Abbiati, G., & Barone, C. (2017). Is university education worth the investment? The expectations of upper secondary school seniors and the role of family background. *Rationality and Society* 29(2), σσ. 113–159.
- Bandura, A. (1977 84(2),). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, σσ. 191-21.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory* N.J. Englewood Cliffs: Prentice Hall .
- Barro, R. (1991, May Vol. 106, No. 2.). Economic Growth in a Cross Section of Countries. *The Quarterly Journal of Economics*,, σσ. 407-443.
- Cholezas, I. (2022, 3). *The regionally diverse role of education on employment prospects in Greece*. Athens: Centre of Planning and Economic Research.
- Creswell, J. (2011). *Η έρευνα στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Ίων.
- Eurofound. (2018). *Youth in Greece*. Dublin: Eurofound.
- Jarvis, P. (2004). *Continuing Education and Training: Theory and Practice*. Athens: Metaichmio.
- Krämer, W., & Kahneman, D. (2011). *Thinking, Fast and Slow*. *Stat Papers*. <https://doi.org/10.1007/s00362-013-0533-y>: Statistical Papers 55, 915.
- Lawrence, S. (1977). Aspiration and expectations of students' in Saha L. (ed.). *International Encyclopedia of the Sociology of Education*. N.Y: Elsevier Science, , p.513.
- Maria Eliophotou Menon, N. P. (2012, Volume 32, Issue 6). Students' expectations about earnings and employment and the experience of recent university graduates: Evidence from Cyprus,. *International Journal of Educational Development*, σσ. Pages 805-813.

- Menon, E. M. (2008a). Perceived rates of return to higher education: further evidence from Cyprus. *Economics of Education Review* 27, 39-47.
- OECD. (1996). *The OECD jobs strategy: technology productivity and job creation*. Paris: OECD.
- Psacharopoulos, G. (1994). Returns to investment in education: A global update. *World Development Vol. 22*, 1325-1343 September.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of 137 reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80(1), 1-28.
- Ryan, R. D. (2000a.). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. . *Am. Psychol* 55, 68-78 <http://dx.doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>.
- Schultz, T. W. (1961). *Investment in Human capital*. New York: American Economic Review.
- Spyridakis, M., & Sakellaropoulos, T. (2016). The Liminal Worker. An ethnography of work, unemployment and precariousness in Contemporary Greece, Farnham, Ashgate, 2013. *Social Cohesion and Development*, 9(2), , σσ. 161-162. <https://doi.org/10.12681/scad.8947>.
- Vroom, V. (1964). *Work and Motivation*. New York: John Wiley and Sons.
- Walter J. Wessels. (2004). *Οικονομική*. Αθήνα: Κλειδάριθμος.
- Wehrich, H., & Koontz, H. (1999). *Management: A global perspective*. McGraw-Hill: 10th ed.

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Γιαννακόπουλος, Ν., & Ντεμούσης, Μ. (2015). *Οικονομική της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα.

- Γούλας, Χ., & Λιντζέρης, Π. (2017). *Εισαγωγή στη συλλογή κειμένων "Διά βίου μάθηση, επαγγελματική κατάρτιση, απασχόληση και οικονομία: Νέα δεδομένα, προτεραιότητες και προκλήσεις"*. Αθήνα: Έκδοση ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ και ΙΝΕ ΓΣΕΕ.
- ΓΣΕΕ, Ι. (2022). *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση Ετήσια Έκθεση 2022*. Αθήνα: ΙΝΕ ΓΣΕΕ.
- Δεσόπουλος, Α. (2000). *Πολιτική Οικονομία της Αγοράς Εργασίας, 1η Έκδοση*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- ΕΡΓΑΝΗ. (2022). *Ειδικό ετήσιο τεύχος 2022 - Αποτελέσματα της ηλεκτρονικής καταγραφής του συνόλου των επιχειρήσεων και των εργαζομένων –μισθωτών με σχέση εργασίας ιδιωτικού δίκαιου*. Αθήνα: ΕΡΓΑΝΗ.
- Κανελλόπουλος, Ν., Μητράκος, Θ., Τσακλόγλου, Π., & Χολέζας, Ι. (2013, 38/11-2013). Οι επιπτώσεις της τρέχουσας κρίσης στις ιδιωτικές αποδόσεις της εκπαίδευσης στην Ελλάδα. *Τράπεζας της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο*, σσ. 35-68.
- Κανελλόπουλος, Ν., Κατσίμη, Μ., Μακαντάση, Φ., Τσακλόγλου, Π., & Χολέζας, Ι. (2022). *Νεανική ανεργία και απασχόληση στην Ελλάδα: Μια ποσοτική προσέγγιση*. Αθήνα: Διανέοσις.
- Καραμεσίνη, Μ. (2014). Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση Αντιμέτωπη με την Οικονομική Κρίση. *Κοινωνική Πολιτική 2*, σσ. 7–26 <https://doi.org/10.12681/sp.10552>.
- Καραμεσίνη, Μ. κ. (2008). *Η απορρόφηση των πτυχιούχων πανεπιστημίων στην αγορά εργασίας: Πανελλαδική έρευνα στους αποφοίτους των ετών 1998-2000*. Αθήνα: Διόνικος.
- Κουτσαμπέλας, Χ. (2021-2022). Διαλέξεις Μαθήματος "Οικονομικά της Εργασίας". Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Κόρινθος. ΠΜΣ Εκπαίδευση, Ανθρώπινο Δυναμικό και Πολιτικές Απασχόλησης.
- Λιντζέρης, Π. (2020). *Θεωρητικές και πρακτικές διαστάσεις της βασισμένης στην εργασία μάθησης*. Αθήνα: Ερευνητικά Κείμενα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.
- Μητράκος, Θ., Τσακλόγλου, Π., & Χολέζας, Ι. (2010α, 5). Προσδιοριστικοί παράγοντες της πιθανότητας ανεργίας των

νέων στην Ελλάδα με έμφαση στους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, *Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο*, σσ. 23-68.

Μητράκος, Θ., Τσακλόγλου, Π., & Χολέζας, Ι. (2010). Πτυχιούχοι και αγορά εργασίας: ανεργία, μισθοί και ιδιωτικές αποδόσεις της εκπαίδευσης στην Ελλάδα. *Τράπεζα της Ελλάδος Οικονομικό Δελτίο - Ομιλίες Ημερίδας*, σσ. 77-105.

Μητράκος, Θ., Τσακλόγλου, Π., & Χολέζας, Ι. (2010β, 34/9-2010). Προσδιοριστικοί παράγοντες του ύψους των μισθών στην Ελλάδα με έμφαση στους μισθούς των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. *Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο*, σσ. 7-42.

Σμυρναίου, Ζ. (2017). *Νέες εξελίξεις στις σύγχρονες θεωρίες μάθησης στη διδασκαλία και στη μάθηση διαφορετικών γνωστικών αντικειμένων*. Αθήνα: Ηρόδοτος.

Τσιώλης, Γ. (2011). Η σχέση ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες: Από την πολεμική των «παραδειγμάτων» στις συνθετικές προσεγγίσεις. Στο Μ. Σ. Μ. Δαφέρμος, *Οι κοινωνικές επιστήμες στον 21ο αιώνα. Επίμαχα θέματα και προκλήσεις*. Αθήνα: Πεδίο.

Φωτόπουλος, Ν. (2021 - 2022). Διαλέξεις Μαθήματος "Πολιτικές εκπαίδευσης, κατάρτισης και σύνδεσης με την απασχόληση". *Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Κόρινθος. ΠΜΣ Εκπαίδευση, Ανθρώπινο Δυναμικό και Πολιτικές Απασχόλησης*.

Χολέζας, Ι. (2018, Νο 7 • Ιούλιος 2014). Η ανεργία των νέων και η περίπτωση της Ελλάδας. *Ελληνική Οικονομία - Μηνιαίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων*, σσ. 20-28.

Ψαχαρόπουλος, Γ. (1999). *Οικονομική της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Παπαζήση.

Παράρτημα

Πίνακας συστηματικής ανάλυσης ερευνών σχετικά με τις προσδοκίες των φοιτητών

Έρευνα	Αντικείμενο- Ερευνητικός σκοπός	Πλαίσιο	Μεθοδολογία	Ευρήματα
Psacharopoulos G. & Sanyal B. (1981)	Διερεύνηση αντιλήψεων των φοιτητών για τα κόστη - οφέλη των σπουδών τους.	10.000 φοιτητές και 5.000 απόφοιτοι στις Φιλιππίνες το έτος 1977	Ποσοτική προσέγγιση - Ερωτηματολόγια	Ρεαλιστικές αντιλήψεις φοιτητών / αποφοίτων και προσδοκίες για τα κόστη και τα οφέλη των σπουδών τους. Το εισόδημα των γονέων επηρεάζει θετικά τις προσδοκίες για τις αποδοχές, αρνητικά τις προσδοκίες για το χρόνο αναμονής για την πρώτη εργασία.

Psacharopoulos G. & Sanyal B. (1982)	Διερεύνηση των αντιλήψεων των φοιτητών για τα κόστη-οφέλη των σπουδών τους και τις αποδοχές κατά την μετάβασή τους στην αγορά εργασίας και μετά από 5 και 10 χρόνια.	2.000 φοιτητές και 1.700 απόφοιτοι στην Αίγυπτο το έτος 1978.	Ποσοτική προσέγγιση - Ερωτηματολόγια	Ρεαλιστικές αντιλήψεις φοιτητών για τις αποδοχές τους. Η ζήτηση για διάφορα πεδία εξειδίκευσης συνδέεται στενά με τις αναμενόμενες οικονομικές απολαβές και η ανεργία μετά την αποφοίτηση είναι μικρής διάρκειας.
Anchor, J. R., Fišerová, J., Maršiková, K., & Urbánek, V. (2011).	Προβλέψεις πρωτοετών φοιτητών πανεπιστημίων της Τσεχίας και της Αγγλίας για τα αναμενόμενα κέρδη τους με και χωρίς πτυχίο Πανεπιστημίου σε δύο διαφορετικές χρονικές στιγμές.	3139 πρωτοετείς φοιτητές ακαδημαϊκών ετών 2004/2005 και 2008/2009 τριών Τσεχικών οικονομικών σχολών και 139 φοιτητές από Πανεπιστήμιο του Ηνωμένου Βασιλείου	Ποσοτική προσέγγιση - Ερωτηματολόγια	Οι φοιτητές θεωρούν την τριτοβάθμια εκπαίδευση ως μια αποδοτική επένδυση. Τα ποσοστά απόδοσης διαφέρουν ανάλογα με το φύλο, τη χώρα, τον τόπο σπουδών και κατοικίας. Η απόδοση αυξάνεται με την εμπειρία.

[Maria Eliophotou Menon, Nicoletta Pashourtidou, Alexandros Polycarpou, Panos Pashardes \(2012\)](#)

Διερεύνηση των προσδοκιών των φοιτητών σχετικά με τις μελλοντικές αποδοχές και την απασχόληση στην Κύπρο και σύγκριση με πραγματικά δεδομένα αποφοίτων.

476 άτομα (243 φοιτητές και 233 απόφοιτοι) του Πανεπιστημίου Κύπρου του ακαδημαϊκού έτους 2005-2006.

Ποσοτική προσέγγιση - Ερωτηματολόγια

Οι μεταπτυχιακές σπουδές, ο τόπος κατοικίας και το τμήμα σπουδών, είναι βασικοί παράγοντες πιθανότητας απασχόλησης για τους αποφοίτους. Για τους φοιτητές η επίδοση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και το τμήμα σπουδών. Το φύλο και το οικογενειακό εισόδημα είναι σημαντικοί παράγοντες των πραγματικών και αναμενόμενων αποδοχών αποφοίτων και φοιτητών.

[Andonova, M., & Mojsoska-Blazevski, N. \(2015\)](#)

Διερεύνηση μισθολογικών προσδοκιών των φοιτητών και των παραγόντων που τις διαμορφώνουν σε σχέση με τις σχολικές αποφάσεις.

496 προπτυχιακοί φοιτητές το εαρινό εξάμηνο του ακ. έτους 2012/2013 από 11 τμήματα διαφορετικών κλάδων (τυχαία επιλογή), τριών πανεπιστημίων (1 κρατικό και 2 ιδιωτικά).

Ποσοτική προσέγγιση - Ερωτηματολόγια

Οι αναμενόμενοι μισθοί σχετίζονται σημαντικά με την εκπαίδευση του πατέρα, το έτος σπουδών, τις πηγές πληροφόρησης μισθών στην αγορά εργασίας, το φύλο, την εθνικότητα, την εργασία κατά τη διάρκεια των σπουδών, την αντιλαμβανόμενη απασχολησιμότητα, τον τομέα σπουδών και τη χώρα απασχόλησης.

[Wiswall M.
and Basit
Zafar
\(2021\)](#)

Διερεύνηση των προσδοκιών των φοιτητών 500 προπτυχιακοί φοιτητές με υψηλές ικανότητες από ιδιωτικό Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης για το πώς οι επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο θα επηρεάσουν τη μελλοντική τους σταδιοδρομία και την οικογενειακή τους ζωή.

Ποσοτική προσέγγιση - Ερωτηματολόγια

Οι φοιτητές αντιλαμβάνονται τις αποδόσεις των επιλογών του ανθρώπινου κεφαλαίου, όχι μόνο για τα δικά τους μελλοντικά κέρδη αλλά και για τις οικογενειακές αποδόσεις.

Πίνακας μελετών

Μελέτη	Αντικείμενο- Ερευνητικός σκοπός	Πλαίσιο	Μεθοδολογία	Ευρήματα
Μητράκος Θ., Τσακλόγλου Π. & Χολέζας Ι. (2010α),	Ανάλυση των προσδιοριστικών παραγόντων της ανεργίας στην Ελλάδα, με έμφαση στις μεταβλητές που σχετίζονται με το εκπαιδευτικό επίπεδο των μελών του εργατικού δυναμικού.	Χρησιμοποιήθηκαν τα αναλυτικά δεδομένα των τριμηνιαίων ΕΕΔ που διενήργησε η ΕΣΥΕ την περίοδο 2004(I)-2007(III).	Παραλλαγή της μεθόδου δύο σταδίων του Heckman (1979).	Πρόβλημα στη μετάβαση από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας, ανεξαρτήτως ηλικίας και εκπαιδευτικού επιπέδου. Όσο υψηλότερο το εκπαιδευτικό επίπεδο, τόσο χαμηλότερο το μακροχρόνιο ποσοστό ανεργίας. Οι γυναίκες γενικά (ειδικά απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης) αντιμετωπίζουν υψηλότερη πιθανότητα ανεργίας από άνδρες με αντίστοιχα εκπαιδευτικά προσόντα και λοιπά χαρακτηριστικά.
Μητράκος, Θ., Τσακλόγλου Π. & Χολέζας Ι. (2010β),	Εκτίμηση των (ιδιωτικών) αποδόσεων της εκπαίδευσης αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.	Χρησιμοποιήθηκαν τα αναλυτικά δεδομένα των τριμηνιαίων ΕΕΔ που διενήργησε η ΕΣΥΕ την περίοδο 2004(I)-2007(III).	Παραλλαγή της μεθόδου δύο σταδίων του Heckman (1979).	Οι σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μακροχρόνια εξασφαλίζουν καλύτερες αποδόσεις.

Μητράκος Θ. Τσακλόγλου Π. & Χολέζας Ι. (2010)	Διερεύνηση της θέσης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην ελληνική αγορά εργασίας.	Χρησιμοποιήθηκαν τα αναλυτικά δεδομένα των τριμηνιαίων ΕΕΔ που διενήργησε η ΕΣΥΕ την περίοδο 2004(I)-2007(III).	Παραλλαγή της μεθόδου δύο σταδίων του Heckman (1979).	Η αποφοίτηση από ιδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτελεί, μακροχρόνια, ασπίδα κατά της ανεργίας και οι σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μακροχρόνια εξασφαλίζουν καλύτερα αμειβόμενη εργασία και, συνακόλουθα, ικανοποιητικές αποδόσεις.
Κανελλόπουλος Ν. Μητράκος Θ. Τσακλόγλου Π. Χολέζας Ι. (2013)	Η εκτίμηση των επιπτώσεων της κρίσης στις ιδιωτικές αποδόσεις της εκπαίδευσης.	Χρησιμοποιήθηκαν τα αναλυτικά δεδομένα των τριμηνιαίων ΕΕΔ που διενήργησε η ΕΣΥΕ την περίοδο 2004(I)-2012(II). Εξαιρούνται τα έτη 2008 και 2009, λόγω ιστορικώς χαμηλών ποσοστών ανεργίας	Οικονομετρική εκτίμηση της κλασικής ημιλογαριθμικής εξίσωσης ανθρώπινου κεφαλαίου του Mincer (1974) με τη μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων (OLS).	Η εκπαίδευση, από ιδιωτική σκοπιά, συνεχίζει να αποτελεί αποδοτική επένδυση και στην περίοδο της τρέχουσας οικονομικής κρίσης. Οι απόφοιτοι κάποιων σχολών τα καταφέρνουν καλύτερα από κάποιους άλλους, όμως οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σε σύγκριση με τους αποφοίτους χαμηλότερων εκπαιδευτικών βαθμίδων, έχουν καλύτερες προοπτικές στην αγορά εργασίας

Χολέζας I. (2018)	Διερεύνηση των προσδιοριστικών παραγόντων της πιθανότητας ανεργίας νέων ηλικίας 15-29 ετών και ατόμων ηλικίας 30-64 ετών.	Χρησιμοποιήθηκαν τα αναλυτικά δεδομένα των τριμηνιαίων ΕΕΔ που διενήργησε η ΕΣΥΕ την περίοδο 2004(I)-2016(II) με διαχωρισμό σε δείγμα πριν από την κρίση, δηλαδή 2004-2008, και κατά τη διάρκεια της κρίσης, δηλαδή 2009-2016.	Εκτιμήσεις Probit και τεχνική αποσύνθεσης Oaxaca σε συνδυασμό με τον αλγόριθμο λεπτομερούς αποσύνθεσης του Yun.	Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της πιθανότητας ανεργίας έχουν το ίδιο πρόσημο για τους νέους και για τους μεγαλύτερους, αλλά υπάρχουν διαφορές στο μέγεθός τους

Χολέζας I. (2022)	Διερευνάται το μέγεθος και η κατεύθυνση της επίδρασης της εκπαίδευσης στις προοπτικές απασχόλησης στην Ελλάδα σε δύο άξονες την περιοχή και το χρόνο.	Το δείγμα αποτελείται από άτομα ηλικίας 25-55 ετών και αντλείται από την ΕΕΔ (2004-2008 & 2010-2013 & 2015-2019).	Η εκπαίδευση είναι σημαντική για τη διαμόρφωση προοπτικών απασχόλησης, σε ορισμένες περιοχές περισσότερο από άλλες. Όσο περισσότερη εκπαίδευση τόσο μεγαλύτερη ετερογένεια μεταξύ των περιφερειών, στις προοπτικές απασχόλησης και την επίδραση της σε αυτές.